

TAMPEREEN YLIOPISTO

Lapseton valinta

Vapaaehtoinen lapsettomuus suomalaisten aikuisten keskuudessa

Kasvatustieteiden tiedekunta

Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma

ESSI KERTTULA

Syyskuu 2017

Tutkimuksen tarkoituksena oli etsiä perusteluja sille, miksi vapaaehtoinen lapseton elämä on valittu. Tämän lisäksi tutkimuksessa pyrittiin tuomaan esille sitä miten suomalaisten arvot, asenteet ja maailmankuva ovat muuttuneet ajan kuluessa.

Empiirinen aineisto koostui tutkimusta varten perustetun ”Vapaaehtoinen lapsettomuus” Facebook –ryhmän jäsenten keskusteluista. Keskustelijoiden keskinäisestä puheesta tutkittiin sitä miten lapsettoman elämän valinnoista ja muista aiheeseen liittyvistä teemoista keskustellaan sosiaalisen median sivustolla. Tutkittavana ollut aineisto analysoitiin diskurssianalyysiä käyttäen. Tutkimusmenetelmää, jolla tutkimusta lähestytään, voidaan kutsua diskurssianalyttiseksi aineistolähtöiseksi tutkimukseksi.

Diskurssianalyysin lähtökohtana on puhetapojen tunnistaminen ja niiden tutkiminen. Analysoitavasta aineistosta muodostuikin kuusi tulkintarepertuaaria, joilla jokaisella oli selkeät tunnuspiirteensä. Tutkimuksessa tuli ilmi, että selkeästi hallitsevia puhetapoja olivat keskustelut ja perustelut vapaaehtoisen lapsettomuuden tietoisesta elämänvalinnasta. Lähes kaikki ryhmässä keskustelleet olivat jo pitkään tienneet, etteivät he koskaan tule haluamaan lapsia. Myötäsyttyisyys ja luonnollisten vanhemmuudentunteiden puuttuminen olivat perustelujen keskiössä. Myös eettiset syyt (mm. perinnölliset sairaudet, maailman liikakansoittuminen) hallitsivat osallistujien perusteluja. Vapaaehtoisesti lapsettomat myös pohtivat sitä, että monet perustelut lasten hankkimatta jättämiselle oli keksitty ympäriltä tulevan paineen vuoksi. Harvalla keskustelijalla oli alun perin ollut muuta perustetta vapaaehtoiselle lapsettomuudelle kuin oma tahto.

Aiempaa tutkimusta vapaaehtoisen lapsettomuuden tästä näkökulmasta ei ole tietävästi tehty, joten tarve aiheen tutkimiselle oli –ja on edelleen.

Avainsanat: elämänkulku, arvot, perhetutkimus, vapaaehtoinen lapsettomuus, diskurssianalyysi

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	ELÄMÄNKULKU JA ARVOT	6
2.1	ARVOT JA MAAILMANKUVA	6
2.1.1	<i>Arvojen muutos</i>	7
2.1.2	<i>Yksilölliset arvot, vapaus ja vastuu</i>	9
2.2	ELÄMÄNKULUN TEORIA	10
2.3	VAPAAEHTOINEN LAPSETTOMUUS OSANA ELÄMÄNKULKUA	13
3	PERHETUTKIMUS	16
3.1	PERHETUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTIA	16
3.2	KONSTRUKTIONISTINEN LÄHESTYMISTAPA PERHEESEEN	18
3.3	AIEMPIÄ TUTKIMUKSIA LASTENHANKINNASTA JA PERHEESTÄ	19
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	24
4.1	TUTKIMUSASETELMA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	24
4.2	AINEISTONA KESKUSTELUT FACEBOOK-RYHMÄSSÄ	25
4.3	SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI	26
4.4	DISKURSSIANALYYSI	29
4.4.1	<i>Kieli rakentaa todellisuutta</i>	30
4.4.2	<i>Merkityssysteemit</i>	32
4.4.3	<i>Identiteetti, subjektipositio ja diskurssin käyttäjä</i>	33
4.4.4	<i>Funktiot ja konteksti</i>	33
4.5	ANALYYSIN KULKU	34
5	TULOKSET	40
5.1	TIETOISEN ELÄMÄNVALINNAN REPERTUAARI	40
5.2	LUONNOLLISTEN VANHEMMUUDEN TUNTEIDEN PUUTTUMISEN REPERTUAARI	43
5.3	EETTISTEN POHDINTOJEN REPERTUAARI	44
5.4	VAPAAN JA ITSENÄISEN ELÄMÄN REPERTUAARI	47
5.5	RATIONAALISUUDEN JA JÄRKIPERÄISTÄMISEN REPERTUAARI	48
5.6	YKSILÖN VALINTOJEN ARVOSTAMISEN JA VALINNAN VAPAUDEN REPERTUAARI	50
5.7	YHTEENVETOJA REPERTUAAREISTA	54
6	YHTEENVETO JA ARVIOINTI	57
6.1	JOHTOPÄÄTÖKSET	57
6.2	TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA	61
6.3	JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSET	66

1 JOHDANTO

Tilastokeskuksen (2017) mukaan perheen muodostavat ”yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt ja heidän lapsensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- ja avopuolisot sekä parisuhteensa rekisteröineet henkilöt, joilla ei ole lapsia. Lapsiperheitä ovat perheet, joissa kotona asuu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi.” Perheet voidaan myös ryhmitellä tyyppeihin sen mukaan asuuko taloudessa lapsia vai ei, onko pari hetero- tai rekisteröity mies-/naispari, avio- tai avoliitossa elävä pari vai isä tai äiti lapsineen. Kuten Tilastokeskuksen määritelmistä selviää, on perheitä tänä päivänä olemassa monenlaisia. Silti yhteiskunnassamme on aistittavissa vahvana ajatus siitä, että heteronormatiivinen lapsiperhe olisi yhä normi.

Tänä päivänä kuitenkin perheiden rakenteet ja sisällöt muuttuvat, samalla muuttuu myös arvomaailma (Keurulainen 2014, 189). Enää ei tarvitse noudattaa totuttuja kaavoja vaan esimerkiksi perinteiset käsitykset perheestä on mahdollista murtaa muuttuvan maailman mukana. Tämän tutkimuksen tarkoituksena onkin nähdä perheet erilaisesta näkökulmasta. Tutkimuksessa etsitään perusteluja sille, miksi vapaaehtoisesti lapseton elämä on valittu. Tutkimuksen tarkoituksena on myös selvittää sitä ovatko suomalaisten arvot, asenteet ja maailmankuva muuttuneet vuosien saatossa.

Aiheena vapaaehtoinen lapsettomuus on yhteiskunnassamme tutkimuksen tekohetkellä erittäin ajankohtainen. Esimerkiksi poliittiset päättäjät pohtivat kuumeisesti sitä kuinka saada syntyvyys Suomessa nousemaan niin, että veronmaksajia on riittävästi meillä tulevaisuudessakin. (ks. esim. A2 keskustelu Lisääntymis-ilta). Tämän tutkimuksen aihetta lähellä olevat tutkimukset ovatkin käsitelleet erityisesti huoltosuhdetta ja yhteiskuntamme selviytymistä tulevaisuudessa, jos uusia veronmaksajia ei synnykään toivottua määrää. Kuitenkaan sitä, mitkä ovat perusteluja sille, että suomalaiset eivät haluakaan hankkia lapsia välttämättä ollenkaan, on jätetty tutkimuksissa paljon vähemmälle –lähes olemattomiin.

Toisaalta tämän tutkimuksen aihe, vapaaehtoinen lapsettomuus, tuntuu olevan yhteiskunnassamme vielä tabu. Onko yleisesti hyväksyttyä sanoa ääneen sitä miksi lapset jätetään omasta tahdosta hankkimatta? Yhteiskunnallinen keskustelu ja yleinen ilmapiiri ovatkin olleet tutkimuksen innoittajia. Myös se, että tutkimusta ei tästä näkökulmasta ole vielä tehty, on suuri

peruste sille, että tutkimusta tarvitaan (joskin Väestöliitolla on suunnitteilla tutkimus siitä heijastavatko alhaisemmat lapsilukua koskevat ihanteet toivottua elämäntyyliä, ks. Väestöliiton Perhebarometri 2015). On siis syytä tuoda esille perustelut ja siihen liittyvä keskustelu joka käydään sen ympärillä, että vapaaehtoinen lapsettomuus valitaan koko elämänmittaisena päätöksenä.

Tutkimusmenetelmää, jolla tutkimusta lähestytään, voidaan kutsua diskurssianalyttiseksi aineistolähtöiseksi tutkimukseksi. Pääasiallisena aineistona on tutkimusta varten perustetun Facebook –ryhmän (”Vapaaehtoinen lapsettomuus”) keskustelut. Keskustelijoiden keskinäisestä puheesta tutkitaan sitä miten lapsettoman elämän valinnoista ja muista aiheeseen liittyvistä teemoista keskustellaan siihen tarkoitukseen perustetulla sivustolla. Tutkittavana ollut aineisto analysoidaan diskurssianalyysiä käyttäen.

Tutkimuksen tarkoituksena on siis tutkia kulttuurista puhetta, joka tapahtuu Facebookissa. Tutkimus on uudenlainen ja innovatiivinen diskurssianalyttinen perhetutkimus, jota ei tiettävästi ole aiemmin tehty. Vaikka tutkimuksen aihe ei varsinaisesti olekaan suoraan kasvatustieteellinen, liittyy se olennaisesti perhetutkimukseen, joka on yksi kasvatustieteen tutkimusalueista.

2 ELÄMÄNKULKU JA ARVOT

Tässä luvussa tarkastellaan arvoja ja niiden muutosta. Tarkoitus on selvittää mitä arvot oikeastaan ovat, mitä ne pitävät sisällään ja mihin elämänvalintoihin ne mahdollisesti vaikuttavat. Yksilön arvoihin liittyvää elämänkulun teoriaa valotetaan myös luvussa lyhyesti. Luvun päättää koko tutkimuksen keskeinen teema, vapaaehtoinen lapsettomuus.

2.1 Arvot ja maailmankuva

Arvot ovat ihmisen valintoja ohjaavia periaatteita, joita käytetään silloin kun joudutaan vaikeaan valintatilanteeseen, jota ei pystykään ratkaisemaan toimimalla niin kuin aikaisemmin on totuttu. Arvot ovat samalla myös tiedostettuja motiiveja, mutta kaikki motiivit eivät kuitenkaan ole arvoja. Arvot siis auttavat valinnoissa ja motiivien tapaan säätelevät ihmisen käyttäytymistä. Ne otetaan käyttöön sellaisissa tilanteissa joissa kaikkea ei voida tehdä kerralla. Tällöin tarvitaan arvokeskusteluja, joiden tuloksena päätökset tehdään itselle tärkeisiin arvoihin nojautuen tai sitten muiden näkemyksiin alistuen, siis vastoin omia arvoja. (Puohiniemi 2002, 19-21.)

Puohiniemi (2002, 75) viittaa Rokeachiin, joka määrittelee, että arvot ovat kestäviä uskomuksia siitä, että tietynlainen käyttäytymistapa tai päämäärä on yksilön itsensä tai muiden ihmisten kannalta parempi kuin vastakkainen käyttäytymistapa tai päämäärä. Arvot eivät kuitenkaan ole täysin paikallaan pysyviä, sillä silloin yhteiskunnan ja yksilön muuttuminen olisi täysin mahdotonta. Toisaalta ne eivät ole täysin epävakaitakaan, sillä tällöin jatkuvuus yhteiskunnassa ja yksilötasolla olisi mahdotonta. Kun arvot nähdään suhteellisen pysyvinä, niiden varaan voidaan myös rakentaa toimintaa.

Klaus Helkaman (2015, 8-12) mukaan arvoja voidaan vertailla ihmisen persoonallisuuden piirteisiin. Ihmisen persoonallisuuspiirteet ovat biologisia ja pysyviä, mutta arvot taas ovat tietoisemmin valittuja ja voivat muuttua ihmisen iän ja kokemuksen karttuessa. Arvot siis kuvastavat ja perustelevat toimintaamme ohjaavia normeja, jotka ovat muodostuneet ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Puohiniemi (2002, 74) taas sanoo, että ihmisen suhde todellisuuteen heijastuu myös arvoissa. Arvoja voidaan kuvata sellaisiksi sosialisatioprosessissa muodostuviksi kerrostumiksi jotka kerran kehittyttyään aktivoituvat eri kerroksissa eri elämän vaiheissa.

Arvot liittyvät myös Helkaman (2015, 8-12) mukaan olennaisesti valintoihin ja niistä puhuttaessa keskustellaan aiheesta, joka on hyvinkin latautunut. Usein koetaan, että arvoerimielisyydet ovat perustavanlaatuisia ja toisten ihmisten arvot, jos ne poikkeavat omista, koetaan itselle vieraiksi. On kuitenkin muistettava, että arvoja on erilaisia ja kaikki arvot ovat inhimillisesti katsoen ymmärrettäviä. Arvojen kirjo on laaja, joten ihmisille on myös tyypillistä sortua esittämään stereotyyppioita ja unohtaa se, että ihmiset ovat kuitenkin enemmän samanlaisia kuin erilaisia. Tutkimuksissa löydettyt ihmisten väliset arvoerot ovatkin usein järkeenkäyviä ja intuitiivisesti ymmärrettäviä. Eroja ei silti pidä liioitella, kuten ihmisillä on usein taipumus silloin, kun luokitellaan toisia. Ihminen voi hyvin silloin, kun hänen arvonsa ovat sopuissa ympäristönsä arvojen kanssa, olivatpa ne arvot itsessään mitä hyvänsä.

2.1.1 Arvojen muutos

Suomalaisessa yhteiskunnassa on tapahtunut lyhyellä aikavälillä yhteiskunnallisia sekä kulttuurisia muutoksia. Perinteiset arvot ja asenteet ovat muuttuneet ja niiden tilalle on tullut uusia ja erilaisia arvoja. Tätä yleisestikin muualla Euroopassa tapahtunutta muutosta voidaan kutsua kulttuurin eroosioksi. (Helve 2002, 18.)

Arvojen muutos on osa laajempaa murrosta joka on tapahtunut pikkuhiljaa. Voidaan sanoa, että olemme siirtyneet aikaan, jota kutsutaan postmoderniksi tai jälkimoderniksi ajaksi. Koko keskustelu postmodernismista on lähtenyt alunperin liikkeelle taiteen, arkkitehtuurin ja elokuvien maailmasta. (Helve 2002, 23.) Postmodernismi syntyi vastareaktionä modernismille, sen seurauksena arvot ovat muuttuneet materialistisista arvoista postmaterialistisiin arvoihin, joita ovat esimerkiksi itseilmaisun ja oman elämänlaadun painottaminen. Arvomuuos, joka on johtanut postmaterialististen arvomuutosten läpimurtoon, ilmenee materialististen arvojen (mm. taloudellisen hyvinvoinnin ja fyysisen turvallisuuden) aiempaa vähäisempänä arvostuksena ja postmaterialististen arvojen (mm. itsearvostuksen, sosiaalisten suhteiden ja itsensä toteuttamisen) aiempaa suurempana arvostuksena. Postmaterialismin selkeä ilmaus oli 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa esiintynyt kulttuuriradikalismi ja opiskelijaliikhdintä. Näissä kyseenalaistettiin muun muassa tieteeseen ja teknologiaan perustuvan modernin yhteiskunnan tavoitteet sekä organisaatorakenteet ja yhteiskunnalliset vaikuttamiskeinot. Elintason parantamisen sijaan alettiin painottaa enemmänkin elämänlaadun parantamista. Tämän arvomuutoksen voidaan nähdä heijastavan laajempaa maailmankuvallista muutosta, jossa kyseenalaistetaan aiemmat toimintamuodot, arvot ja perinteiset uskomukset. (Mikkola 1997, 95-98.)

Arvot voivat muuttua monella tapaa ajan kuluessa. Nicholas Rescher (1969) on tehnyt monipuolisen kuvauksen erilaisista arvomuutoksiin vaikuttavista tekijöistä. Tämän tutkimuksen kohdalla tärkeimpiä Rescherin arvomuutostyypeistä ovat *arvon levinneisyyden muuttuminen* ja *arvon omaksuminen tai hylkääminen*. Ensimmäisessä tyypissä puhutaan tilanteesta jossa omaksutaan jokin täysin uusi arvo tai hylätään jokin vanha arvo. Jälkimmäinen taas tarkoittaa tavallista yhteiskunnallisten arvojen muuttumisen tapaa. Molemmissa tyypeissä pieni ryhmä tai yksilö omaksuu jonkin arvon ja nostaa sen omassa arvojärjestyksessään korkealle, tämän jälkeen se leviää laajemmalle yhteiskuntaan. Se voi myös tarkoittaa eräänlaista kääntymystä tai heräämistä jolloin vanhat arvot vaihdetaan kokonaan uusiin. (Pohjanheimo 2005, 243.) Eräänlaisena arvomuutoksena voidaankin yhteiskunnassamme pitää sitä, että vapaaehtoisesti lapseton elämä ei ole yksilön normaali tai perinteinen valinta. Vapaaehtoinen lapsettomuus onkin tällöin uuden arvon omaksumista ja vanhan hylkäämistä.

Helkaman (2015, 203) ja Puohiniemen (2005, 112) mukaan tavallisten ihmisten arvot muuttuvat verrattain hitaasti vaikka meillä on taipumus korostaa muutosta ja aliarvioida pysyvyyttä. Ulkopuoliset impulssit (mm. voimakkaasti muuttuva ja kansainvälistyvä maailma) ovat niitä jotka luovat muospaineita myös arvoihimme. Pohjanheimo (2005, 254) kuitenkin muistuttaa, että arvojen pysyvyyteen ja hitaaseen muuttumiseen vaikuttavat paljolti se, millaisen kuvan ihmiset haluavat itsestään antaa arvoja tutkittaessa. On paljon hyväksyttävämpää kertoa omiksi arvoikseen jotakin sellaista mitä ajatellaan niin sanotusti ”haluamisen arvoiksi”. Siitä huolimatta yksilöt eivät aina toimi arkielämässä näiden asettamiensa arvojen mukaisesti.

Puohiniemi (2002, 4-6) liittää arvoihin kaksi tärkeää käsitettä, *ajankuva* ja *asenteet*. Nämä kolme kietoutuvat toisiinsa tiukasti. Ajankuva tarkoittaa kaikkea sitä miten maailma tällä hetkellä meille näyttää. Ajankuvaa on vaikkapa se miten pukeudumme, mitä syömme, mitä harrastamme, mitä musiikkia kuuntelemme ja mitä arkisessa katukuvassa näkyy. Asenteet taas muodostuvat siitä, mitä uusia asioita kohtaamme. Näitä voivat olla esimerkiksi muoti-ilmiot ja uudet harrastukset. Vaikka kohtaamme uusia asioita nopealla tahdilla, mahtuu asenteiden joukkoon myös paljon pysyviä ja vakaita asenteita (esim. poliittiset asenteet). Asenteilla ja ajankuvalla on siis kiinteä yhteys toisiinsa. Aina kun uusia asioita ilmestyy ajankuvaan, joudumme ottamaan kantaa eli muodostamaan asenteen niitä kohtaan, vaikka emme välttämättä haluaisikaan. Arvot taas edustavat syvintä tasoa, ne ohjaavat ihmisen toimintaa. Arvot ovat syvällä ihmisen mielessä olevia henkilökohtaisia uskomuksia joiden juuret löytyvät siitä kulttuurista jossa eletään. Arvot opitaan elämän kuluessa ja ne ovat huomattavan paljon pysyvämpiä kuin asenteet. Arvoja pystytään myös käsittelemään tietoisella tasolla kun taas asenteet voivat toimia lähes tiedostamattomalla tasolla. Ihmisten arvot kertovat sekä yleistä elämää ohjaavista periaatteista sekä siitä, minkälaisena

persoonana ja minkälaisiin ryhmiin kuuluvana ihmisenä haluamme esittäytyä sekä itsellemme että muille (Pohjanheimo 2005, 240). Ajankuva siis muuttuu koko ajan, tahtoi yksilö sitä tai ei. Joudumme ottamaan kantaa ajankuvassa ilmeneviin tapahtumiin ja muodostamaan asenteita uusia asioita kohtaan. Kannanotot muodostetaan arvojen perusteella, eli arvoja ilmaistaan asenteiden kautta. Sitä myöten arvoissa heijastuu ihmisen suhde tätä ympäröivään todellisuuteen, siis ajankuvaan. Kun ihminen toimii arvojensa mukaisesti kaikki tehdyt ratkaisut tuntuvat oikeilta, vaikka toisen, joka on omaksunut erilaisen arvomaailman, voi olla vaikea niitä hyväksyä. (Puohiniemi 2002, 6.)

2.1.2 Yksilölliset arvot, vapaus ja vastuu

Se mitä arvoja kukin yksilö pitää tärkeinä riippuu paljolti siitä, missä ajassa hän elää. Sukupolvien arvoeroja on selitetty sillä, että eri ikäiset ihmiset ovat eläneet historiallisesti eri aikoina. Tästä syystä heidän elämäkokemuksensakin ovat erilaisia. Sukupolvierot arvoissa voidaan tunnistaa siitä, että tietyssä yhteiskunnallisessa vaiheessa eri sukupolvien arvot muuttuvat eri tavoin. Ikä ja elämäkokemus näkyy ihmisille tärkeiden arvojen kautta. (Puohiniemi 2002, 95; 100.)

Suomalaisten minäkuva onkin muuttunut viimeaikoina kohti yksilökeskeisempää suuntaa. (Helve 2002, 29; Helkama 2015, 68.) Pohjanheimon (2005, 255) mukaan yksilöllisten arvojen vaikutus yhteiskunnassa on voimistumassa vähitellen. Suomalainen ajankuva näyttää myös varsin individualistiselta ja se voikin tuntua uhkaavalta ja pelottavalta sellaisesta henkilöstä, jonka arvoissa perinteiden kunnioitus on etusijalla. Toisaalta tämä muutos, ulkoisilta puitteiltaan nopeasti muuttuva maailma, voi taas näyttää mahtavalta ja kiinnostavalta sellaisesta, jonka arvoissa päällimmäisenä on avoin ja rohkea suhtautuminen uusiin asioihin. (Puohiniemi 2002, 321-322.) Puohiniemi (2002, 339) onkin arvioinut tulevaisuutemme arvomaailmaa sellaiseksi, jossa nuoret tulevat toimimaan oman mielihyvän ohjaamina paljon useammin kuin iäkkäät henkilöt. Hän perustaa arvionsa vertailemalla vuoden 2001 arvoaineistoa vuoden 2030 väestöennusteiden ikä-, sukupuoli- ja koulutusjakaumista laskettuihin painokertoimiin.

Arvot kiinnittyvät vahvasti ihmisen identiteettiin ja mykymaalimassa ihminen voikin monesti valita itselleen arvoja ja identiteettiä tukevan ympäristön (Helkama 2015, 212). Purjon (2014, 21-22; 24) mukaan ihmisellä on vapaus toimia oman tahtonsa mukaisesti. Yksilöllä on mahdollisuus oman vapautensa rajoissa tehdä erilaisia elämään vaikuttavia valintoja ja ratkaisuja. Usein kuitenkin kulutamme tahdonvoimaamme myös muiden asettamien odotusten vastustamiseen, jotka pakottaisivat meidät toimimaan omien arvostustemme vastaisesti. Toisaalta Relander (2000, 281-282; 286; 291-192) väittää, että identiteettimme ovat hämärtyvässä.

Identiteetit eivät ole enää muuta kuin imagoa ja ohutta pintaa. Elämää ei myöskään mielletä ajassa määrittävänä prosessina vaan se on hetkellistynyt. Relanderin mukaan ei ole menneisyyttä tai tulevaisuutta vaan elämä on nyt, kukaan ei halua kasvaa aikuiseksi. Nuoruudesta on siis tullut ihannetila ja aikuistuminen ei tunnu kannattavalta. Moderni yksilö on tottunut moderniuteen, hänelle on avautunut mahdollisuus minän loputtomalle kasvulle ja rajattomalle itsensä toteuttamiselle. Vaarana tässä vapaudessa on kuitenkin se, että ikivanhojen perinteiden välittämät kollektiiviset siteet murtuvat. On ehkä vapauttavaa tietää, että modernius sisältää lupauksen rajattomasta itsensä toteuttamisesta, mutta samalla taustalla kalvaa ajatus siitä, että se kantaa oman tuhonsa siemeniä. On vaarana, että moderni yksilö lipsuu kulttuuriin joka muuttaa, ja on jo muuttanut, yksilön ja yhteiskunnan välisiä suhteita. (Hautamäki & Hautamäki 2005, 167-168.)

Vapauden kohdalla on myös aiheellista puhua vastuusta, se on yhteiskunnallisesti hyvin olennainen asia. Vapaa tahto on vastuun perimmäinen edellytys. Kun arvioidaan onko yksilö vastuussa jostakin teosta, on ensin selvitettävä se, oliko hänellä valinnanvaraa, siis saiko hän valita tekonsa itse. (Ahokas, Passini & Pirttilä-Backman 2005, 115-117.) Vastuunsa unohtanutta usein ”vastuutetaan” ja syyllistetään vastuun laiminlyönnistä. Yksilöt voivat kokea olevansa vastuussa esimerkiksi yhteiskunnan tilasta. Yhteisvastuun periaate otetaan usein esille yhteiskunnan yksilökeskeisyydestä huolimatta. Odotamme yhteiskunnalta paljon, mutta olemme itse valmiita antamaan mahdollisimman vähän. (Emt. 124.)

2.2 *Elämänkulun teoria*

Elämänkulku tarkoittaa yksilön elämän kulkua merkittävien siirtymien (syntymä, kouluun meno, työelämä, avioituminen, vanhemmuus ja eläkkeelle siirtyminen) jaksottamana. Se ottaa huomioon elämän katkokset, harppaukset ja kriisit. (Antikainen 1998, 15.) Tässä tutkimuksessa on valittu käyttöön termi ”elämänkulku” sanan ”elämänkaari” sijasta. Elämänkulku kuvaa paremmin ihmisen omaa tarinaa ja elämäkertaa. Jokaisen ihmisen elämänkulku on ainutlaatuinen versio yleisenä pidetystä, normatiivisesta kehityskertomuksesta. Kuten Dunderfelt (2011, 14) toteaa ”kulku” tuo mieleen matkanteon ja seikkailun kun taas sana ”kaari” välittää mielikuvan alaspäin kaareutuvasta viivasta.

Elämänkulun teorian pääajatuksena voidaan pitää sitä, että siinä pyritään kytkemään yksilöiden elämät siihen historialliseen ja sosiaalis-taloudellis-yhteiskunnalliseen ympäristöön, jossa ne kulloinkin muotoutuvat. Kunnia varsinaisen elämänkaaritutkimuksen aloittamisesta kuuluu itävaltalaiselle Charlotte Bühlerille. Bühler teki tutkijanuransa aikana mittavaa työtä elämänkaariajattelun kehittämisessä. Elämänkulun teoria pohjautuu monen eri tieteenalan

havaintoihin ja tutkimusmenetelmiin. Taustalla ovat esimerkiksi väestötiede, historia, kehityspsykologia, sosiologia, antropologia, evoluutiobiologia ja osittain taloustiedekin. Toisaalta varsinaista teoriaa ei ole esitetty, vaikka tietyt teoreettiset perusolettamukset ja käsitteet antavatkin aihetta puhua elämänkulun metateoriasta. (Ruoppila 2014, 101; Dunderfelt 2011, 31.)

Vaikka varsinaisesta teoriasta ei voida puhua, on elämänkulkua kuitenkin pyritty luonnehtimaan neljällä teoreettisella väittämällä (mm. Elder 1998). Ensimmäinen periaate on, että ihmisen kehitykseen vaikuttavat tietyssä kulttuurissa historiallinen aika sekä kulttuurin piirteet. Ihmiset ovat myös toimijoita jotka valitsevat erilaisia polkuja kuljettavakseen. Polkujen avulla he rakentavat omaa elämänkulkuaan kulttuurin, historiallisen ajan ja sosiaalisten olojen tarjoamien mahdollisuuksien sekä rajojen puitteissa (toinen periaate). Kolmas periaate huomioi kokemusten merkitykset ja niiden ajoittumiset. Elämäntapahtumien vaikutus elämänkulkuun riippuu siitä milloin ne tapahtuvat. Erilaiset tapahtumat sopivat paremmin tai huonommin eri ikävaiheita sääteleviin normeihin. Viimeinen periaate huomioi sen, että ihmisten elämä riippuu paljon myös toisten ihmisten, vaikkapa perheenjäsenten elämästä. (Nurmi et al. 2011, 188.)

Elämänkulun tutkimus, niin yksilöiden kuin perheidenkin osalta, on kehittynyt kolmen viime vuosikymmenen aikana huimasti. Nykyään teoriassa otetaan huomioon muun muassa yksilöllisten muutosten moninaisuus, kasvu- tai menetysmuutosten keskinäinen vuorovaikutus, kehityksellisten tapahtumien vaikutukset ja kehityksen kulun historiallinen sidonnaisuus. Myös empiirisesti tutkimus on rikastunut, sillä yhä enemmän on alettu tehdä aikuisuuteen ja vanhuuteen ulottuvia pitkittäistutkimuksia. (Ruoppila 2014, 100.)

Ihmisten elämänkulut ovat siis erilaisia riippuen paljolti siitä, missä ajassa ja paikassa eletään. Elämänkulku voi yksilön kohdalla edetä moniin suuntiin riippuen siitä, mitä ratkaisuja yksilö kulloinkin tekee ja mistä kaikesta hän joutuu selviytymään. Yksi keskeinen osa elämänkulkua ovatkin erilaiset elämäntapahtumat. Yksilön valinnoista muodostuu polkuja jotka vaikuttavat toisiinsa. Elämänkulku kattaakin koko elinajan eikä mikään ikävaihe nouse määrääväksi tekijäksi. Koko elinajan yksilössä tapahtuu myös erilaisia laadullisia muutoksia, voidaan siis sanoa, että kaikki vaikuttaa kaikkeen. Mennyt elämä vaikuttaa tulevaan. Yksilöt myös eroavat toisistaan monien piirteiden (esim. sukupuoli tai sosiaalis-taloudellinen asema) suhteen. Jokainen elämänkulku muodostuu vuorovaikutuksesta johon vaikuttavat ikä, historialliset olot sekä satunnaiset tekijät. Edes syntymäikäluokat (ts. kohortit) eivät muodosta yhtenäisiä ryhmiä. Voidaan siis sanoa, että elämänkulun rakenteet ja prosessit vaihtelevat yksilöiden kesken. (Kauppila & Vanhalakka-Ruoho 2008, 43; Ruoppila 2014, 102; Vilkkö 2000, 75; Nurmi & Salmela-Aro 2000, 86; 90.)

Vaikka kohortit eivät muodostakaan yhtenäisiä ryhmiä, on historialliset tekijät kuitenkin niitä, jotka aiheuttavat samalle kohortille yhteisiä kokemuksia ja vaatimuksia. Toisaalta ajallisesti hyvin lähekkäistenkin ikäluokkien kokemukset voivat myös poiketa toisistaan paljonkin. Nämä historian vaikutuksesta tulleet erot voivat vaikuttaa kohortin myöhempään elämäntapaan pitkään. Usein historiallisten tekijöiden vaikutukset tulevat kuitenkin esille ainoastaan vertailtaessa eri ikäluokkia niiden ollessa samassa elämäntavan vaiheessa, vaikkapa 30-vuotiaita. (Ruoppila 2014, 103-104.)

Historia, tai mikään mukaan elämäntapaan vaikuttava tekijäryhmä ei määrää elämäntapaa, vaan yksilö muokkaa niiden vaikutuksia omilla päätöksillään ja ratkaisuillaan. Ratkaisuihin ja valintoihin vaikuttavat yksilön lisäksi myös yhteiskunnalliset normatiiviset odotukset siitä, mitä kehitystehtäviä yksilön tulee kussakin ikävaiheessa toteuttaa. Yksilö on siis sidoksissa sukupolvien ketjuun, mikä myös osaltaan on rajoittamassa hänen valintamahdollisuuksiaan. Eri kehitystehtävien menestyksellinen suorittaminen luo perustaa seuraavien kehitystehtävien toteuttamiselle. Tärkeää ei ainoastaan ole se, että toteuttaa odotetut kehitystehtävät, vaan myös se, että odotetun kehitystehtävän suorittaminen tapahtuu odotusten mukaisesti ”oikeaan aikaan”. Ei siis liian aikaisin tai liian myöhään. Esimerkkinä voidaan ottaa vaikkapa teiniäitiys tai isoäitiys 40-vuotiaana. Muiden, ja tietyissä tapauksissa yksilön itsensä, voi olla vaikea hyväksyä normatiivisista odotuksista paljolti poikkeavia siirtymiä uusiin rooleihin. (Ruoppila 2014, 105-106.)

Elämäntapa on siis yksilön ja hänen elämäntapakoemuksensa jatkuvan vuorovaikutuksen tulosta. Elämäntapaan sekä kehitykseen vaikuttavat tekijät luokitellaan usein kolmeen toisiinsa yhteydessä olevaan tekijään. Nämä ovat *normatiiviset iän jaksottamat*, *normatiiviset historian jaksottamat* ja *ei-normatiiviset* vaikutukset. Kaksi ensimmäistä luokitusta ovat siis normatiivisia eli ne perustuvat biologisten tekijöiden ohella yhteiskunnassa vallalla oleviin arvoihin sekä normeihin. Ei-normatiiviset vaikutukset ovat taas sellaisia elämäntapahtumia, joita yksittäiset yksilöt kohtaavat omassa elämässään (esim. sairaus). (Antikainen 1998, 112-113.)

Aikuisuuden ikävaiheeseen (20-40 -vuotiaat) liittyy myös paljon normiodotuksia. Yksilö voidaan määritellä aikuiseksi kolmen pääkriteerin avulla. Näitä ovat itsenäinen päätöksenteko, vastuun ottaminen itsestä sekä taloudellinen itsenäisyys. (Nurmi et al. 2014, 178). Aikuisuuteen liittyvät kehitystehtävät, verrattaessa muihin odotettuihin kehitystehtäviin, sisältävät kuitenkin vähemmän normipaineita. Silti yhteiskunta odottaa yksilöiltä tiettyjä asioita tiettyyn aikaan myös tässä iässä. Aikuisuuden kehitystehtäviä ja aikuisuudelta odotettavia asioita ovat Dunderfeltin (2011, 97; 106) mukaan esimerkiksi avioliitossa elämään oppiminen, perheen perustaminen ja lasten kasvattaminen. Yksi kehitystehtävistä on myös löytää maailman moninaisuudesta sekä

omasta sisäistetystä persoonallisuudesta todellinen oma itsensä. Ihmisen tarkoitus on pyrkiä löytämään omat tavoitteet sekä yksilöllisyys.

Aikuisuuden kehitystehtävät kuitenkin vaativat, kuten muutkin, yksilön päätöksentekoa ja sopeutumista. Aikataulullisesti näiden kehitystehtävien suorittaminen on myös väljempää, yksilölliset ratkaisut ja yksilöiden väliset erot ovatkin viimeaikoina voimistuneet ja lisääntyneet. (Kauppila & Vanhalakka-Ruoho 2008, 43; Ruoppila 2014, 107; Vilkkö 2000, 76.)

2.3 Vapaaehtoinen lapsettomuus osana elämäntulkua

Kuten luvussa 2.1.1 todettiin, elämme ajassa jossa voidaan puhua arvojen muuttuvan kohti postmaterialistisia arvoja. Siitä kertoo esimerkiksi se, että yksilöt haluavat painottaa omaa elämänlaatuaan sekä itseilmaisuaan. Individualismin nousu ympäröivässä sosiaalisessa ympäristössä voidaan nähdä yhtenä syynä siihen, että perheen muodot muuttuvat. Ihmiset haluavat itse päättää omasta elämäntyylistään eivätkä kulkea sellaista polkua mitä joku toinen haluaa heidän kulkevan. Yksilöistä on siis tullut omien toiveidensa toteuttajia. (Irwin 2002, 32-33.)

Silva ja Smart (2002, 1; 4-6) ovat samoilla linjoilla. Heidän mukaansa suurin osa länsimaisten yhteiskuntien ihmisistä eivät enää noudata entisiä, ennakkoon asetettuja, elämäntulkua. Jokainen yksilö on vapaa tekemään omat elämäntulkunsa joita kukaan muu ei ole ennakkoon määritellyt. Muutos kohti omien toiveiden toteuttamista johtuu suurelta osin siitä, että yhteiskunta ympärillämme on muuttunut. Ihmiset eivät ole enää niin sidottuina esimerkiksi työansainta –mallissa ja joustoihin sekä omiin valintoihin on mahdollisuus. Postmaterialistiset perheet haluavat tätä nykyä tyydyttää tarpeensa kuten itse haluavat. Perheestä on tullut epistemologisen ja moraalisen keskustelun kohde sen suhteen, mitä perhe on ja etenkin, mitä sen pitäisi olla. Keskustelut ovat muuttuneet yhä poliittisempaan suuntaan. Joidenkin mielestä perheen kuuluu olla perinteinen, esimerkiksi avioliittoon perustuva. Usein perheiden myös oletetaan käyttäytyvän ja toimivan niin kuin heidän ”pitää” ja normaaliperheiksi ajatellut perheet asetetaan vastakkain yhteiskunnan eri mittareissa muiden perhemuotojen kanssa. Kaikki eivät toki ajattele perheen olevan muuttumaton instituutio, kuten tässäkin tutkimuksessa nähdään, vaan se koetaan enemmänkin muuttuvana ja liikkuvana ”yksikkönä” joka muuttaa muotoaan yhteiskunnan muutoksen mukana. (Keurulainen 2014, 53.)

Viimekädessä naisten päätökseksi mielletään helposti se, halutaanko yhteisiä biologisia lapsia vai ei. Tämä johtuu luonnollisista syistä, sillä mies ei ole kykenevä synnyttämään. Yhä edelleen kuitenkin naisen elämäntulkua raamittavat kulttuuriset oletukset siitä mitä eri elämäntaskeissa tulisi tehdä ja mikä on oikein. Vaikka sosiaalisesti hyväksytty synnytysikä onkin

kohonnut, kohdistuu huomio tiukasti niihin naisiin jotka ovat syystä tai toisesta lykänneet äitiytään. Todellisen aikuisuuden määritteinä pidetäänkin yhteiskunnassamme yhä sitä, että elää vakaassa parisuhteessa ja saa lapsia. Tuula Gordonin mukaan lapsuudesta aikuisuuteen siirtyminen on kompleksisempaa niille naisille, jotka eivät avioidu ja perusta perhettä. Minna Kelhän tutkimuksen mukaan naiset eivät kuitenkaan koe aikuistumista vanhemmuuden kautta vaan aikuisuuden määritteinä ovat muun muassa erilaiset rankat elämäkokemukset. Äidiksi tulemistä ei koeta aikuistavana vaan nainen on aikuinen silloin kun on itsenäinen, johdonmukainen ja itsestään sekä muista huolta pitävä. (Kelhä 2005, 197-201.)

Ketokivi (2005, 100; 112-113) väittää, että aikuisuus ei ole valintakysymys vaan tietyissä olosuhteissa on oltava aikuinen. Aikuistuminen ilman lapsia on mahdollista, mutta lapset jo hankkineelle ihmiselle ei ole varattu muuta mahdollisuutta kuin olla aikuinen. Vanhemmuuteen tulee olla valmis, sillä muuten voi katkeroitua oman vapauden menettämisestä. Vaikka perhe ei olekaan nykyään itsestään selvä asia, kiinnittyy ajatus aikuisuudesta yhä vakiintumiseen ja omiin lapsiin. Beckin (1995) mukaan yksilöt joutuvat itse suunnittelemaan ja laatimaan omat elämäkertansa. Yksilöllistyneessä yhteiskunnassa lapsia hankitaan entistä vähemmän ja entistä myöhemmin, sillä perhe-elämä suhteutuu yksilöllistymisen myötä kasvaneisiin mahdollisuuksiin elämässä. Myös yksilön mahdollisuuksiin tehdä valintoja uskotaan vahvasti. (Ketokivi 2005, 103-104.)

Yhteiskunnan yksilöllistyminen ja omien polkujen kulkeminen näkyy lastenhankinnan vähentymisenä. Tämä taas vaikuttaa kokonaishedelmällisyysluvun, eli naisen elinaikanaan synnyttämien lasten arvioidun keskimäärän laskuun, joka on pienentynyt Euroopassa jo 1960-luvulta lähtien. Pohjoismaissa kokonaishedelmällisyysluku laski muuta Eurooppaa aiemmin alle teoreettisen väestön uusiutumistason jo vuonna 1969. (Gissler, Klemetti, Lammi-Taskula & Miettinen 2009, 70; Pekkola & Lehtonen 2015, 17.) Historiallisesti Eurooppa on jakautunut, ja jakautuu osittain vieläkin, perheellistymisen osalta itään ja länteen. Länsi- ja Pohjois-Euroopassa on ollut perinne, jossa pari saattoi avioitua vasta sitten kun he pystyivät itse vastaamaan omasta toimeentulostaan. Tällöin on avioituttu verrattain myöhäisellä iällä ja ensimmäinen lapsikin on saatu myöhemmin kuin muualla Euroopassa. Naimattomien ja lapsettomien kansalaisten osuus onkin ollut verrattain korkea. Itä-Euroopassa taas on avioituttu nuorena, jolloin on asuttu perinteisesti miehen suvun luona. Lähestulkoon kaikki kansalaiset ovat ”päässeet” naimisiin ja lapsetkin on hankittu nuorempina. Lastenhankinta on siirtynyt Suomessa, kuten muuallakin Euroopan unionissa myöhemmälle iälle. Nykyään ensimmäinen lapsi saadaan kolmekymppisenä tai sitä myöhemmin. (Miettinen & Rotkirch 2008, 10-11; Miettinen 2015, 34.) Ainakaan vielä vuonna 2008 ei voitu vetää johtopäätöstä siitä, että lastenhankinnan siirtäminen myöhemmälle iälle

olisi ollut yhteydessä alenevaan lapsilukuun. Miettinen ja Rotkirch (2008, 14) antoivat esimerkin Ranskasta, jossa hedelmällisyys oli jopa noussut vaikka ensisynnyttäjien keski-ikä maassa on ollut pitkään Euroopan korkeimpia.

Suomessa ja muualla Euroopassa syntyvyys on laskenut tasaisesti viimeisen viiden vuoden aikana. Todennäköisesti tähän ei ole näkyvissä käännettä. Suomalaisten lastenhankinta on myös selvästi polarisoitunut. Entistä suurempi osa miehistä ja naisista jää lapsettomiksi, mutta toisaalta kolmen tai useampia lapsia hankkivien osuus on väestössä hieman noussut. Syntyvyyden alue-erot ovat selkeästi erotettavissa, kehitys ei siis ole ollut aivan samanlaista koko maassa. Syntyvyyden lasku on ollut voimakkainta 2010 luvun alusta sen puoleen väliin saakka Pohjois-Pohjanmaalla, Lapin maakunnissa, Etelä-Karjalassa ja Kymenlaaksossa. Matalinta kehitys on ollut Kainuussa, Pohjois-Karjalassa ja Etelä-Savossa sekä Keski-Pohjanmaalla ja Kanta-Hämeessä. Kaikista matalimmat hedelmällisyysluvut löytyvät kuitenkin Uudeltamaalta. (Miettinen 2015, 9; 12-14.)

Voidaan siis sanoa, että suomalaisten lapsilukuihanteet ovat selvästi alentuneet aiempiin vuosiin verrattuna. Pienen perheen (korkeintaan yksi lapsi) tai vapaaehtoisesti lapsettomuutta kannattavien osuus on väestössä noussut. Kokonaan lapsetonta elämää tai korkeintaan yhtä lasta ihanteenaan pitävien osuus on Väestöliiton tietojen mukaan kohonnut vuosien 2001-2007 aikana noin 7-15 prosentista lähes 25 prosenttiin. Aiemmin vapaaehtoista lapsettomuutta kannattavien osuus on Suomessa ollut noin 2-4 prosenttia. Suomessa ei aiemmin ole ollut aiheellista puhua niin sanotusta lapsettomuuden kulttuurista, mutta selkeästi on kuitenkin nähtävissä, että arvomme ovat muuttumassa kohti vapaaehtoisen lapsettomuuden valitsemista. Vapaaehtoisen lapsettomuuden valitsevien joukko on siis tuoreimman tutkimuksen mukaan selvästi korkeampi kuin aiemmin. Kun otetaan huomioon uusimman perhebarometrin ja aiempien aineistojen väliset erot, näyttää siltä, että vapaaehtoinen lapsettomuus on Suomessa noussut viimeisen kymmenen vuoden aikana. On myös selvää, että vapaaehtoisen lapsettomuuden valitseminen ei eroa sukupuolen tai iän mukaan. (Miettinen 2015, 23-28; Pekkola & Lehtonen 2015, 29-30.)

3 PERHETUTKIMUS

Tässä tutkimuksen osassa syvennyttään perhetutkimuksen perinteeseen lähemmin. Aluksi tarkastellaan perhetutkimuksen lähtökohtia sekä konstruktionistista lähestymistapaa perheeseen. Luvun lopussa esitellään aiheesta tehtyjä aiempia tutkimuksia.

3.1 *Perhetutkimuksen lähtökohtia*

Perinteistä perhetutkimusta on tehty jo 1800-luvulta lähtien ja tutkimusperinteen juuret ulottuvatkin kauas historiaan. Keurulainen (2014, 16) viittaa tutkijoihin Riehl (1856) ja Le Play (1864) joiden voidaan sanoa olevan perhetutkimuksen ensimmäisiä uranuurtajia.

Perhetutkimuksen kuvaileminen on haastava tehtävä ihan jo pelkästään siksi, että keskeinen käsite ”perhe” on tullut huomattavan suuren kiistan ja väittelyn aiheeksi. Normaalisissa arkikielessä termi on vielä hyvinkin kyseenalaistamaton, vaikka tutkijat sen käytöstä kiistelevätkin. Monet tutkijat ovat alkaneet varomaan ”perhe” sanan käyttöä sen stereotyyppisessä mielessä, sillä se ei ota huomioon muita perheen muotoja, siis niitä jotka eivät sovi perinteiseen ydinperhekäsitykseen. Osa tutkijoista käyttää termiä edelleen sen perinteisessä merkityksessä, problematisoimatta sitä sen enempää. Toisaalta, jotkut suosivat käsitettä ”perheet” saaden mukaan käsityksen perheiden monimuotoisuudesta. Termejä perhe-elämä (”family lives”) ja perheen perustaminen (”doing family”) on alettu myös suosia, sillä ne poistavat käsitteestä sen subjektiivisuuden kuvaten paremmin mahdollisuutta eri elämänmuotoihin. Osa tutkijoista pohtii myös sitä, missä kontekstissa ja missä tarkoituksessa termiä ”perhe” käytetään. Tämä pohdinta antaa mahdollisuuden ajatella sitä, että perhe on löydettävissä myös erilaisista sosiaalisista yhteyksistä ei ainoastaan vain kodin seinien sisältä. (Ribbens McCarthy & Edwards 2011, 1-2.)

Perhetutkimusta voidaan tehdä monesta näkökulmasta ja täten myös eri aiheista. Näitä voivat esimerkiksi olla vanhemmuus ja lasten saaminen, sukulaisuussuhteet, sosiaalipolitiikka ja sen aiheet jotka liittyvät perheisiin. Myös monikulttuurisuus ja globaalit teemat voivat olla tutkimuksen kohteina. Tutkimustavat, jolla perhetutkimusta on tehty, ovat muuttuneet aikojen saatossa. Kvantitatiiviset menetelmät (mm. Survey-tutkimukset) ovat pitkään olleet keskiössä, mutta

myös kvalitatiiviset tutkimustavat (mm. narratiivinen tutkimus, etnografiat) ovat tulleet suureen suosioon. (Ribbens MacCarthy & Edwards 2011, 2-4.)

Kuten aiemmin todettiin, on perhetutkimusta haastavaa kuvailla jo pelkästään sen vuoksi, että termistä ”perhe” ollaan tutkijoiden keskuudessa montaa mieltä. Perhe on tarkoittanut eri aikoina eri asioita. Terminä se on kuitenkin ollut käytössä jo 1400-1500 –luvulta saakka, mutta sen kehitystä ei pystytä kuvailemaan aukottomasti. 1600-luvulla perhe –sanana merkitys alkoi lähestyä sitä, miten me arkikielessä ymmärrämme sen nyt. Kapitalismin nousu, ”perheen vallankumous” sekä hyvinvoinnin ja rakkausavioliittojen lisääntyminen vaikutti perheen merkityksen muuttumiseen. (Gubrium & Holstein 1990, 17-20.) Keurulainen (2014, 44-45) kertoo, että entisaikoina perhe oli enemmänkin ”porvarillinen perhe”, jossa vallitsi perinteiset ja patriarkaaliset arvot. Nykyajan perhe on ennemminkin monimuotoinen perhe, joka asuu bio- tai ubiikkiyhteiskunnassa ja jonka perinteiset perhearvot (mm. patriarkaismi, avioliiton pyhyys ja pysyvyys) ovat kadonneet. Perinteisten arvojen tilalle ovat tulleet esimerkiksi pinnallisuus, yksilökeskeisyys mutta myös tasa-arvo ja demokratia. Samalla erilaisten perhetyyppien määrä on lisääntynyt.

Kuten todettua, ei ole olemassa yhtä ainoa oikeaa perhemallia vaan eri aikakausina on ollut erilaisia, kutakin yhteiskuntaa kuvaavia perhemalleja. Perhettä on sen vuoksi myös haastava käsitteellistää. Perhe ei ole irrallinen tai riippumaton sosiaalinen yhteisö vaan ennemminkin se on erottamaton osa erilaisia sosiaalisten suhteiden verkostoja. Toisaalta 2000-luvulle tultaessa voidaan todeta, että suomalainen perhe ei ole enää yhteisö vaan se koostuu ennemminkin yksilöistä. Perheessä jokaisella yksilöllä on omat tarpeensa ja intressinsä joita korostetaan. (Keurulainen 2014, 45; Juntunen & Krats 1997, 2-3.) Perinteisen perhekäsityksen voidaan sanoa olevan aikansa elänyt, sillä pikainen vilkaisu ympärillemme kertoo, että avioliittoon siunatut isä ja äiti sekä heidän yhteiset biologiset lapset yhteisessä kodissa eivät ole enää tämän päivän normi. Erilaisia perheitä on lukematon määrä. Meitä eivät hätkäytä avoparit, yksinhuoltajat tai avioerot ja esimerkiksi uusperheistä voidaan sanoa tulleen populaari-ilmiö joka ei aiheuta enää kovin suurta kummeksuntaa. (Juntunen & Krats 1997, 1.)

Perheestä ja perhearvoista onkin tullut tänä päivänä niin sanottujen vanhojen hyvien aikojen symboli. Perheiden rajat kuitenkin häilyvät ja perinteistä perhemallia ei ole enää olemassa. Postmoderni perhemalli halutaan kuitenkin vielä edelleen nähdä sellaisena. Ydinperhemuodon voidaan sanoa kadonneen ja tilalle on tullut ei niin selkeärajainen sukukäsite. Postmoderni käsitys on kuitenkin tullut jäädäkseen ja ydinperheajattelusta olisi luovuttava. (Stacey 1996, 2; 6-7; 17-18; 37.)

3.2 *Konstruktionistinen lähestymistapa perheeseen*

Tässä luvussa tarkastellaan lyhyesti perhettä ja perhetutkimusta sosiaalisen konstruktionismin valossa. Sosiaaliseen konstruktionismiin, ilman perhekontekstia, tullaan palaamaan vielä uudelleen luvussa neljä (tutkimuksen toteutus -luku).

Yksi perhetutkimuksen päätutkimuskohteista on se, kuinka perheestä puhutaan. Tutkimusta voidaankin luonnehtia monimutkaiseksi päivittäisten kokemusten ja kielen välisen suhteen muodostelmaksi. Sosiaalisessa konstruktionismissa perhettä ja siihen liittyviä käsitteitä analysoidaan sosiaalista todellisuutta jäsentävinä peruskäsitteinä. Tutkittaessa perhettä diskurssina perhettä ei tutkita fyysisenä objektina vaan keskiössä on se, miten perheestä puhutaan tai kirjoitetaan jokapäiväisessä elämässä. (Ribbens McCarthy & Edwards 2011, 59; Lahikainen 2005, 349.)

Perhe diskurssina tarjoaa teoreettisen ja metodologisen näkökulman tutkimukselle. Tutkimuksen avulla saadaan tietoa siitä, miten ihmiset kuvailevat perhettä, mitä tarkoituksia he sille antavat sekä miten he kuvailevat omaa ja toisten elämää. Perhe on myös enemmän kuin pelkkä sana sen eri merkityksissä. Perheet ovat konkreettisia objekteja jokapäiväisessä elämässä, ne voivat olla muuttuvia ja mukautuvia eikä selkeärajaisia tai yhdenlaisina pysyviä. Perhediskurssi sisältää siis muutakin kuin vain kuvailevia termejä ihmisten välisistä suhteista kodin sisällä tai sen ulkopuolella. Kun perheestä puhutaan, voidaan esimerkiksi samalla sekä kuvailla sosiaalisia suhteita että muita suhteita, jotka eivät ole sidoksissa sukulaisuussuhteisiin. Ihmisten puhuessa perheestä, termin merkitys riippuu aina kontekstista. Sanan merkitystä ei siis valita sattumanvaraisesti. (Ribbens MacCarthy & Edwards 2011, 60-61; Gubrium & Holstein 1990, 13-14; 22-23.)

Yksi teoria, joka vie perhetutkimusta lähemmäksi sosiaalista konstruktionismia on Jaber F. Gubrium ja James A. Holsteinin *konstruktionistinen lähestymistapa perheeseen*. Gubrium ja Holsteinin teoriaa voidaankin kutsua etnometodologiaviritteiseksi konstruktionismiksi, sillä sosiaalinen konstruktionismi ja etnometodologia liittyvät läheisesti siihen. Teoriassa ollaan kiinnostuneita perheestä erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä (esim. kahvipöytäkeskusteluissa) joten mikä tahansa tilanne, jossa perheestä puhutaan, voi olla tutkimuksen kohteena. Perheestä ei myöskään yritetä tehdä tiettyä konkreettista olemusta, sitä ei esimerkiksi yritetä asettaa ydinperheen muottiin. Suuntausta leimaa vahva pyrkimys aineistolähtöiseen ja tarkkaan empiiriseen analyysiin ja kuvaukseen, jolloin tutkittavaa ilmiötä teoretisoidaan etukäteen niukasti. Gubrium ja Holsteinin lähtökohtana on, että on lakattava etsimästä perheelle yksiselitteistä etukäteismääritelmää. Sen sijaan kannattaa tutkia perhettä koskevaa monimerkityksisyyttä ja

kiistanalaisuutta sinänsä. Tällöin esimerkiksi monenlainen julkinen perhekeskustelu, joka kysyy mikä perhe on tai keitä siihen kuuluu, tai millaiseksi perhe on muuttumassa, kertoo mikä perhe on. Analyttinen katse suunnataankin diskursiivisiin sosiaalisiin prosesseihin jossa perhe ilmenee. (Forsberg 2014, 123-138; Gubrium & Holstein 1990.)

3.3 Aiempia tutkimuksia lastenhankinnasta ja perheestä

Tässä luvussa esitellään aiempia tutkimuksia joita on vuosien saatossa aiheeseen liittyen tehty. Samasta näkökulmasta käsitteleviä tutkimuksia ei tämän tutkimuksen tekohetkellä kuitenkaan ollut saatavilla, joten tässä luvussa käydään läpi niitä, jotka ovat käsittelyssä olevaa aihetta lähellä. Aiempien tutkimusten tarkoitus ja anti on enemmänkin nostaa esille ajatuksia, joiden avulla tässä tutkimuksessa tarkastellaan diskursseja. Aiempien tutkimusten ajatukset taustalla kerättiin tämän tutkimuksen empiirinen aineisto muodostamalla keskustelun herättäjiä tähän tarkoitettulla Facebook –sivulla, jossa keskustelijat itse tuottivat tekstiä.

Tätä tutkimusta tehdessä tarkoitus oli tarkastella sellaisia tutkimuksia, joissa käsitellään lastenhankintaa, sen vapaaehtoisuutta sekä lasten hankkimatta jättämistä. Aiempien tutkimusten tarkastelusta on jätetty pois, ihan jo näkökulman rajaamisenkin vuoksi, ne tutkimukset, joissa lastenhankintaa käsitellään lapsettomuuden (ei-vapaaehtoinen) näkökulmasta. Suuri osa aiemmin tehdyistä tutkimuksista käsitteli lasten hankkimatta jättämisen vaikutusta yhteiskunnan tulevaisuuteen. Tutkimuksissa käsiteltiin myös paljon sitä mitkä yhteiskunnalliset asiat (opinnot, työelämä, parisuhde tms.) vaikuttavat päätökseen olla hankkimatta lapsia.

Uusimmat tutkimukset joissa tutkitaan lastenhankintaan liittyviä motiiveja ja pohditaan sitä miksi syntyvyys laskee, on tehty vuoden 2015 aikana. Juhani Pekkola ja Olli Lehtonen (2015) Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta tutkivat kyselyllä esimerkiksi perhearvojen ja niiden vaikutusta syntyvyyteen, työn (työllisyys, opiskelu, työttömyys sekä sosioekonominen asema, tulot ja työmarkkina-asema) vaikutusta syntyvyyteen sekä sosiaalipolitiikan ja palvelujärjestelmän vaikutusta syntyvyyteen. Yhtenä selvityksen kohteena oli myös tutkia kuinka yleinen tiedonvälitys ja asenneilmapiirin luonne vaikuttavat syntyvyydslukuihin. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa kuvaus kansalliseen syntyvyyteen vaikuttavista tekijöistä 18-40-vuotiaiden kansalaisten näkökulmasta.

Muut tutkimukset, jotka ovat olleet tämän tutkimuksen taustavaikuttajina ovat Väestöliitolle tehdyt Perhebarometrit (Paajanen 2002; Paajanen 2005; Miettinen & Rotkirch 2008) ja erityisesti Anneli Miettisen (2015) Perhebarometri siitä miksi syntyvyys Suomessa laskee. Miettisen tarkoituksena oli tarkastella suomalaisten lastenhankintaihanteita sekä –aikeita ja niissä

tapahtuneita muutoksia 1990-luvulta tähän päivään. Perhebarometrissa selvitettiin myös mitkä eri tekijät ovat yhteydessä lastenhankinta-aikeisiin ja miten ihmiset itse perustelevat lastenhankinnan lykkäämistä. Myös erityisesti työ ja toimeentulo sekä perhepolitiikka olivat tutkimuksen keskiössä.

Miettisen selvityksessä tuli ilmi, että suomalaisten näkemys ihanteellisesta lapsiluvusta on laskenut ja jää nykyään alle kahteen lapseen. Perhebarometri väittää, että lapsettomuuden ihanne oli muita yleisempää vähiten koulutettujen keskuudessa sekä pienituloisilla ja työttömillä. Miettinen myös peräänkuuluttaa että on syytä selvittää, heijastavatko ihanteet ennemminkin toivottua elämäntyyliä vai johtuuko se ennemminkin sopeutumisesta haasteelliseen elämäntilanteeseen ja vähäisiin resursseihin. Myös sopivan kumppanin puuttuminen, työmarkkina-asema ja perhepoliittiset päätökset nähtiin jokseenkin vaikuttavina tekijöinä lastenhankinta-aikeisiin. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on antaa vastauksia Miettisen pohdintoihin, onko vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla yhteiskuntapolitiikka tai elämäntyylin muuttuminen –vai sittenkään kumpikaan.

Lähimpänä tämän tutkimuksen aihetta ovat Forsbergin (2008), Hadzijahovicin (2012) ja Ketokiven (2005) tutkimukset. Molemmissa, Forsbergin ja Hadzijahovicin tutkimuksissa, tutkittavat olivat vapaaehtoisesti lapsettomia henkilöitä. Forsbergin tutkimuksessa tarkasteltiin haastattelujen avulla sitä, miten vapaaehtoisesti lapsettomat rakentavat identiteettiään ympäristössä, jossa lasten saaminen ja hankkiminen nähdään normiksi. Tutkimus keskittyi tuomaan esille sen, miten tutkittavat rakensivat ja oikeuttivat identiteettinsä tässä kontekstissa. Teoreettisena viitekehyksenä tutkimuksessa toimii diskurssianalyysi sekä sukupuoli- ja heteroseksuaalisuuden johtavat teoriat. Forsberg osoitti tutkimuksessaan sen, että vapaaehtoisesti lapsettomien on vaikea rakentaa identiteettiään vallitsevaa normia vastaan, varsinkin kun omaan identiteettiin vaikuttaa ympäristö jossa lasten hankkiminen nähdään suotavaksi toiminnaksi. Haastateltavat rakensivat identiteettiään käyttämällä erilaisia diskursseja sekä asettamalla itsensä ympäröivään kontekstiin. Diskurssien käyttö kuvasi Forsbergin mukaan vapaaehtoisesti lapsettomia tietyllä, useimmiten hyvällä, tavalla.

Hadzijahovicin poikkileikkaustutkimuksessa taas pyrittiin selvittämään sitä, onko vapaaehtoisesti lapsettomat onnettomampia tai tyytymättömpiä omaan elämänlaatuunsa verrattuna lasten vanhempiin. Hadzijahovicin mukaan vapaaehtoisesti lapsettomat nähdään lähtökohtaisesti olevan onnettomampia ja tyytymättömpiä omaan elämänlaatuunsa –vaikka tutkimustulokset osoittavat usein päinvastaista. Tutkimuksessa selvitettiin Survey -kyselyiden avulla onko elämänlaadulla ja tyytyväisyydellä eroa ruotsalaisten vapaaehtoisesti lapsettomien ja lasten vanhempien välillä. Tutkimukseen osallistui 130 henkilöä joista 54 oli vapaaehtoisesti lapsettomia aikuisia ja loput 76 lasten vanhempia. Hadzijahovicin tutkimus osoitti, että merkittävää

eroa ei ollut koetussa tyytyväisyydessä tai elämänlaadussa näiden kahden ryhmän välillä. Varianssianalyysi kuitenkin osoitti, että ikä ja siviilisääty vaikutti elämänlaatuun ja koettuun tyytyväisyyteen.

Ketokiven tutkimus eroaa edellisistä, sillä tutkittavat olivat nuoria aikuisia joiden ryhmähaastattelupuheesta pyrittiin etsimään vastausta siihen, mitä pidentyneessä nuoruudessa yritetään ratkaista ja millä tavoin. Tutkimus ei sinällään keskittynyt vapaaehtoiseen lapsettomuuteen vaan 23-29 –vuotiaisiin pääkaupunkiseutulaisiin, joiden haastatteluista pyrittiin selvittämään tunnistettavia kollektiivisia kokemuksia sekä sosiaalisia sääntöjä, esimerkiksi normeja ja ihanteita. Ketokiven haastateltavat näkivät aikuisuuden eri elämänalueiden vakiintumisena ja asettivat perheen perustamisen ehdoksi vakaan parisuhteen, työn ja talouden. Tutkimuksessa väitetään, että kaupungissa elävien nuorten aikuisten keskuudessa on syntynyt uudenlainen sosiaalinen säännöstö, pidentyneen nuoruuden malli, jonka mukaisesti haastateltavat pysyttelivät nuoruudessa etsien itseään. Ketokivi kirjoittaa myös, että kyse ei ole individualisoitumisesta vaan ennemminkin uusiin sääntöihin sopeutumisesta vanhojen ohella, siis uusien sääntöjen syntymisestä nuorten aikuisten keskuudessa. Tutkimuksessa haastatellut nuoret tavoittelivat aikuistumisessa vakautta ja jatkuvuutta, mutta samalla olivat kyvyttömiä näkemään tulevaisuuteen. He myös halusivat tehdä yksilöllisiä ratkaisuja, mutta toivoivat päätöksilleen hyväksyntää. Toisaalta he arvostivat vapautta, mutta toivoivat kuitenkin omaa perhettä joka taas rajoittaa omaa yksilöllisyyttä. Ketokiven haastatellut nuoret eivät siis aikuistuneet autonomisesti vaan sopeutuivat suurelta osin elämää sääteleviin uusiin ja vanhoihin sääntöihin. Vertaisten kanssa samaan tahtiin eläminen lieventää aikuistumisen epävarmuutta, mutta ei ratkaise aikuistumisen kriteerien sekä kypsyyksivaatimusten tuottamia paineita. Ratkaisuksi tulee lopulta tunne, jonka oletetaan kertovat mitä ihminen haluaa ja milloin hän on siihen valmis. Tunne yhdistetään autenttiseen minään ja tunne siitä, että haluaa lapsen ja on siihen valmis saa ristiriidasta huolimatta ottamaan ratkaisevat askeleen –uskotaan siis kohtaloon joka ei välttämättä kuitenkaan anna meille sitä mitä haluaisimme.

Tässä yhteydessä on myös syytä mainita Rosemary Agoniton (2014) kirja *The Last Taboo: Saying No to Motherhood*, joka ei varsinaisesti ole tutkimus, mutta sisältää anonyymejä vapaaehtoisesti lapsettomien naisten haastatteluja. Kirjassa haastatellaan naisia, jotka ovat rikkoneet tabun ja päättäneet olla valitsematta äitiyttä. Agoniton kirjassa osoitetaan, että äitiys ei ole jokaisen naisen velvollisuus –eikä välttämättä aina sitä, mitä yleisessä keskustelussa annetaan ymmärtää. Kirjan suorasukainen teksti puhuttelee, sillä se ottaa kantaa äitiyteen, suunnittelelattomiin raskauksiin, parisuhteeseen sekä myös maailman ylikansoittumiseen ja ympäristön tilaan –näistä samoista aiheista tämänkin tutkimuksen vapaaehtoisesti lapsettomat

keskustelivat ahkerasti. Agonito haluaa osoittaa haastateltaviensa kautta, että äitiyden ei tule olla edellytys sille, että naiset voivat kokea itsensä ”oikeiksi ja eheiksi naisiksi”. Kirja tuo esille niitä asioita joita harvemmin sanotaan ääneen, mutta ei silti väitä, että kaikki naiset kokisivat asiat samoin.

Perhettä, sen muutosta sekä työn ja sen puuttumisen vaikutusta on myös paljon tutkittu perhetutkimuksen piirissä. Stacey (1996) on tehnyt vuosien saatossa monia tutkimuksia koskien perhearvoja ja perheen muodon muuttumista ydinperheestä pois. Keurulainen (2014) on myös tutkinut alati muuttuvaa suomalaista perhettä. Hänen väitöskirjassaan ollaan kiinnostuneita esimerkiksi siitä, miten jatkuva muutos on vaikuttanut perheeseen ja sen lifestyleen vai onko se vaikuttanut ollenkaan? Keurulainen myös pohtii onko perhe edelleen sosiaalinen pienyhteisö joka pitää huolta ja välittää vai onko tämä perinne kadonnut? Väitöskirjassa myös haetaan vastausta siihen onko perheen tehtävät muuttuneet muutoksen mukana ja joutaisiko perheen tarpeettomana yksikkönä lopettaa ja onko ylipäänsä olemassa perhettä sekä tarvitseeko sitä määritellä? Keurulainen tutki myös perheen lifestyleja ja sitä miten hyvinvointi muuttuu lifestyleksi ja mitä sillä tarkoitetaan, sekä miten globaali konteksti vaikuttaa perheen lifestyleen ja miksi lifestyle kuvaa paremmin 2010-luvun perhettä kuin elämäntyyli tai elämäntapa? Keurulainen tarkastelee perhettä perhepolitiikkana ja lifestyleä hyvinvointipolitiikkana jotka molemmat ovat keskeisiä sosiaalipolitiikan osa-alueita. Keurulainen lähestyy tutkimuksessaan perheen problematiikkaa case-esimerkin avulla ja keskittyy suomalaisiin perheisiin. Tutkimuksessa käytettiin apuna ryhmittelyanalyysia jonka avulla tutkittiin ja vertailtiin yksittäisten perheiden sijasta kokonaisuuksia, perhetyyppjä ja niiden lifestyleja. Keurulaisen aineisto oli kansainvälinen PPA2-aineisto joka oli kerätty Suomen osalta postikyselyinä vuonna 2002. Lisäksi tutkimuksessa käytettiin perheitä koskevia tilastotietoja vuosien 1960-2013 väliltä sekä perhetutkimusta käsitteleviä tieteellisiä julkaisuja. Keurulainen ryhmitteli perheet kolmeen ryhmään, tuleviksi perheiksi, lapsiperheiksi ja isovanhemmiksi. Tulevat perheet ovat nuoria naimattomia sinkkuja jotka vielä opiskelevat tai aloittelevat työuraansa. He edustavat sukupolvea jolla on informaatioteknologian sävyttämä arvomaailma. Tämän ryhmän lifestyleä voikin helposti kuvailla sanoin minä, minun ja minun oikeuteni. Lapsiperheissä taas eletään usein kumppanin kanssa ensimmäisessä avioliitossa yhden tai kahden lapsen kanssa. Ryhmää voi Keurulaisen mukaan kutsua myös kudelmaperheeksi, jolla on pirstaleinen elämäntapa sekä ”sinun, minun ja meidän lapset”, jokaisen omat harrastukset ja kahden elättäjän perhemalli. Lifestyle on lapsikeskeinen ja vanhemmat keskittyvät vain lapsiin unohtaen parisuhteensa. Isovanhempien ryhmää voi lyhyesti kuvailla ensimmäisessä avioliitossa eläviin pareihin jotka ovat iäkkäitä. Heidän lifestylensä on

perhekeskeinen ja tärkeää heille ovat läheiset ihmiset (puoliso, lapset ja lapsenlapset). Isovanhemmilla on myös selkeät miesten ja naisten roolit sekä perinteiset arvot.

Marja Leena Böökin (2001) diskurssianalyttisessä perhetutkimuksessa, jollaisena tätäkin tutkimusta voidaan pitää, tarkastellaan äitiyttä ja isyyttä työttömyystilanteessa. Tutkimuksen kohteena ovat vanhempien ryhmäkeskusteluissa ja naistenlehdissä tuotetut diskurssit, jotka käsittelevät vanhemmuutta työttömyystilanteessa. Aineisto jota tutkimuksessa analysoidaan on kerätty vuosina 1993-1994. Näitä tekstiaineistoja lähestytään diskurssianalyysin keinoin, ns. Potterin ja Wetherellin (1987) soveltamalla sosiaalipsykologisella lähestymistavalla. Tutkimuksessa selvitetään sitä minkälaisia ovat vanhempien puhetavat työttömyystilanteessa ja minkälaisia vanhemmuuksia nämä puhetavat tuottavat ja ylläpitävät. Böök löysi molemmista aineistoista yhteisen ”hyveellinen äiti” valtadiskurssin joka osoitti mm. uhrautuvan äidin olemassaolon työttömyystilanteessa. Puheesta tuli ilmi se, että äiti on kotona ja äiti on työteliäs. Isän taas on työttömänä ollessaan astuttava Böökin mukaan osallistuvan isän kenkiin ja sopeuduttava työttömyyteen sekä kotivanhemmuuteen. Tutkimuksessa vanhemmuutta yksiulotteisena, kotiin sijoittuvana asiana ei pidetty yksinomaan tyydyttävänä asiana. Koti ja perhe eivät kyenneet täyttämään työn menetyksen tuomaa tyhjää tilaa ja pyrkimys oli kodista ulospäin. Toisaalta oltiin tyytyväisiä siihen, että on ollut mahdollisuus olla lapsen saatavilla ja vastata lapsen tarpeisiin. Vanhemmat kuitenkin kaipasivat kipeästi työssäkäyvän naisen ja miehen identiteettiä.

Tämän tutkimuksen taustalla ovat vaikuttaneet myös aiemmin tehdyt arvotutkimukset. Erityisesti Puohiniemen (2002) tekemä arvo, asenne ja ajankuvatutkimus sekä Klaus Helkaman tutkimukset suomalaisten arvoista ovat olleet tutkimusta omalta osaltaan ohjaamassa.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämän tutkimuksen osan tarkoituksena on kertoa metodologisista valinnoista tarkemmin. Aluksi määritellään tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset. Tämän jälkeen kerrotaan aineiston hankinnasta Facebook –ryhmässä. Luvun antia ovat myös sosiaalinen konstruktionismi ja diskurssianalyysi, jotka toimivat teoreettisena viitekehysenä tutkimuksen alusta loppuun. Luvun loppupuolella kuvataan vielä aineiston analyysin kulku.

4.1 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa etsitään perusteluja sille, miksi vapaaehtoinen lapseton elämä on valittu koko elämänmittaisena päätöksenä. Tarkoituksena on myös tuoda esille sitä miten suomalaisten arvot, asenteet ja maailmankuva ovat muuttuneet ajan saatossa.

Empiirinen aineisto koostuu tutkimusta varten perustetun ”Vapaaehtoinen lapsettomuus” Facebook –ryhmän jäsenten keskusteluista. Keskustelijoiden keskinäisestä puheesta tutkitaan sitä miten lapsettoman elämän valinnoista ja muista aiheeseen liittyvistä teemoista keskustellaan sosiaalisen median sivustolla. Tutkittavana ollut aineisto analysoidaan diskurssianalyysiä käyttäen.

Tutkimusmenetelmää, jolla tutkimusta lähestytään, voidaan kutsua diskurssianalyttiseksi aineistolähtöiseksi tutkimukseksi. Aineistolähtöistä tutkimusta tehtäessä tutkimuksen pääpaino on aineistossa, mikä siis tarkoittaa esimerkiksi sitä, että teoria rakennetaan aineisto lähtökohtana. Tällöin voidaan puhua induktiivisuudesta (eteneminen yksittäisistä havainnoista yleisempiin), jolloin lähtökohtana ei ole teorian tai hypoteesien testaaminen, eikä tutkija myöskään määrää sitä, mikä on tärkeää. Aineistolähtöisyys vaatii tutkijalta muun muassa kuria aineistossa pysyttelemisessä. Tutkijan on tarkoitus reflektoida tekojaan, arvioida tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä niin, että lukija saa tietoa tutkimuksen taustoista ja tutkimusprosessin aikana tehdyistä valinnoista. Aivan puhdas induktiivinen päättely ei kuitenkaan ole mahdollista koska se perustuu pelkkään havaintojen kuvaamiseen ilman minkäänlaisia ennako-oletuksia tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Olemassa ei siis ole objektiivisia havaintoja, sillä menetelmät ja käytetyt käsitteet ovat aina tutkijan asettamia ja siten vaikuttavat tuloksiin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tutkimuksessa etsitään vastausta seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1) Millaisia diskursseja vapaaehtoisesta lapsettomuudesta esitetään ja
- 2) Millaisia vapaaehtoisen lapsettomuuden perustelutapoja diskursseihin liittyy

4.2 Aineistona keskustelut Facebook-ryhmässä

Työssä tutkitaan aiheeseen liittyvää keskustelua, jota käytiin tutkimusta varten perustetussa Facebook –keskusteluryhmässä. Muun muassa ”Lapseton vapaasta tahdosta” niminen keskusteluryhmä oli jo ennen aineiston keruuta olemassa ja tarkoituksena olikin perustaa tutkimuskäyttöön oma ryhmä johon pääsi vain kutsuperiaatteella. Suljettu, ei kaikille Facebook -käyttäjille avoin ryhmä perustettiin siksi, että ryhmään tulivat vain he, jotka halusivat keskustella aiheesta tosissaan. Ryhmä pidettiin vain ja ainoastaan vapaaehtoisesti lapsettomien omana keskustelupaikkana. Tutkimuskäyttöä varten perustettu ryhmä takasi myös sen, että keskustelijat tiesivät jo heti tullessaan mukaan, että keskustelua tullaan käyttämään ainoastaan osana tutkimusta. Tutkijan ylläpitämä ryhmä ja sen aineisto oli paremmin hallittavissa ja keskustelut pysyivät koko aineiston keruun ajan asialinjalla eikä ylilyöntejä tullut.

Ryhmän perustaminen lähti liikkeelle siitä, että jo olemassa olevien Facebook -ryhmien (”Lapseton vapaasta tahdosta” ja ”Vapaaehtoisesti lapsettomat ry”) ylläpitäjille lähetettiin viesti koskien tutkimusta. Ylläpitäjät välittivät tietoa omissa ryhmissään ja he, jotka halusivat antaa panoksensa vapaaehtoista lapsetonta elämäntapaa koskevaan pro graduun saivat liittyä keskusteluun mukaan. Keskustelijat tiesivät siis heti aluksi, että joillekin ehkä arkaluontoisestakin aiheesta voi keskustella vapaasti tietäen, että materiaali päätyy vain tutkimuskäyttöön. Toki vaihtoehdoksi annettiin myös lähettää tutkijalle sähköpostia, mikäli joku halusi kertoa jostakin aiheesta henkilökohtaisesti eikä ryhmäläisten nähden. Yhtään sähköpostia ei kuitenkaan tullut.

Tutkimusryhmässä keskustelijat olivat ikäjakaumaltaan laidasta laitaan. Varmaa ikähaarukkaa on vaikea sanoa, sillä keskustelijoilta ei sitä tarkoituksenmukaisesti kysytty. Ryhmä oli avoin kaikille aikuisille, joita aihe kosketti ja jotka halusivat omia ajatuksiaan vapaaehtoisesta lapsettomuudesta kertoa. Keskusteluryhmässä naisia oli valtaosa, mutta miehetkin antoivat äänensä kuulua.

Tutkijan rooli ryhmässä oli toimia ryhmän ylläpitäjänä ja keskustelun valvojana. Heti alussa tuotiin esille myös se, että tutkija ei ota kantaa keskusteluihin vaan toimii keskustelijoiden ulkopuolisena tarkastelijana ja puuttuu heti mahdolliseen epäasialliseen käytökseen. Keskustelijat olivat kuitenkin todella asiallisia ja väärinkäytöksiä ei ilmennyt. Myöskään niin sanottuja

ulkopuolisia ei ryhmään päässyt, vaikka ryhmän koko oli valtava (221 jäsentä). Tutkimusryhmälle oli selkeä tarve, sillä alle vuorokaudessa ryhmän perustamisesta sinne oli saapunut halukkaita keskustelijoita jo yli sata. Ryhmäläiset myös toivat julki useasti sen, että aiheen tutkiminen on heille tärkeää. He toivoivat, että saisivat pitää ryhmänsä aineiston keruun ja tutkimuksen valmistumisen jälkeenkin. Ryhmä säilytettiin keskustelijoiden käytössä tutkimuksen valmistumiseen saakka, sillä se oli paikka, jossa oli mahdollisuus informoida keskustelijoita tutkimuksen valmistumisesta. Tutkija toimi edelleen ryhmän ylläpitäjänä, mutta uusia ryhmäläisiä ei mukaan otettu. Tämä päätös tehtiin sen vuoksi, että eliminoitiin väärinkäyttäjien mahdollisuus päästä ryhmään (mitä isompi ryhmä, mitä kauemmin tieto ryhmästä leviää, sitä suurempi mahdollisuus on siihen, että epäasiallisia keskustelijoita soluttautuu sabotoimaan keskustelua).

Keskustelu pysyi äärimmäisen fiksuna ja aktiivisena koko aineistonkeruun ajan. Tutkimusryhmän perustamisen jälkeinen viikko oli todella vilkasta aikaa. Keskustelujen seuraaminen ja ruotiminen oli todella työlästä, mutta erittäin antoisaa. Päivässä kului tunteja keskustelujen seuraamiseen. Toisen viikon aikana keskustelu oli hieman hiljaisempaa, mutta säilyi silti aktiivisena koko ajan. Ryhmälle annettiin aluksi joitakin teemoja keskustelun aloittamista helpottamaan. Keskustelun virittäjät olivat ryhmän seinällä valmiina odottamassa ryhmäläisten kommentteja. Valmiit teemat nousivat aiemmista tutkimuksista sekä yhteiskunnallisesta keskustelusta. Keskustelijoita ohjeistettiin niin, että valmiisiin teemoihin saa vastata annettujen ohjeiden mukaan, mutta omia keskusteluita saa, ja ehdottomasti pitää, aloittaa. Pian keskustelijat tekivätkin monia omia keskustelunaloituksia, joihin muut ryhmäläiset kommentoivat aktiivisesti. Tutkijan antamia valmiita keskustelunherättäjiä oli neljä ja ryhmäläisten omia keskustelunaloituksia oli lopulta enemmistö, 13 kappaletta.

4.3 Sosiaalinen konstruktionismi

Sosiaalinen konstruktionismi on tieteenfilosofinen suuntaus, jossa tieto, todellisuus ja sen rakenteiden sekä ilmiöiden nähdään muodostuvan sosiaalisessa ja kielellisessä vuorovaikutuksessa. Sosiaalista konstruktionismia on vaikea kuvata yksiselitteisesti, sillä tutkimus- ja kiinnostuksenkohteita voi olla useita. Eri tutkimuskohteilla on kuitenkin yhtymäkohtia toisiinsa jotka liittävät ne sosiaalisen konstruktionismin tutkimusperheeseen. Tietoa, todellisuutta ja sen rakenteita sekä ilmiötä pidetään suuntauksen mukaan helposti itsestäänselvyyksinä vaikka ne ovat jonkin tietyn kulttuurin tai yhteisön tietoisesti tai tiedostamatta kehittämiä ja keksimiä. Emme siis voi kohdata sitä todellisuutta, jota tutkimme, ilman että se olisi jostakin näkökulmasta merkityksellistetty. Sosiaalisessa konstruktionismissa kyseenalaistetaan valmiina olevat tiedon

ja totuuden rakenteet. Se kuinka paljon totuutta ja tiedon rakenteita kyseenalaistetaan, riippuu siitä noudattaako tutkija tiukempaa vai väljempää orientaatiota. Väljempää konstruktionismin orientaatiota noudattava tutkija näkee todellisuuden olevan olemassa riippumatta ihmisten representaatioista, kuten kielestä. Tiukempaa ajattelutapaa kannattava tutkija taas painottaa näkemystä, jonka mukaan ihmisten on mahdotonta päästä käsiksi, tai olla suoraan kosketuksissa maailmaan, koska maailman ja ihmisten välissä on aina symbolisia merkitysrakenteita, kuten esimerkiksi kielellisiä määritteitä. Konstruktionismista onkin erotettavissa ainakin kaksi erilaista tulkintaa. Nämä ovat maltillinen tai realistinen sekä vahva tai radikaali konstruktionismi. Ensimmäiseksi mainitun mukaan maailman voidaan sanoa olevan objektiivisesti olemassa (ontologinen realismi), mutta se pitää tietoa maailmasta ihmisen tekona (epistemologinen relativismi). Toisen tulkinnan mukaan maailmaa pidetään kokonaisuudessaan sosiaalisesti konstruoituna. (Burr 2015, 2; Jokinen 2016, 251-252; Lähdesmäki et al. 2009; Suoranta 1997, 19.)

Kuten Suoranta (1997, 19) kirjoittaa, sosiaalista konstruktionismia ei ole kuitenkaan helppo määritellä ilman että tekee hallaa sen eri ”artikulaatioille”. Mikäli esimerkiksi määre ’sosiaalinen’ jätetään termistä pois ja muutetaan konstruktionismi konstruktivismiksi, muuttuu määrittelemisen yhä vaikeammaksi. Suorannan mukaan myöskään kaikki konstruktivistit eivät ole sosiaalisia konstruktionisteja eivätkä sosiaaliset konstruktivistit ole kaikki konstruktivisteja. Eroa voi yrittää selventää tekemällä jaottelun Phillipsin (1995) mukaan, jossa konstruktionistit jaetaan kahteen ulottuvuuteen. Ensimmäisen ulottuvuuden mukaan konstruktivistit voi keskittyä tutkimaan yksilön psykologiaa ja konstruktionisti voi taas tutkia esimerkiksi ryhmien sosiaalipsykologiaa ja muita sosiaalisten tapahtumien virtauksia. Rajan voi vetää näiden välille myös sen pohjalta, katsotaanko tieto ihmisten (yksilö tai ryhmä) löytämäksi vai tekemäksi. Ensimmäinen kanta ei kuitenkaan edusta konstruktionismia. Selkeyden vuoksi on myös syytä tuoda esille se, että konstruktivismissa tutkimuskohde on yksilöllinen merkityksellistäminen ja maailmanrakentaminen. Konstruktionismissa tutkimuskohde taas on ennemminkin ”toiminnan yhteisöllinen virtaus”. Suoranta sanoo, että tämä jaottelu on kuitenkin yhtä hämärä kuin konstruktionismin tutkimuskohdekin. Filosofiasa ja epistemologisissa teksteissä näkee yksilönäkökulman lisäksi käytettävän konstruktivismin termiä. Sosiologisessa ja metodologisessa puheessa taas puhutaan pääasiallisesti konstruktionismista tai sosiaalisesta konstruktionismista.

Hackingin (2009, 14-15) mukaan sosiaalisesta konstruktioista puhumisesta on tullut tuttua kaikille, tai ainakin heille, joita kiinnostavat ajankohtaiset asiat kulttuurista tai tieteestä. Aihe on muodostunut julkiseksi valuutaksi ja arvokkaaksi mm. poliittisille aktivisteille. Kiinnostus on ollut laajaa siksi, että ajatus sosiaalisesta rakentumisesta on ollut erinomaisen vapauttavaa. Hackingin mukaan se muistuttaa meitä vaikkapa siitä, että äitiys ja sen merkitykset eivät ole väistämättömiä

synnyttämisen ja lastenkasvatuksen seurauksia. Naisten ei myöskään tarvitse tuntea aivan niin suurta syyllisyyttä siitä, että he eivät toimi kuten edeltävät sukupolvet. Äitiys ja sen merkitykset ovat ennemminkin historiallisten tapahtumien ja yhteiskunnallisten voimien tai ideologioiden tuotteita. Sosiaalista konstruktionismia kohtaan on myös esitetty kritiikkiä. Esimerkiksi tekstin ja todellisuuden suhteesta sosiaalista konstruktionismia on kritisoitu siitä, että siinä otetaan äärimmäinen kanta sekä tekstin että todellisuuden suhteeseen – siis siihen, että tekstin ulkopuolella ei ole mitään. Myös sosiaalisen todellisuuden ja sosiaalisen konstruktionismin suhde on ollut kritiikin kohteena. Sen mukaan konstruktionismissa ei oteta huomioon yksilöä suurempia tunteita, niitä voimia joita yhteiskunta tai markkinatalous kohdistavat yksilöihin. On kuitenkin itsekästä ajatella, että kulttuurin ja symboloimisen ulkopuolelle jääviä seikkoja ei olisi lainkaan olemassa ja ne eivät vaikuttaisi meihin. Todellisuus on ei-kielellistä ja kielellistä ja sen aineksina on aina jotakin sellaista mitä me emme käsitä ja jotka siksi jäävät ymmärryksemme sekä kielen ja merkityksen ulkopuolelle. (Suoranta 1997, 21-23.)

Sosiaalisen konstruktionismin mukaan ymmärrämme asiat sen kautta, millaisessa kulttuurissa ja historiassa elämme. Konstruktionistisen tutkimuksen kiinnostuksen kohteena on se, miten kieltä käytetään eri tilanteissa, kulttuurissa tai yhteisöissä ja miten se toimii viestinnän sekä merkitysten muodostamisen välineenä ja mitä kielen avulla luodaan. Ennen kaikkea tutkitaan sitä miten sosiaaliset yhteisöt vaikuttavat siinä olevien jäsenten diskurssiin. Kaikille sosiaalisen konstruktionismin aiheille yhteistä on se, miten ihmisten kyvyt, kokemukset, arkitieto ja tieteellinen tieto ovat kaikki tuotettuja toisten ihmisten kanssa yhdessä. (Burr 2015, 4; Luukka 2000, 151; Potter 2003, 126.) Sosiaalinen konstruktionismi toimiikin erilaisten kielellisten lähestymistapojen laajempaan viitekehykseenä ja kattokäsitteenä kulttuuristen ilmiöiden ja diskursiivisten menetelmien käyttämisessä. Kun tutkimuksessa viitekehykseksi valitaan jokin sosiaalisen konstruktionismin mukainen tarkastelutapa, on tutkimuskohteena aina kieli. Kieli on suhteellinen, käyttäjistään riippuvainen, tilannesidonnainen, seurauksia tuottava ja sosiaalisen elämämme kannalta merkityksellinen tekijä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Kieli luo ja rakentaa kontekstin ja sitä ei ole olemassakaan ilman sen käyttöä tietyssä kontekstissa. Tutkittavat tekstit eivät myöskään ole itsenäisiä merkityskokonaisuuksia vaan ne liittyvät aina muihin teksteihin. Muut tekstit vaikuttavat siihen, millaiseksi tekstit muodostuvat. (Luukka 2000, 153.)

Diskurssianalyysi on tutkimusta, jossa sosiaalisen konstruktionismin lähtökohtaoletukset otetaan vakavasti. Se näkyy sekä tutkimuskohteen valinnassa, tutkimuskysymysten muotoiluissa sekä tutkijan ja tutkimuskohteen välisen suhteen ymmärtämisessä. Tutkimuskohteeksi diskurssianalyttisessä tutkimuksessa valitaan ne kielelliset prosessit sekä niiden tuotokset, joiden

kautta sosiaalinen todellisuus ja kanssakäyminen rakentuvat. Tutkijan ja tutkimuskohteen välinen suhde on konstruktivinen ja tutkijan tarkoitus on kuvata tutkimustulostensa kautta sosiaalista todellisuutta ja samalla luoda sitä. Tutkijan kielen käyttöä ei siksi voida tarkastella faktojen raportoimisena vaan siihen tulee ennen kaikkea suhtautua reflektiivisesti. (Jokinen 2016, 253.)

4.4 Diskurssianalyysi

Tämän tutkimuksen tulosten analysoinnissa käytetään apuna diskurssianalyysiä. Aikoinaan nimi diskurssianalyysi tarkoitti erilaisia lähestymistapoja sosiaalitieteissä. Esimerkiksi lingvistiikassa on keskitytty siihen kuinka lauseet tai ilmaukset liittyivät keskusteluun. Diskurssianalyysiä on käytetty myös kognitiivisessa psykologiassa sekä esimerkiksi tutkittaessa keskustelua työympäristöissä. Nykyään, diskurssianalyysin myöhemmässä suuntauksessa, sitä voidaan kuvailla antirealismien ja konstruktionismien kautta. Ollaan siis kiinnostuneita siitä kuinka tutkittavat konstruoivat maailmaa. (Potter 2004, 201-202.)

Jokinen, Juhila ja Suoninen (2016a, 17) määrittelevät diskurssianalyysin sellaiseksi

kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä.

Myös Potter (2003, 129-130) mainitsee, että diskurssianalyysi keskittyy puheeseen ja teksteihin sosiaalisina käytäntöinä sekä niihin mahdollisuuksiin jotka tulevat esiin niistä. Se ei ole pelkästään metodi, vaan kokonainen näkökulma elämään ja sen tutkimiseen. Jokinen, Juhila ja Suoninen (2016c, 25) muistuttavat, että diskurssianalyysia ei tulisi luonnehtia selkärajaiseksi tutkimusmenetelmäksi vaan ennemminkin teoreettiseksi viitekehyykseksi joka on väljä ja sallii erilaisia tarkastelun painopisteitä ja menetelmällisiä sovelluksia.

Diskurssianalyysin tekemiseen ei siis ole olemassa selkeää kaavaa tai ohjetta. Se painottaa refleksiivisyyttä joka rohkaisee meitä pohtimaan aineistoa eri näkökulmista sekä muodostamaan siitä objektiivista todellisuutta. Analyysin muotoutuminen riippuu tutkijasta ja siitä kuinka hän kohtelee aineistoaan. Tärkeä osa työtä on työskentely aineiston kimpussa ja tutkijan onkin varauduttava useiden kymmenien kertojen keskittyneisiin luku- ja katselukertoihin. Tulkinnat ovat perusteltavissa ainoastaan raportoimalla kaikki ne ihmettelyn aiheet, jotka aineistosta ilmenee tiiviin tutkimisen aikana. Diskurssianalyysin tekemistä on kuitenkin turha pelätä, sillä sen tekemisen voi oppia ainoastaan itse tekemällä muiden esimerkkien kautta. (Potter 2004, 202; Gill 2003, 143; Jokinen, Juhila & Suoninen 2016a, 20-21.)

Diskurssianalyysi on siis konstruktionistista. Konstruktionismi ja kuvaileminen ovat tutkimuksen pääkohtia (Potter 2004, 207). Konstruktionismia ei kuitenkaan voida nähdä yhtenä yksinkertaisena asiana jota voidaan kuvailla selkeästi, vaan ennemminkin se tulee nähdä siitä näkökulmasta kuinka se itsessään on rakentunut (Potter 2003, 125). Konstruktionistisia lähestymistapoja ovat diskurssianalyysin lisäksi esimerkiksi keskustelunanalyysi ja etnometodologia. Kaikille konstruktionistisille lähestymistavoille yhteistä on se, että ne kaikki ovat jollakin tavalla vastakkaisia perinteisille sosiaalitieteiden lähestymistavoille, etenkin niiden realistisille suuntauksille. Kaikki painottavat sitä kuinka mieli ja toiminta ovat riippuvaisia kulttuurista, ne näkevät että mielellä ei ole mitään kiinteää perusolemusta. Nämä lähestymistavat myös pitävät keskustelua tulkinnan rakentumisen yhtenä ydinjärjestelmänä. (Potter 2003, 127.) Diskurssianalyysillä ja keskustelunanalyysillä voidaankin nähdä olevan paljon yhteistä ja annettavaa toisilleen. Molempia lähestymistapoja kiinnostaa se kuinka jokin asia on rakentunut ja kuinka se ilmenee. Monet ihmisten väliset vuorovaikutustilanteet sisältävät keskustelua ja erilaisia sosiaalisia ilmiöitä. Tärkeää on ymmärtää kuinka ne ilmenevät keskusteluissa. (Potter 2003, 132.)

Diskurssianalyysissä tutkitaan tekstejä ja puhetta eri sosiaalisissa tilanteissa. Kiinnostus ei ole pelkästään abstrakteissa lauseissa tai niiden osissa vaan pikemminkin vuorovaikutuksessa ja siinä mistä keskustelu nousee ja lopulta siinä mitä ihmiset tekevät. (Potter 2004, 203.) Diskurssianalyysi pitää diskurssia itsessään aiheena. Sana diskurssi kuvaa kaikenlaisia keskusteluita, puheita ja tekstiä olkoonkin ne joko luonnollisia tekstejä, haastatteluita tai kirjoitettuja tekstejä. Diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita tekstistä itsestään eikä niinkään siitä mitä tai ketä on tekstin takana. Tämä erottaa sen muista sosiaalitieteen lähestymistavoista, joissa ollaan enemmänkin kiinnostuneita kielestä eri tilanteissa (esim. mitä joku ajattelee toisesta ihmisestä). (Gill 2003, 141-143.)

Tutkimuksen osalta tutkimuskysymysten muotoilu vaikuttaa paljon siihen millainen lähestymistapa diskurssianalyysiin otetaan. On mietittävä painottuuko tutkimuksessa enemmänki kielenkäytön vaihtelevuuden analysoiminen (mm. tutkimusaineiston vuorovaikutuksellisuus, aineiston erot ja yhtäläisyydet sekä tulkintarepertuaarit) vai valtasuhteiden analysoiminen (mm. diskurssien väliset valtasuhteet ja erityisen vahvat sekä vaikutusvaltaiset sosiaalisen todellisuuden tulkinnat). (Jokinen & Juhila 2016, 76-78.)

4.4.1 Kieli rakentaa todellisuutta

Jokaisen ihmisen kielenkäyttö on vaihtelevaa ja välillä ristiriitaistakin. Diskurssianalyysiä tehtäessä kiinnostus kohdistetaan päivittäisen kielenkäytön moninaisuuteen ja vaihtelevuuteen.

(Suoninen 2016a, 51.) Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa kielenkäyttö nähdään osana sosiaalista todellisuutta. Kieli on neutraali väline, joka kuvaa tai reflektoi ympäröivää maailmaa sekä konstruoi sosiaalista elämää. Siinä tarkastellaan sosiaalista todellisuutta eri tavoin kuin mihin olemme arkielämän tilanteissa usein tottuneet. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016a, 17-22; Gill 2003, 141.) Kielenkäytön vaihtelevuutta voidaan tulkita suhteessa eri merkityssysteemeihin, siis diskursseihin tai repertuaareihin. Koko ajan muuntuvat vuorovaikutustilanteet voivat myös olla tulkinnan kohteena. (Suoninen 2016a, 52.)

Kieli ei siis ainoastaan vain kuvaa maailmaa vaan merkityksellistää, järjestää, rakentaa uusintaa ja muuntaa sitä sosiaalista todellisuutta jossa elämme. Käyttäessämme kieltä me konstruomme ts. merkityksellistämme ne kohteet joista puhumme tai kirjoitamme. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016c, 26.) Jokinen, Juhila ja Suoninen (2016c, 26-27) antavat esimerkin konstruktivisuuden ideasta. Ajatus tulee ymmärrettäväksi, jos ajatellaan, että sijoitettaisiin kaikki käytettävät sanat lainausmerkkeihin. Silloin emme voisi ottaa mitään käytettävää käsitettä itsestään selvyytensä, kuten usein arkielämässä teemme. Meidän on siis haastavaa havaita sanojen konstruktivisuutta siinä kulttuurissa jossa elämme. Nekin sanat joita kuvailuissamme käytämme tuntuvat neutraaleilta mutta silti lataavat kohteisiinsa piileviä oletuksia siitä, mikä on luonnollista. Diskurssianalyysille onkin juuri ominaista se, että se tekee näkyväksi ne piilossa olevat ulkoisen maailman konstruktiot, niiden vakiintumisen ja vaihtelun. Diskurssianalyysi siis riisuu käsitteistä niiden kulttuurisidonnaisuuden.

Konstruktivisuus liittyy vahvasti ajatukseen kielen jäsentämisestä sosiaalisesti jaettuina merkityssysteeminä ja merkitykset muodostuvat suhteessa toisiinsa. Kuten Jokinen, Juhila ja Suoninen (2016c, 27-29) kertovat, esimerkiksi värit ja niitä kuvaavat käsitteet eivät saa merkitystään pelkästään suhteestaan tietynvärisiin esineisiin vaan esimerkiksi ”vihreän” ja ”ruskean” merkitykset rakentuvat ennemminkin suhteessa toisiinsa ja perustuvat eri värien keskinäiseen erottumiseen. Käytämmekin koko ajan omassa arkikielessämme keskinäisiin merkityseroihin perustuvia luokitteluja (esim. turkulaiset ja tamperelaiset, maskuliinisuus ja feminiinisyys tai teollisuusmaat ja kehitysmaat). Kieltä ja kielenkäyttöä ei kuitenkaan oleteta todellisuuden kuvaksi eikä sen ajatella suoraan heijastavan todellisuutta (ei ulkoista eikä psyykkistä). Diskurssianalyysissä ei siis tarkastella sitä, mikä on kielenkäytön tai muun toiminnan ulkopuolella vaan tutkija on ennemminkin kiinnostunut siitä, miten sosiaalinen todellisuus on rakentunut ja miten sitä rakennetaan koko ajan. On myös muistettava, että kielenkäyttöä ei tule erottaa tai irrottaa oikeasta todellisuudesta. Todellisuus ja kielenkäyttö ovat kietoutuneina toisiinsa koko ajan ja todellisuus ei muodostu pelkistä merkityksistä. Tärkeää onkin tiedostaa, että emme voi tarkastella asioita ja esineitä ilman niiden merkityksellistämistä.

4.4.2 Merkityssysteemit

Diskurssianalyysista puhuttaessa viitataan usein saussurelaiseen käsitykseen kielestä eiheijastavana merkityssysteeminä. Yhden merkityssysteemin sijasta puhutaan mieluummin merkityssysteemien kirjosta. Sosiaalinen todellisuus hahmottuu tämän näkemyksen mukaan monien rinnakkaisten tai keskenään kilpailevien systeemien kenttänä. Merkityssysteemit rakentuvat osana erilaisia sosiaalisia käytäntöjä eivätkä kumpua sattumanvaraisesti ihmisten päiden sisältä. Diskurssianalyysille on siis ominaista, että se korostaa sosiaalisten käytäntöjen materialistisuutta. Niissä sosiaalista todellisuutta jäsenetään koko ajan rakentuvana, olemassa olevia käsitteellistämisen tapoja uusintavana sekä muuntavana, prosessina. Merkityssysteemeihin ja kielenkäyttöön liittyvä peruskysymys on myös se, kuinka paljon tutkija tulee huomaamattaan uusintaneeksi olemassa olevia käsitteitä ja vanhoja kategorioita. Tutkija on itsekin sen kulttuurin jäsen ja sen sosiaalisen todellisuuden sisällä jota tutkii. Tutkijan tuleekin rakentaa tekstejään sellaisten merkityssysteemien avulla, jotka ovat kulttuurisesti ymmärrettäviä. Kaikkia sanoja ei voi koko ajan laittaa lainausmerkkeihin tai kyseenalaistaa. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016c, 29-32.)

Merkityssysteemeistä voidaan puhua eri termein. Toisinaan niitä on kutsuttu joko diskursseiksi tai tulkintarepertuaareiksi. Olennaista ei ole se mikä käsite kulloinkin valitaan, vaan se, miten se määritellään tutkimuksessa. Jokinen, Juhila ja Suoninen (2016c, 34) näkevät diskurssin ja repertuaarin käsitteiden olevan niin lähellä toisiaan, että määrittelevät ne molemmat

verrattain eheiksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemeiksi, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta.

Merkityssysteemejä ei ole syytä kuitenkaan ymmärtää ainoastaan sanojen ja lauseiden muodostamiksi systeemeiksi, vaikka suurin osa sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja asioiden merkitysellistämistä tapahtuukin sanallisesti viestimällä. Myös ei-sanallista vuorovaikutusta voidaan tarkastella merkityksellisenä.

Diskurssin käsite sopii Jokisen, Juhilan ja Suonisen (2016c, 34-35) mukaan parhaiten tutkimuksiin, joissa tarkastellaan ilmiöiden historiallisuutta ja analysoidaan valtasuhteita tai institutionaalisia sosiaalisia käytäntöjä. Tulkintarepertuaarin käsite ei ole yhtä kulunut kuin käsite diskurssi. Se luontuu paremmin sellaisiin tutkimuksiin, joissa tarkastellaan arkisen kielenkäytön vaihtelevuutta yksityiskohtaisesti. On muistettava, että diskurssit ja repertuaarit ovat tutkijan tulkinnan tuloksia, eivät tutkimuksessa analysoitavaa raakamateriaalia. Se mitä tutkimuksessa analysoidaan, voidaan kutsua vaikkapa tekstiksi. Tekstit eivät ole yksiselitteisiä tuotteita vaan pikemminkin ne voivat olla moniselitteisiä ja avoimia erilaisille tulkinnoille. Tämän takia

merkityssysteemien analyysissä ei ole kyse tekstien ominaisuuksien mekaanisesta kirjaamisesta vaan ennemminkin perustellusta tulkinnasta, joka pohjautuu aina tutkijan ja aineiston väliseen vuoropuheluun.

4.4.3 Identiteetti, subjektipositio ja diskurssin käyttäjä

Diskurssianalyysissä ei oleteta, että kielenkäyttö olisi suora polku kognitiivisiin, ihmisen pään sisäisiin prosesseihin. Keskeisin tarkastelun kohde ei siis ole yksilö vaan ennemminkin sosiaaliset käytännöt ja laajemmat merkityssysteemit joita ihmiset eri tilanteissa ja toiminnassaan tuottavat. Kiinnostus kohdistuu siihen miten minä rakentuu ja miten sitä rakennetaan. Minän merkitykset nähdään rakentuvan sosiaalisissa käytännöissä, tietyissä konteksteissa. Yhden yhteneväisen minän sijasta jokaiselle yksilölle voi rakentua monta eri konteksteissa ilmenevää minää. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016c, 43-44.)

Identiteetti, subjektipositio ja diskurssin käyttäjän käsitteet ovat diskurssianalyysin tapoja kuvata eri toimijaulottuvuuksia. Identiteetti on yläkäsite jolla voidaan määritellä niitä oikeuksia, velvollisuuksia ja ominaisuuksia, joita toimija olettaa itselleen, muille tai muut hänelle. Identiteetit muokkautuvat eri diskursseissa ja repertuaareissa omanlaisikseen. Subjektiposition käsitettä käytetään silloin kun kuvataan toimijan aseman vaihteluita samalla toimijalla. Se sopii myös tilanteisiin joissa analysoidaan toiminnan rajoituksia. Diskurssin käyttäjän käsite taas tuo samasta asiasta esiin erilaisen, toiminnallisen, puolen. Siinä ihmisellä itsellään on mahdollisuus määrittää itseään ja puhua omista kokemuksistaan erilaisilla, ehkä ristiriitaisillakin tavoilla. Subjektiposition ja diskurssin käyttäjän käsitteiden käyttö riippuu tutkimusongelmasta. Diskurssinkäyttäjän käsitteen valinta voi olla perusteltua tutkimuksessa, jossa keskitytään ensisijaisesti kielenkäytön moninaisuuteen kun taas valtasuhteita painottavassa analyysissä subjektiposition käsite on yleensä parempi valinta. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016c, 45-46.)

4.4.4 Funktiot ja konteksti

Kielenkäyttö nähdään diskurssianalyysissä funktionaalisenä, se siis rakentaa todellisuutta samalla kun se kuvaa sitä. Siinä ollaan kiinnostuneita siitä, mitä kielenkäyttäjää milläkin ilmaisullaan kulloinkin tekee ja mitä hän tulee sillä tuottaneeksi. Kielen avulla tehdään eri asioita eli tuotetaan erilaisia funktioita. Funktioilla tarkoitetaan niitä kaikkia mahdollisia seurauksia, joita kielenkäytöllä on. Voidaankin puhua tilannekohtaisista funktioista, tahattomista funktioista tai kielenkäytön ideologisista seurauksista. Huomio kiinnitetään siihen, mitkä funktiot ovat läsnä tai

aktualisoituvat vuorovaikutustilanteissa. Funktioiden tulkinta ei kuitenkaan edellytä sen pohtimista, onko toiminta tietoista. Tahattomat funktiot, jotka tuotetaan ikään kuin luonnostaan ovat usein analyysin kannalta mielenkiintoisia. Kyse on siitä mitä kaikkia asiointiloja toimija tulee puheessaan tehneeksi mahdolliseksi. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016c, 47-50.)

Kielen käyttö on siis toiminnallista ja funktionaalista. Se on tilannekohtaista eikä irrallista vaan liittyy kontekstiinsa. Diskurssianalyysissä aineiston vuorovaikutuksellisuus nähdään arvokkaana, huomioon otettavana seikkana. Lähestymistavalle ominaista on se, että samalla kun analysoidaan itse diskurssia analysoidaan myös sitä, missä kontekstissa se esiintyy. Esimerkiksi jonkin lauseen merkitys muuttuu paljon riippuen siitä missä kontekstissa se sanotaan (ja millaisena se otetaan vastaan). Diskurssianalyysin yksi tavoite onkin tunnistaa puheen ja tekstin funktiota sekä toimintaa ja tuoda esille sitä kuinka puhe tai teksti on esitetty ja tuotu julki. (Gill 2003, 141-143; Jokinen, Juhila & Suoninen 2016c, 36.)

Kun puhutaan kontekstin huomioon ottamisesta, tarkoitetaan sitä, että analysoitavaa aineistoa (ts. toimintaa) tarkastellaan tiettyinä aikana ja tietyssä paikassa. Tähän tulkinta tullaan suhteuttamaan. On kuitenkin kiistelty siitä miten konteksti-käsite tulisi määrittellä, sillä ajalla ja paikalla voidaan viitata lähes mihin määrittelyihin tahansa. Jokinen, Juhila ja Suoninen (2016c, 37-42) pyrkivät hahmottelemaan muutamia esimerkkejä eri konteksteista, joita ovat esimerkiksi lause- ja episodikonteksti (sanat joilla voi olla useita merkityksiä, esimerkiksi sana ”kuusi”. Ne saavat merkityksensä lauseyhteydestä tai toiminnallisesta tilanteesta), vuorovaikutuskonteksti (esimerkiksi keskustelupuheenvuorojen analysointi. Niissä tulee ottaa huomioon keskustelun kulku) sekä kulttuurinen konteksti (aineistosta pyritään tunnistamaan sellaisia seikkoja, joiden tulkinta edellyttää tutkijan oman kulttuuristen tapojen ja yhteiskunnallisen ilmapiirin tuntemusta ja tietoista käyttöä). Usein puhutaan myös reunaehdoista, jotka ovat olleet olennaisia aineiston tuottamiselle. Reunaehdot asetetaan jo tutkimusta aloittaessa, aineiston hankinnassa ja kysymyksen asettelussa. Ollaan siis kiinnostuneita juuri tietystä kielen käytöstä, koska sen katsotaan olevan tutkittavan asian kannalta merkityksellistä.

4.5 Analyysin kulku

Analyysin kohteena ovat aiheeseen liittyvät internetkeskustelut, joita käytiin tutkimusta varten perustetussa Facebook –keskusteluryhmässä noin kuukauden ajan marras-joulukuussa 2016.

Aineiston analysointi lähti liikkeelle siitä, että keskusteluketjut kopioitiin sellaisenaan omiin Word –dokumentteihinsa. Ryhmän sivuille oli tutkijan toimesta laitettu neljä keskustelunaloitusta, tai ”keskustelunherättäjää” joiksi niitä Facebook-sivuilla kutsuttiin, valmiiksi odottamaan

keskustelijoita. Keskustelunherättäjät liittyivät vapaaehtoisen lapsettomuuden valitsemisen perusteluihin, arvojen muutokseen, vapaaehtoisen lapsettomuuden näkyvyyteen yleisessä julkisessa keskustelussa sekä pohdintaan siitä, ovatko perhepoliittiset päätökset vaikuttaneet vapaaehtoisen lapsettomuuden valitsemiseen ryhmään osallistuvien henkilöiden kohdalla. Näistä neljästä keskustelunherättäjästä varsinaiseen analyysiin valikoituivat arvojen ja vapaaehtoisen lapsettomuuden valitsemiseen johtaneet perustelut. Julkisen keskustelun ja perhepoliittisten päätösten pohtiminen jäi ryhmässä jokseenkin yleiselle tasolle, ja aineistoa olisi näihin tarvittu monipuolisemmin lisää, joten näitä keskusteluja tullaan pohtimaan vain yleisellä tasolla eikä niistä muodosteta omia tulkintarepertuaarejaan.

Vaikka näissä kahdessa keskustelussa olisi ollut jo runsaasti aineistoa analysoitavaksi, valikoitui mukaan vielä kaksi paljon keskustelua herättänyttä ryhmäläisten omaan aloitteeseen perustunutta keskusteluketjua. Nämä keskustelut liittyivät vapaaehtoisen lapsettomuuden tasa-arvokysymyksiin sekä siihen mikä on parasta lapsettomassa elämässä. Nämä kaksi keskustelua kolmestatoista ryhmäläisten omista aloituksista otettiin mukaan sen vuoksi, että niissä keskustelu liittyi vahvasti samoihin teemoihin kuin tutkijan aloittamissa keskusteluissa. Jos nämä olisi jätetty huomiotta, olisi tutkimuksen tuloksista jäänyt jotain olennaista pois. Loput keskustelut, joita tutkimuksessa ei analysoida ollenkaan, olivat sen verran kaukana tutkimuksen aiheesta (mm. lapsettomuuskeskustelu kumppanin kanssa, ystävyiden muuttuminen lasten syntyessä, sterilisaatio sekä avioliitto ja sen odotukset) joten ne jäivät vain keskustelijoiden itsensä tietoon.

Diskurssianalyysiä tehtäessä järkevää olisi, jos aineisto olisi suhteellisen pieni. Toisaalta tutkimuksen onnistuminen ei kuitenkaan ole kiinni aineiston koosta. Suuret aineistot harvemmin tuovat mitään uutta tai olennaista tutkimustyöhön, vaan lähinnä ne vain lisäävät työmäärää. (Eskola & Suoranta 1998, 143.) Tässä tutkimuksessa aineistoa kertyi paljon, oletettua enemmän. Yksittäisessä keskustelussa oli parhaimmillaan noin sata keskustelijoiden kirjoittamaa viestiä. Keskusteluviestien määrä liikkui analysoitavien keskustelujen kohdalla keskimäärin kymmenen ja kuudenkymmenen viestin välillä. Kaiken kaikkiaan analysoitavia keskusteluviestejä oli päälle kaksisataa. Aineisto olisi ollut vielä laajempi, mikäli karsintaa tutkimukseen soveltuvista keskusteluketjuista ei olisi tehty. Analyysin tekeminen näin laajasta keskustelusta on haastavaa ja työlästäkin, mutta kuten todettua, ei olisi ollut perusteltua jättää mitään analysoinnin kohteeksi valittua keskusteluketjua huomiotta.

Tutkimuksen kannalta sopivimpien keskusteluketjujen valinnan ja tekstinkäsittelyohjelmaan tuonnin jälkeen aloitettiin keskustelujen siistiminen luettavampaan muotoon. Raakamateriaalia tekstiaineistona ennen niiden siistimistä kertyi yhteensä 148 sivua. Tekstiaineistot ovat Juhilan ja Suonisen (2016, 451) mukaan aina ikään kuin valmiiksi litteroituja, toisin kuin esimerkiksi

keskusteluaineistot (ks. litteroinnista lisää esim. Jokinen, Juhila & Suoninen 2016b, 485-486). Tämän tutkimuksen kohdalla Facebook-aineiston siistimisessä ei voida puhua litteroinnista sen sanatarkassa merkityksessä, mutta on etäisesti verrattavissa siihen. Keskusteluketjuista pyrittiin sen siistimisvaiheessa tuomaan esiin kaikki vuorovaikutus mahdollisimman uskollisesti. Analysointivaiheeseen jätettiin jäljelle esimerkiksi kaikki erilaiset kommentoinnit (esim. hymiöt ja puhetyyliset kommentit kuten ”hah”, ”heh” ym.) jotta tekstien yksinkertaistus olisi mahdollisimman vähäistä. Sosiaalisen median käyttöön liittyvät ”peukutukset” jätettiin kuitenkin huomiotta, sillä päähuomio oli kuitenkin itse diskurssissa.

Aineiston muokkaaminen luettavampaan muotoon sisälsi myös keskustelijoiden anonymisoinnin. Konkreettisesti tämä tarkoitti nimitietojen poistamista jo analyysivaiheessa. Keskustelijoiden tunnisteiksi jätettiin ainoastaan sukupuolta osoittava kirjaintunniste N (nainen) tai M (mies). Lopullisesta raportista ei siis pysty selvittämään kommentoijan henkilöllisyyttä tai Facebookin käyttäjätiliä. Keskusteluryhmä pidettiin myös suljettuna, tutkimukseen osallistuvien keskinäisenä keskustelupaikkana juuri anonymiteetin suojaamiseksi. Ulkopuoliset eivät täten pysty yhdistämään raportissa olevia sitaatteja (kommentteja) yksittäiseen Facebookin käyttäjään. Toki ryhmäläiset keskuudessaan saattavat tunnistaa yksittäisen keskustelijan kommentista, mutta tästä he ovat olleet jo tietoisia keskusteluryhmään tullessaan.

Diskurssianalyysin tekemiseen ei ole olemassa selkeitä ohjeita, joten analyysin toteuttamisessa ei varsinaisesti ole oikeaa tai väärää tapaa. Jokainen tutkimus syntyy tutkijan oman valinnan tuloksena, jossa tulkintaan liittyy kulttuurinen tietämys ja omat kokemukset. Diskurssianalyysiä voidaankin enemmän kutsua väljäksi teoreettiseksi viitekehyykseksi eikä niinkään selkeärajaiseksi tutkimusmenetelmäksi. Monilla perinteisillä sosiaalitieteen tutkimusaloilla metodi usein tulkitaan joksikin sellaiseksi ohjenuoraksi, joka kertoo miten tutkimus etenee. Ohjenuoraa noudatettaessa oletetaan, että tutkimuksen tulokset ovat automaattisesti luotettavia ja lopputulos on ”hyvä ja oikea”. Diskurssianalyysissä valmista ohjenuoraa ei voida antaa ja tutkimuksen lopputulos sekä sen eteneminen riippuu paljon tutkijan omista valinnoista sekä siitä, mitä hän haluaa aineistostaan tuoda esiin (vrt. tutkimuskysymykset). Diskurssianalyysin tekemisessä tarvitaan analyttistä ajattelua joka opitaan vain ajan kanssa ja jokainen tutkija tekee analyysin omalla parhaaksi katsomallaan tavalla. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016c, 26; Potter 2004, 204.)

Tämän tutkimuksen kohdalla varsinainen analyysityö alkoi keskusteluketjujen muokkaamisen (siistiminen luettavampaan muotoon) ja aineiston usean huolellisen lukemisen jälkeen. Lukemisella tavoiteltiin sitä, että aineisto tunnettiin mahdollisimman hyvin. Aineistoon tutustumisen jälkeen aloitettiin yhteneväisten ja säännönmukaisten rakenteiden etsiminen

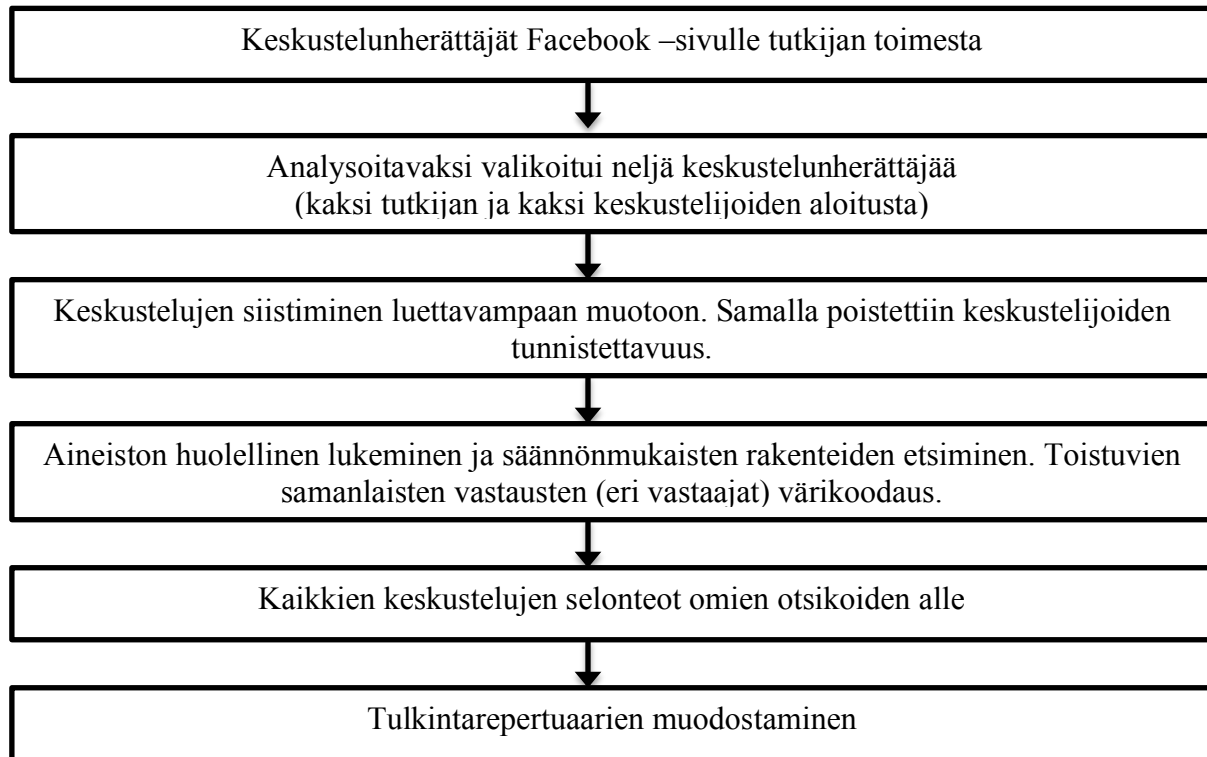
keskusteluketjujen sisältä. Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että aineistosta nostettiin esiin niitä keskusteluketjujen vastauksia, jotka olivat eri vastaajilla samanlaisia ja toistuivat useasti saman keskusteluketjun sisällä. Yhteneväisyyksien etsimisessä apuna käytettiin värikoodausta. Samalla värikoodilla maalattiin samankaltaiset vastaukset jotka niputettiin niitä kuvaavan otsikon alle. Alustavia otsikoita muodostui yhteensä 27, joista 16 liittyi vapaaehtoisen lapsettomuuden perusteluihin, kolme arvojen muutokseen, viisi siihen mikä on parasta lapsettomassa elämässä sekä kolme tasa-arvokysymyksiin.

Kun kaikki keskusteluketjut oli käyty läpi väreillä koodaten ja soveltuvilla otsikoilla nimeten oli vuoro yhdistää kaikkien keskusteluketjujen selonteot edellä mainittujen otsikoiden alle. Selonteot ovat diskurssianalyyssissä tarkastelun kohteena olevia kuvauksia. Niitä tutkitaan useimmiten sellaisena kuin ne avautuvat kanssatoimijoille. Selontekojen avulla tehdään toisille ihmisille ymmärrettäväksi ympäröivää maailmaa sekä itseä. Selonteot eivät silti ole riippumattomia ympäröivästä sosiaalisesta maailmasta, vaan ne pohjautuvat niihin merkityksiin, joita selontekojen antaja saa siitä. Selonteot myös muokkaavat sitä millaiseksi ymmärrämme maailman jatkossa ja millainen maailma on kulttuurisille toimijoille. (Juhila & Suoninen 2016, 459; Suoninen 2016b, 233.) Selontekoja ovat siis tässä tapauksessa esimerkiksi vapaaehtoisen lapsettomuuden valinnan perustelut. Tässä työvaiheessa kaikista selonteista poimittiin myös jo alustavia aineistoesimerkkejä (sitaatteja) lopulliseen tutkimusraporttiin. Nämä kuitenkin elivät vielä analyysiin aikana, sillä tarkoitus oli löytää mahdollisimman selkeät ja kuvaavat sitaatit ryhmän jäsenten kommentteista.

Kun värikoodaus ja selontekojen yhdistäminen kaikista keskusteluketjuista yhteneväisten otsikkojen alle oli tehty, alkoi tulkintarepertuaarien muodostaminen. Tulkintarepertuaarin käsite tulee alunperin Wetherellin ja Potterin teoksesta *Mapping the Language of Racism* (1987), jossa nimetään diskurssit tulkintarepertuaarin käsitteellä (interpretative repertoires). Diskurssin ja tulkintarepertuaarin käsitteitä käytetään usein toistensa synonyymeinä. Repertuaarin käsite ei kuitenkaan ole käytössä yhtä kauan kuin sellaisia rasitteita mukanaan kantava diskurssin käsite. Yleistäen voidaankin sanoa, että diskurssin käsitettä voidaan käyttää paremmin sellaisissa tutkimuksissa, joissa tarkastelun kohteena ovat ilmiöiden historiallisuus, valtasuhteet tai institutionaaliset käytännöt ja tulkintarepertuaarin käsite sopii taas paremmin sellaisiin tutkimustehtäviin joissa tarkastelun kohteena on arkisen kielenkäytön vaihtelevuus. Juuri näiden perusteiden vuoksi tämän tutkimuksen kohdalla käytetään termiä tulkintarepertuaari diskurssin sijasta. (Siltaoja & Vehkaperä 2011, 209; Jokinen, Juhila & Suoninen 2016c, 35.)

Ryhmäläisten keskusteluista ei ole suoraan löydettävissä subjektipositioita joihin keskustelijat itsensä asettaisivat, joten tämän vuoksi niitä ei analyysissä nähdä. Pieni pilkahdus

toimija-aseman esiintulosta on arvopohdintojen kohdalla, jossa niihin liittyvässä keskustelussa on etäisesti tunnistettavissa yksilön valinnanvapauteen liittyvä subjektipositio. Tämä käsitellään erikseen arvopohdintojen kohdalla.

KUVIO 1. Analyysin kulku.

5 TULOKSET

Tässä tutkimuksen osassa paneudutaan tutkimustulosten esittelyyn. Facebook-ryhmäläisten keskusteluista muodostuneet tulkintarepertuaarit avataan niiden mukaan nimettyjen otsikkojen alla. Tulkintarepertuaareja muodostui yhteensä kuusi kappaletta. Viisi ensimmäistä liittyy vapaaehtoisen lapsettomuuden valintaan johtaneihin perusteluihin ja viimeinen tulkintarepertuaari liittyy arvoihin ja pohdintaan siitä, arvostaako nykyinen sukupolvemme eri asioita kuin edelliset sukupolvet ja liittyykö tämä jotenkin vapaaehtoisen lapsettomuuden valintaan. Tulkintarepertuaarit nimettiin tietoisien elämänvalinnan repertuaariksi, luonnollisten vanhemmuuden tunteiden puuttumisen repertuaariksi, eettisten pohdintojen repertuaariksi, vapaan ja itsenäisen elämän repertuaariksi, rationaalisuuden ja järkipäätämisen repertuaariksi sekä yksilön valintojen arvostamisen ja valinnan vapauden repertuaariksi.

5.1 Tietoisien elämänvalinnan repertuaari

Tietoisien elämänvalinnan tulkintarepertuaari muodostui viidestä pienemmästä perustelutavasta, jolla tietoista elämänvalintaa kuvattiin. Perustelutavat muodostettiin keskustelijoiden selonteosta, joista löytyi rakenteellisia samankaltaisuuksia. Nämä tietoisien elämänvalinnan repertuaarin alle kuuluvat perustelutavat nimettiin seuraavasti:

- 1) Pitkään jatkunut tunne siitä, että ei halua lapsia ja vauvakuumetta ei ole ollut
- 2) Suuri tarve omalle ajalle ja hiljaisuudelle
- 3) Lapselle ei olisi mitään annettavaa eikä osaisi olla hyvä vanhempi (oma lapsuus taakkana)
- 4) Lapsesta olisi liian suuri huoli ja vastuu koko loppuelämän
- 5) Synnyttäminen ja raskaus tuntuu pelottavalta sekä luonnottomalta

Kaikki perustelutavat käsittelevät tietoista elämänvalintaa. Keskusteluissa kävi selkeästi ilmi se, että vapaaehtoinen lapsettomuus on ollut selvillä jo vuosia, osalla jopa lapsesta saakka. Tämän repertuaarin alla olevat kuvailut ovat kaikki myös hyvin henkilökohtaisia ja osassa perustelut ovat

myös emotionaalisia (esimerkiksi tunne siitä, että ei halua lapsia tai että lapselle ei olisi mitään annettavaa).

Ensimmäinen asia, joka vapaaehtoisesti lapsettomasta henkilöstä tulee asiasta sen enempää tietävälle mieleen, on mielikuva nuoresta ehkä uraa rakentavasta henkilöstä, joka on halunnut pidentää nuoruuttaan. Mielenkiintoista, ja erittäin hyväkin on huomata, että mielikuva on täysin väärä. Vapaaehtoinen lapsettomuus on tulos jostakin aivan muusta. Vapaaehtoisesti lapsettomat eli ”velat”, joiksi he itseään kutsuvat, ovat vastausten perusteella hyvinkin sinut asian kanssa ja seisovat päätöksensä takana. Velaus ei ole mikään yhden innostuksen asia vaan selkeä tunne joka ohjaa, ja on ohjannut, elämää. Keskustelijat olivat lähes yhtä mieltä siitä, että vauvakuumeen puuttuminen ja lapseton elämä on ollut myötäsyttyistä, ei minkään erityisen valinnan tulos.

En koe että olen koskaan valinnut mitään. Tämä on ollut asia, joka on ollut mulle aika selvää aina. Kuten aiemmin tuolla mainitsinkin, luulin joskus teini-iässä, että joskus mulle vielä se vauvakuume iskee. Mutta kun ei ole kuulunut mitään siihen viittaavaakaan, voin vain todeta, että tää ei ole mulla valintakysymys, vaan lähinnä myötäsyttyinen juttu. En vaan ole koskaan kyennyt näkemään itseäni äitinä. (Vastaajana nainen)

Minulle on ollut lapsesta asti selvää, että en halua äidiksi. En niinkään koe, että lapsen hankkiminen estäisi minua matkustelemasta tms., vaan kyse on pikemminkin kokonaisvaltaisesta ominaisuudesta minussa itsessäni. Ajatus lasten hankkimisesta ja perheen perustamisesta on siis kohdallani lähinnä naurettava, eikä siihen liity inhoa lapsia kohtaan tai muutakaan sellaista. (vastaajana nainen)

Keskustelijoiden joukossa oli myös heitä, jotka kyllä kuvasivat vapaaehtoisen lapsettomuuden myötäsyttyiseksi ominaisuudeksi, mutta olivat kuitenkin joutuneet kamppailemaan tämän kanssa. He olivat pohtineet olevansa vääränlaisia, koska lastenhankinta ei kosketa heitä samalla tavoin kuin suurinta osaa ihmisistä.

En koskaan ole halunnut lapsia. En leikkinyt nukeilla lapsena, en ajatellut lapsia teininä, en itse asiassa haaveillut niistä koskaan. Asia ei tuntunut koskettavan meikäläistä mitenkään. Suurin lapsiin liittyvä pohdinnanaihe oli mulla se, miksi kaikki muut naiset omassa lähipiirissä halusivat lisääntyä. Oliko mussa jotain vikaa? Joku valuvirhe? Ei ollut. Käsittelin asian ja hankin sterin. Suuri helpotus sekin. (vastaajana nainen)

Vapaaehtoisesti lapsettomat kertoivat myös tarvitsevansa paljon omaa tilaa, aikaa ja rauhaa. Monilla keskustelijoilla vastauksissa tuli ilmi se, että ylimääräinen meteli häiritsee ja stressaa. Ääniherkkyys ei liittynyt pelkästään lasten päästämiin ääniin vaan kaikkeen meteliin ympärillämme. Jotkut keskustelijat jopa totesivat elämän eri sosiaalisten tilanteiden vaativan niin

paljon energiaa, että huomion jakamisen muille (lähinnä omalle lapselle) perusteltiin olevan haaste omalle jaksamiselle.

Viihdyn hyvinkin paljon omissa oloissani (tai koirani kanssa), pidän hiljaisuudesta ja rauhallisista koti-illoista. Silti koskaan en ole pystynyt ajattelemaan itseäni äitinä, ja työ lasten parissa on vain vahvistanut tätä käsitystä. Mun pää ei kestäisi sitä 24/7, ja tiedän, että perfektionistina uuvuttaisin itseni siinä hommassa alta aikayksikön. Näin on hyvä. (vastaajana nainen)

Olen hiljaisuutta ja itsenäisyyttä rakastava ihminen, en kestä leikkimisen ääniä enkä tyhjäänpäiväistä länkytystä - en edes aikuisilta. (vastaajana nainen)

Osalle keskustelijoista omissa oloissa oleminen oli niinkin tärkeää, että kontaktit puolisoon ja ystäviin jätettiin välillä hetkeksi tietoisesti tauolle. Lapsiperhearjen kerrottiin olevan itselle niin uuvuttavaa, että otettiin myös tietoinen riski siinä, että samanhenkistä puolisoa ei ehkä tule löytymään ja suvun jatko katkeaa.

Arvostan omaa rauhaani niin paljon, että tarvitsen välillä lomaa myös ystäväistäni ja puolisoistani. En kykenisi olemaan vastuussa kenestäkään jatkuvasti. (vastaajana nainen)

Tiivis ja uuvuttava perhearki olisi mulle helvetti maan päällä. Tarvitsen siis liikaa omaa aikaa ja tilaa ollakseni hyvä vanhempi lapselle, se on se suurin syy itselle olla jatkamatta sukua. (vastaajana mies)

Vapaaehtoisesti lapsettomaksi itsenä määrittelevät siis tiedostivat erittäin hyvin oman jaksamisensa ja sen rajat. Lapsiperhearki tiedettiin, esimerkiksi lähipiiriin kautta, niin uuvuttavaksi että itse haluttiin pysyä kaukana siitä, mikä vaikeuttaisi omaa jaksamista ja elämää.

Keskusteluryhmässä kävi ilmi myös se, kuinka oma lapsuus on vaikuttanut siihen, että itse ei osaisi olla hyvä vanhempi tai lapselle ei olisi mitään annettavaa –jos siis omia lapsia haluaisi hankkia. Monissa keskusteluissa tuli esiin omien vanhempien alkoholin käyttö tai vanhempien välinpitämättömyys lapsiaan kohtaan. Viesteissä näkyi selvästi myös huoli siitä, että tasapainoisen lapsuuden antaminen omalle jälkikasvulle ei olisi kovinkaan todennäköistä, vaikka lapsesta haluaisikin huolehtia kaikin mahdollisin tavoin.

Oma isäni on käyttänyt erittäin paljon alkoholia, kun olen ollut lapsi ja nuori. Uskon tämän osaltaan vaikuttavan omaan päätökseeni olla tekemättä lapsia. Oma nuoruuteni olisi voinut olla parempi, kuin mitä se oli. (vastaajana nainen)

Olisin äitinä varmaan ollut samanlainen kuin oma äitini, joka tuntui kostavan minulle omaa lapsuuttaan. Äidinäitini ei myöskään ole ollut lapsilleen erityisen lämmin hahmo, hän ei vaikuttanut pitävän edes pienistä lapsenlapsista, vaan

häneen sai kontaktia vasta teini-iässä. Perimää tai kasvatuksen tuotosta, joka tapauksessa minä koin tyydytystä ketjun katkaistessani. (vastaajana nainen)

En epäile ettenkö rakastaisi (ja olisin huolesta puolikuollu), mutta siltikin, ei. Oma elämä ollu niin kaoottista lapsesta asti, en usko, että pystyisin kasvattaa tasapainoista ihmistä kenestäkään. Miusta on ollu siis oikein jättää tekemättä. (vastaajana nainen)

Tietoisen elämänvalinnan tulkintarepertuaariin olennaisesti kuuluvat myös keskustelijoiden ajatukset lasten tuomasta huolesta ja vastuusta sekä myös osan tuntemukset siitä, että raskaus ja synnyttäminen ovat luonnottomia. Lapsen mukanaan tuoma vastuu on tiedostettu ja loppuelämän läpi kannettavaa huolta ei haluta ottaa esimerkiksi oman jaksamisen kustannuksella. Osa naisista myös pelkäsi raskautta, synnyttämistä ja kaikkia sen mukanaan tuomia tuntemuksia.

Olisi liian raskasta olla vastuussa lapsesta ja samalla tietää, etten voi tehdä päätöksiä kenenkään toisen puolesta (lapsestahan voi tulla mitä vaan - hyvässä ja pahassa). (vastaajana nainen)

Pikemminkin olisi ollut pahin painajainen tulla raskaaksi. Ajatus raskaana olosta ja synnyttämisestä on aina tuntunut jopa kuvottavalle, ei todellakaan luonnolliselle. (vastaajana nainen)

Tietoisen elämänvalinnan tulkintarepertuaari kertoo, että vapaaehtoisesti lapsettomat tiedostavat, ehkä jopa tavallista enemmän, sen mihin omat rahkeet ja jaksaminen riittävät. Lapsettomuuden valinta on ollut myötäsnytyistä ja jälkikasvun kasvattamista on ehditty pohtia monelta suunnalta. Myötäsnytyisyys on auttanut pääsemään itseä tyydyttävään lopputulokseen josta voidaan olla varmoja ja jota ei tarvitse myöhemmin katua.

5.2 Luonnollisten vanhemmuuden tunteiden puuttumisen repertuaari

Tämän tulkintarepertuaarin kohdalla pohdintaa aiheutti se, kuuluuko alla olevat perustelutavat tietoisen elämänvalinnan repertuaarin alle, vai muodostavatko ne oman repertuaarinsa. Kahdesta alla olevasta perustelutavasta päädyttiin muodostamaan oma tulkintarepertuaarinsa, sillä mikäli ne olisi niputettu edellisen alle, olisi analyysi kaventunut ja jotain olennaista jäänyt keskustelijoiden ajatuksista pois. Luonnollisten vanhemmuuden tunteiden puuttumisen repertuaarin alle sijoittuvat perustelutavat nimettiin seuraavasti:

- 1) Lapsista ei pidetä ollenkaan

- 2) Lapsien kanssa ei osata toimia ja heitä kohtaan ei tunneta mitään tunnetta, ei ole ”hoivaviettiä”

Kaikki tähän repertuaariin liitetyt keskustelut koskivat luonnollisten vanhemmuuden tunteiden puuttumista. Viesteissä kuvailtiin sitä, kuinka lapset nähdään itselle vieraina ”muukalaisina” joiden kanssa ei osata olla luontevasti. Rohkeimmissa vastauksissa tuotiin julki se, että lapsista ei pidetä ollenkaan eikä heitä kohtaan ole koskaan tunnettu minkäänlaista hoivaviettiä. Suurin osa vastaajista kertoi ennemmin hoivaavansa eläinlapsia kuin ihmislapsia ja kokevansa hoivaamisen tarvetta ennemmin eläimiä kuin ihmislapsia kohtaan. Keskustelijoiden mukaan se, että ei pidä lapsista ei missään nimessä tarkoita sitä, että haluaisi heille jotakin pahaa tai vihaisi heitä. Lapsia ei vain haluta omaan elämään.

En tunne muuta kuin inhoa nähdessäni vauvan, enkä halua koskea niihin pitkällä tikullakaan. Hoivaviettiä kyllä on eläimiä kohtaan ja pärjään lastenkin kanssa. Vauvat aiheuttavat inhoreaktion, enkä tiedä, mitä niiden kanssa pitäisi tehdä. (vastaajana nainen)

No mun mielestä monet lapset kuulaisine suineen ja harovine käsineen ovat yksiselitteisesti inhottavia. Eihän ne pahuutakaan sitä tee, mutta jos ahistaa, niin sitten ahistaa. (vastaajana mies)

Keskustelijoiden puheesta saattoi päätellä, että hoivavietti, mikäli sellaista ylipäänsä kokee, kohdistui ennemmin eläimiin. Toisaalta osa painotti myös sitä, että eläimet eivät ole lapsen korvikkeita vaan niiden kautta saattaa saada tyydytetyksi sellaisia tarpeita, joita täyttääkseen toiset ehkä tekevät lapsia. Se, että lasten kanssa ei osata toimia luonnollisesti saattoi osan mielestä johtua siitä, että ei ole itse saanut omilta vanhemmiltaan koskaan hellyyttä osakseen. Ei siis ole olemassa esimerkkiä siitä, kuinka hellyyttä osoitetaan. Toiset taas kertoivat voivansa tyydyttää hoivaviettinsä omassa työssään. Vapaaehtoisten lapsettomien joukossa, ainakin tässä keskusteluryhmässä, oli paljon lasten kanssa työskenteleviä (mm. opettajia, koulunkäynninohjaajia ja lastentarhanopettajia).

5.3 Eettisten pohdintojen repertuaari

Eettisten pohdintojen tulkintarepertuaari muodostui repertuaariksi kuin itsestään. Keskustelijoiden viesteistä saattoi ymmärtää varsin selkeästi vakavatkin eettiset pohdinnat, joilla vapaaehtoista lapsettomuutta perustellaan. Ympäröivä maailma kuvattiin yhä vain pahenevaksi paikaksi johon ei haluta tuoda yhtään kärsijää lisää. Keskustelijat toivat esiin myös liikakansoittumisen, omat

sukurasitteet sekä kestävä kehityksen ajatuksen, jossa tarkoitus on olla jättämättä itsestään mitään jälkipolville. Eettisten pohdintojen repertuaari koostuu seuraavista perustelutavoista:

- 1) Liikakansoittumisen estäminen
- 2) Sukurasitteet (periytyvät sairaudet)
- 3) Maailman pahuus
- 4) Kestävä kehitys

Ympäristönäkökulma, eli esimerkiksi maailman ylikansoittuminen tuli vahvasti esille keskustelijoiden perustellessa vapaaehtoisen lapsettomuuden valintaa. Väestön kasvua pidettiin suurena ongelmana ja keskustelijoiden kesken oltiin lähes yhtä mieltä siitä, että maailmassa on jo tarpeeksi ihmisiä. Omalta osalta ei siis enää haluta olla kuormittamassa maapalloa lisää. Toisaalta keskustelijat ajattelivat myös tulevaisuutta siitä näkökulmasta mikäli heillä olisi omia lapsia, biologisia tai adoptoituja. Maailman tila, etenkin luonnon osalta, kuvattiin kulkevan koko ajan huonompaan suuntaan, joten oman lapsen saattaminen sellaiseen maailmaan, jonka tulevaisuudesta ei ole varmuutta, pelotti.

Maapallon ylikansoitus on jotain aivan kamalaa, jota en todellakaan haluaisi pahentaa. Joskus mietin adoptoimista, mutta mies ei lämmennyt ajatukselle. Hyvä niin, koska se olisi ollut jälleen vain velvollisuudentuntoa ja maailmanparannusta, ei halua olla vanhempi ja varmasti lapsi olisi huomannut sen. (vastaajana nainen)

Ärsyttää kaiken maailman vauvatakkoot. Miksi tänne pitäisi saada lisää ihmisiä, kun maailma on täysin ylikansoittunut? Miksi suomalaiset ovat niin paljon parempia kuin muut, että juuri heitä pitäisi tänne synnyttää siitä huolimatta, että maapallo ei kestä? (vastaajana nainen)

Rohkeimmissa kommentteissa pohdittiin myös sitä, että lasten hankkiminen on itsekästä maapallon tilaa ajatellen. Ilmastonmuutos ja siitä koituvat ongelmat, ympäristön tuhoutuminen ja lajien sukupuuttoon kuoleminen johtaa ennen pitkää siihen, että tilanne ”leviää käsiin tavalla tai toisella”.

Eettiseen repertuaariin kuuluvat myös vapaaehtoisen lapsettomuuden perustelu suvussa periytyvien sairauksien vuoksi. Monen mielestä oli oikein ajatella jälkeläisen tulevaisuutta myös kauaskantoisesti. Keskustelijoiden mielestä ei ole reilua suunnitella lasta, mikäli tietää lähes varmasti suvussa kulkevan sairauden periytyvän jälkikasvulle. Keskustelut antoivat ymmärtää,

että on aikuisen velvollisuus ajatella sitä, mitä lapsen tulevaisuus tulisi olemaan. Olisiko lapsen kohtalo niin hyvä kuin se voisi olla, mikäli hän sairastuisi?

Perinnölliset sairaudet... mä en vaan voi ymmärtää miten ihmiset sanoo että heidän vaivansa - mikä se ikinä onkin - on niin kamala että ei toivoisi sitä pahimmalle vihamiehelleen. Kertovat miten vaikeaa on elää vaivan kanssa, miten se rajoittaa ja hankaloittaa elämää yms. Mutta hymyssäsuin sitten ovat valmiit passaamaan sen (tai riskin siitä) omille lapsilleen. Sitten itketään että voivoi kun tuolla meidän Irma-Petterillä on tämä kamala vaiva ja se niin kärsii. Voivoi kun voisoin ottaa sen itselleni... (vastaajana nainen)

Minulla on monia kroonisia sairauksia mm. ihosairaus josta olen kärsinyt nuoruudestani asti. En haluaisi nähdä lapseni joutuvan kärsimään samasta vaivasta. Minulla todettiin vähän aikaa sitten mahdollisesti periytyvä sairaus ja en halua kenellekkään jota rakastan joutua kokemaan tätä epävarmuudessa elämistä. (vastaajana nainen)

Periytyvän ominaisuuden ei välttämättä tarvinnut olla vakava tai vaivalloinen sairaus. Osa keskustelijoista oli sitä mieltä, että oma ulkonäkö tai muut ominaisuudet eivät ole suvun jatkamisen arvoisia. Osa oli pettynyt omiin henkilökohtaisiin ominaisuuksiinsa niin pahasti, että koki paremmaksi jättää suvun jatkamisen sikseen. Tarkoitus oli välttää samanlaiset ahdistavat tunteet mahdolliselta jälkikasvulta.

Murrosikäisenä koin suunnatonta tuskaa ulkonäköni takia. En halunnut ottaa riskiä, että lapsesta tulisi minun näköiseni. (vastaajana nainen)

En pidä geenejäni sellaisina, joita haluaisin pistää eteenpäin. Välillä on itsestä jo tuntunut, että tuo omista vanhemmista tullut miksaus on semmosta kuraa, että olisi saanut jäädä tekemättä. Kahdesta vanhemmasta sisaruksestani toisella on yksi lapsi, toinen on minun laillani vapaaehtoisesti lapseton. (vastaajana nainen)

Kohtalo maailman tulevaisuudesta puhutti ryhmässä paljon. Keskusteluista näkyi selvästi ahdistus ja pelko siitä, että maailma on tulevaisuudessa entistä pahempi paikka, vaikka positiivisesti pyrkisikin ajattelemaan. Ylikansoittuminen ja muut ympäristönäkökulmat tai oma geneettinen perimä ei pelkästään aiheuttanut huolta, vaan keskustelijoita mietitytti myös muiden kanssaihmisten käytös. Mitä jos oma lapsi olisikin kiusattu tai kiusaaja? Entä jos oma lapsi kuolisi oman- tai jonkun toisen käden kautta? Huoli oli suuri siitä, että vanhempana ei voisi vaikuttaa kaikkeen siihen, mitä lapsi tulevaisuuden maailmassa tulisi kohtaamaan.

Maailma on ankea paikka ja en haluaisi kuolla huoleen, kun olisin syyllinen jonkun toisen ihmisen tänne syntymiseen. Olen onnellinen ja iloinen elämäni, mutta ei se poista sitä faktaa, että maailma on p**ka paikka. (vastaajana nainen)

Keskustelijat olivat siis vahvasti sitä mieltä, että on hyvä, jos tähän maailmaan ei tarvitse jättää itsestään mitään jälkeä tuleville sukupolville. On jopa parempi niin, jos pahenevaan maailmaan ei jää mitään itselle rakasta.

Kaiken kaikkiaan ryhmäläiset pohtivat eettisiä kysymyksiä todella vakavasti ja syvällisesti. Hieman yleistäen voidaan todeta heidän olevan tyytyväisiä siihen, että omalla toiminnalla ja valinnoilla on mahdollista vaikuttaa maailman tulevaisuuteen, vaikkapa vähentämällä vain kuluttamista. Luonnonvarojen- ja muun kerskakulutuksen vähentäminen onnistuu suuressa mittakaavassa vain ihmispopulaatiota vähentämällä.

5.4 Vapaan ja itsenäisen elämän repertuaari

Itsenäisyys ja vapaus tehdä eri asioita oli keskustelijoiden puheessa vahvasti esillä silloin kun vapaaehtoisen lapsettomuuden tietoista elämänvalintaa kuvattiin. Vapaus ja itsenäisyys eivät kuitenkaan selkeästi ajaneet ylitse muiden perustelujen, vaikka ensi arvaamalla niin saattaisi kuvitella. Tulkintarepertuaari erottui keskusteluista selkeästi omakseen, mutta oli silti ”samalla viivalla” muiden repertuaarien kanssa. Tämä tulkintarepertuaari koostuu seuraavista perustelutavoista:

- 1) Itsenäisyyden ja vapauden menettäminen
- 2) Vapaus tehdä mitä itse haluaa, elää omannäköistä hyvää elämää

Se, että lapsi rajoittaisi omaa elämää, vapautta mennä ja tehdä tai käyttää rahaa, oli yksi esiin nouseva syy kuvattaessa vapaaehtoista lapsettomuutta. Monelle keskustelijalle oli tärkeää saada tehdä itselleen tärkeitä asioita ilman, että tarvitsisi ajatella muiden tarpeita. Näiden keskustelijoiden keskuudessa oli paljon myös heitä, joiden puoliso oli samaa mieltä. Puolison tarpeet kyllä haluttiin huomioida omissa menoissa, mutta lapsi koettiin liian rajoittavaksi.

Ryhmäläiset kuvailivat vapaa-aikaansa kiireiseksi ja ”täydeksi” jo nyt, siihen kuvioon lapsi ei enää mahtuisi –ainakaan helpolla. Joku keskustelijoista kertoi myös elävänsä ”fiiliksen mukaan” ja menevänsä sinne minne nenä näyttää. Oma elämä oli vielä auki, joten muita rajoittavia asioita ”*kuin minä itse*” ei elämään haluttu.

Lähtökohtaisesti en viihdy kotona, vaan elämä on kodin ulkopuolella. Ajatus lapsesta on kuin pallo jalassa, loputon vankeustuomio sinne kotiin siivoamaan, tiskaamaan, kokkaamaan ja pesemään pyykkiä. Ei kiitos. (vastaajana nainen)

...nautin omasta ajasta ja rahoistani. En halua tuhhlata niitä miniversioon itsestäni. (vastaajana mies)

Itsenäisyydestä ja vapauden halusta kerrottaessa esiin nousi vapaaehtoisesti lapsettomien tapa puhua itsestään ”itsekkäinä.” Tämä nousi esiin monessa viestissä. Onko vapaaehtoisesti lapseton oikeasti itsekäs valitessaan vapaan ja itsenäisen elämän, vai onko se muiden heille asettama positio? Analyysiä tehdessä häivähdys tällaisesta subjektipositioista tuli esille, mutta onko se silti niin vahva lapsettoman elämän valinnee omasta mielestä vai otetaanko asema annettuna, jotenkin pakon edessä, jotta oman elämäntyylin hyväksyminen olisi toisin valinneille ehkä hivenen helpompaa?

Oma vapaus on mulle tärkeämpää, lapset rajoittaisivat sitä ihan liikaa. Voitaneen siis sanoa, että mä kuulun niihin "itsekkäisiin". (vastaajana nainen)

Olen siis tavallaan puhtaasti itsekäs ilman mitään ekologisia näkökulmia, mutta uskon rehellisyyteen (tässäkin) asiassa. Olkoonkin, että se samalla taitaa tuomita ikuiseen sinkkuuteen. (vastaajana mies)

Keskusteluviesteistä tuli herkästi esiin se, että haluttiin elämän olevan ”tässä ja nyt”. Tehdä kaikki niin kuin itse haluaa –ja silloin kun haluaa. Tärkeintä oli elää hyvä omannäköinen elämä, ei sellainen kuin joku toinen sen haluaisi olevan. Omat periaatteet ja arvot olivat monelle tärkeitä elämän ohjenuoria, joita noudatetaan vaikka soraääniä kuuluisikin. Moni keskustelijoista oli löytänyt onnekseen myös samanhenkisen kumppanin jonka kanssa elämä on helppo jakaa. Perhe kuvattiin hyväksi näin, siihen ei tarvittu lapsia kokonaisuutta täydentämään. Erään keskustelijan mukaan elämässä tällä hetkellä on parasta,

että voi elää omaa elämäänsä omien arvojen ja periaatteittensa mukaan. Nauttia ja narista, olla ja olla olematta. (vastaajana nainen)

5.5 Rationaalisuuden ja järkipäistämisen repertuaari

Viimeinen vapaaehtoisen lapsettomuuden valitsemiseen johtaneiden syiden tulkintarepertuaari on rationaalisuuden ja järkipäistämisen repertuaari. Vapaaehtoisesti lapsettomat pyrkivät keskusteluissaan myös järkipäistämään vapaaehtoiseen lapsettomuuteen johtaneet syyt. Ryhmäläiset halusivat vahvasti alleviivata esimerkiksi sitä, että lapsista voi pitää kunhan ne eivät ole omia. Vapaaehtoinen lapsettomuus ei siis missään nimessä tarkoita sitä että vihaisia lapsia. Toisaalta osa julisti myös sitä, että pakko ei ole perustella kenellekään yhtään mitään –ainakaan sitä, että on jättänyt jotakin elämässään valitsematta. Perustelutavat, jotka viimeiseksi käydään läpi, ovat:

- 1) Lapsista voi pitää, myös lapsettomana
- 2) Vapaaehtoista lapsettomuutta ei tarvitse erikseen perustella

Keskusteluun osallistuneet ryhmäläiset toivat selkeästi esiin sen, että vapaaehtoisesti lapsettomana toisten lapsista voi myös pitää. Lasten kanssa on mukava viettää välillä aikaa, mutta parasta on se että heidän kanssaan ei tarvitse olla koko ajan. ”*Ne saa palauttaa vanhemmilleen ja palata omaan elämään*”.

Keskusteluista nousi selkeästi esiin huoli siitä, että yleisesti ottaen vapaaehtoisesti lapsettomat nähdään lapsivihaajina. Monelle ryhmäläiselle oli tullut vastaan tilanne, jossa vapaaehtoisen lapsettomuuden valintaa perustellessa oli samaan hengenvetoon joutunut lisäämään sen, että lapset ovat ihmisiä siinä missä me muutkin. Oma elämäntilanne on vain sellainen, että lapsia ei omaan kotiin haluta.

Suhtaudun lapseen, kuin kehen tahansa ihmiseen. Yritän olla ystävällinen ja huomioida jokaisen huoneessa olijan, riippumatta siitä mikä ikäinen hän on. Mummo tai taapero, jotkut on ärsyttäviä ja jotkut kivoja. Kiukuttelua en jaksa kenenkään suunnalta, joten parempi, etten joudu hoitamaan kenenkään lapsia. Voin poistua paikalta, jos joku lapsi käy liian kiukkuiseksi tai aikuinen liian v***maiseksi. (vastaajana nainen)

Lapsia vastaan ihmisinä mulla ei ole mitään kategorista antipatiaa, mutta kun tuntee itsensä ja tapansa, niin parempi olla toimimatta omaa luontoaan vastaan. (vastaajana mies)

Lapsivihaaja-argumenttia vastaan monella ryhmäläisellä oli myös puolustus. Monet keskustelijat olivat huomanneet lasten pitävän heistä ja heidän toiminnastaan. Tuttujen lapset usein kaipasivat heitä ja kyselivät kuulumisia. Tämän huomion kiteyttää hyvin erään naiskeskustelijan kommentti:

Tuo on muuten kumma, minullakin sisarusten lapset pitävät minusta ja kyselevät jopa peräänkin, vaikka en ole koskaan heitä hellitellyt tms. Olen tullut siihen tulokseen, että he pitävät siitä kun kohtelen heitä ihmisinä, en lapsina.

Rationaalisuuteen ja järkipäistämiseen liittyi vahvasti monen keskustelijan pohdinnat siitä, miksi vapaaehtoisesti lapsettomat joutuvat perustelemaan lapsettomuuttaan. Monet tivasivat sitä miksi heidän pitää perustella valintaansa jos lapsen hankkineiden ei tarvitse perustella kenellekään omaa päätöstään. Vahvasti tuotiin esille myös ajatus, että syytä ei edes tarvita. Naiskommenttoja totesikin, että

ei ole mitään "syytä", en vain halua lapsia. Se ei ole sen kummemmin selitettävissä kuin se sisäinen tunne että niitä lapsia haluaa. Niin vain on ja tulee olemaan. Ihan yhtä selvää niin ku päivää seuraa yö ja sadetta pouta.

Syiden etsiminen vastaajien mielestä tarkoittaa pitkälti sitä, että perusoletuksena yhteiskunnassamme on lasten hankkiminen. Kaikkien siis oletetaan haluavan lapsia, ja jos ei halukaan, sitä joutuu selittelemään.

Moni oli myös saanut kontolleen syytöksiä siitä, että on itsekäs koska jättää lapset hankkimatta. Keskusteluissa myös kysyttiin sitä, että ”eikö ne lapsia hinnalla millä hyvänsä haluavat sitten ole itsekkäitä?” Perusteltiin, että yhtäläillä on itsekästä hankkia lapsia vain pelkästään, ”koska halutaan”. Mielenkiintoisin ja todella pohdittu vastaus tuli eräältä ryhmäläiseltä liittyen juuri syiden etsimiseen. Pitkä kommentti kiteyttää monen keskustelijan ajatukset.

Mä koen myös itse rasitteena missä vaan asiassa, myös tässä, että itselle selvät asiat (jotka ovat kuitenkin vapaaehtoisia) ovat jatkuvan kyseenalaistamisen ja tarkkailun alla koko tän elämän ajan. Se ei mene oikein. Olisi loukkaavaa kysyä yhtäläillä miksi joku on hankkinut lapsia ja vaatia oikein perustelujakin. En tässä nyt tarkoita tätä kyselyn järjestäjää vaan median ilmapiiriä joka aiheen ympärille nyt nostettu + muutamien ihmisten käytöstä tuolla maailmalla jotka on kokeneet oikeudekseen tivata ja sanella lapsiasiassa. Kyllä meillä on yhtäläinen oikeus täällä elää ja toteuttaa itseämme parhaimmaksi katsomallamme tavalla, meillä keillä ei ole lapsia on siihen tilalle monellakin tullut rutkasti paljon enemmän tekemistä...saatamme olla ihan yhtäläillä kiireisiä sen missiomme (esim. työ tai hyväntekeväisyys jne.) äärellä kuin mitä lapselliset vanhemmat on lastensa kanssa. --- Liian paljon lapsista ei kanneta vastuuta niinkuin pitäisi. Sitä näkee kadulla päivittäin. Minulle on jäänyt "lapsettomista" sellainen positiivinen kokonaiskuva, että meissä on enemmän tällaista tutkailevaa luonnetta...emme pamahda vahingossa raskaaksi ja ole heti ongelmassa lapsen kanssa vaan olemme hyvissä ajoin pohtineet ja selvittäneet nämä asiat itsellemme. Ehkäisy ollaan löydetty ja osattu käyttää ;) Että jos niitä lapsia joskus päättäisikin hankkia on se todella pitkälti prosessoitu päätös johon oltaisiin myös huolella valmiita eikä mikään satunnaisesta rakkautentilasta seurannut yllätys tai muu äkkikäännös. Minä en ymmärrä miten Suomen kaltaisessa sivistyneessä valtiossa kukaan enää huolella suunnittelematta hankkiutuu vanhemmuuteen, kyllä tällaista perhesuunnittelua pitäisi olla enemmän. Koen itse ainakin, että olen onnistuneesti käynyt läpi itseni kanssa tuon perhesuunnittelun silloin aikoinaan koska onnistunut siinä mihin päätynyt ja sinut sen kanssa vaikka muut eivät olisikaan. (vastaajana nainen)

5.6 Yksilön valintojen arvostamisen ja valinnan vapauden repertuaari

Vaikka sukupolvien välisten arvojen muutoksen tutkiminen ei ollut varsinaisena tutkimuskysymyksenä, pohdittiin kerätyn aineiston pohjalta kuitenkin sitä, onko arvojen mahdollinen muutos ollut vaikuttimena vapaaehtoisen lapsettomuuden valintaan. Mikäli

arvomuutosta olisi haluttu tutkia tarkemmin, olisi aineiston täytynyt olla laajempi ja kattaa tietty ikäjakauma.

Facebook-ryhmään osallistuneita pyydettiin keskustelunherättäjän avulla miettimään ja arvioimaan arvostavatko suomalaiset elämässään nykyään eri asioita kuin esimerkiksi edellinen sukupolvi ja vaikuttaako se mahdollisesti lasten hankkimatta jättämiseen. Keskustelun pohjalta muodostui yksi tulkintarepertuaari, joka nimettiin yksilön valintojen arvostamisen ja valinnan vapauden repertuaariksi. Repertuaari sisältää seuraavat perustelutavat:

- 1) Arvot ja kulttuuri ovat muuttuneet kohti omien valintojen arvostamista, on vapaus valita kuten itse haluaa
- 2) Arvot eivät varsinaisesti ole muuttuneet vaan ajatusmaailma
- 3) Elämä voi olla merkityksellistä ja rakkauden täyteistä ilman omia lapsiakin

Eniten kannatusta keskustelijoiden keskuudessa sai se ajatus, että arvomme ovat muuttuneet enemmän kohti yksilön valinnanvapauden arvostamista. Enää ei tarvitse tehdä niin kuin aiemmat sukupolvet ovat osoittaneet, eikä ajauduta tekemään asioita muiden antaman esimerkin mukaan, varsinkaan jos se ei tunnu oman elämän kannalta merkitykselliseltä. Keskustelijat myös muistuttivat, että enää yksilön arvoa ei mitata suvun mittakaavassa. Ihmiset saavat olla itsenäisiä ja päättää omista asioistaan eikä tarvitse miettiä mitä suku päätöksistä ajattelee.

Nykyään varmaan elämä nähdään monesti sarjana tietoisia valintoja, ja lapsettomuuden (tai lasten tekemisen) valinta on jatkoa niille valinnoille. Ehkä nykyään myös enemmän korostetaan yksilöllisiä elämänvalintoja ja -tapoja, eikä kaikkien tarvitse tallata samoja polkuja. (vastaajana nainen)

Kyllä yhteiskunnan arvot ovat muuttuneet. Lapsimäärän ihanne on pienentynyt ja nykyään uskalletaan jo puhua vapaaehtoisesta lapsettomuudesta. Itse olisin halunnut olla lapseton, vaikka olisin elänyt entisen arvomaailman aikana. Nyt lapsettomuutta onneksi ymmärretään enemmän. Väitän, että vellojen määrä on lisääntynyt, koska nykyään monet arvostukset ovat muuttuneet menneistä vuosikymmenistä. (vastaajana mies)

Ryhmäläiset kertoivat monen läheisensä ymmärtäneen, että täysin onnellista ja rikasta elämää voi viettää vaikka se poikkeaisikin niin sanotusta normista, esimerkiksi heteronormatiivisesta ydinperhe-elämästä. Onnellisuus on tänä päivänä tavoiteltavaa sekä nimenomaan ”se juttu, miten kukin sitä tykönään sitten haluaakaan tavoitella.” Keskustelussa mainittiin myös hyvinvointi ja siihen panostaminen. Nykyään yksilön hyvinvointia ja itsensä kehittämistä arvostetaan täysin eri

tavalla kuin aiemmin. On siis mahdollisuus valita niin kuin itse kokee hyvinvoinnilleen parhaaksi ja yksi niistä on mahdollisuus vapaaehtoiseen lapsettomuuteen.

Monet keskustelijoista myös pohtivat, että suomalaisille tuttujen perinteisten arvojen rinnalle on tullut monia uusia tärkeitä arvoja. Erään naiskeskustelijan kommentti antaakin osviittaa siitä, miten ryhmäläisten keskuudessa arvojen muutoksesta ajateltiin:

Perinteiset arvot - koti, uskonto ja isänmaa - eivät ole enää tärkeitä isolle osalle etenkin korkeasti koulutettuja kaupunkilaisia nuoria aikuisia. Erilaisia arvoja on mielestäni yhä useammalla noussut perinteisten edelle: ympäristö, eläinten oikeudet, uskonnottomuus, tasa-arvo jne. Tieto on myös avainasemassa; mitä enemmän ihmiset tiedostavat erilaisten ihmisten, elämäntapojen ja -tyylien olemassaoloa, sitä vähemmän on pelkoa erilaisuutta kohtaan ja myös rohkeutta tehdä omia, vanhempiensa sukupolvesta poikkeavia valintoja. Uskoisin, että netin kautta on nykyisin niin helppo löytää samoin ajattelevia ihmisiä, jotka toimivat tiedon lähteenä ja tukiverkkona, että tämän avulla hyvin monen lapsettomuutta pohtineen päätös asiasta on vahvistunut.

Kaikki keskustelijat eivät kuitenkaan kannattaneet ajatusta, että perinteiset arvomme olisivat muuttuneet. Osa ryhmäläisistä puhui ennemminkin ajatusmaailman kuin arvojen muutoksesta, vaikka kommentit molemmissa ”leireissä” hyvin samansuuntaisia olivatkin. Teoreettiseen viitekehykseen viitaten tässä kohdin voitaisiin puhua ennemminkin ajankuvan ja asenteiden muutoksesta (Puohiniemi 2002). Paljon painotettiin sitä, että ennen perhe on perustettu koska niin kuului tehdä. Valintoja ei tuolloin kyseenlaistettu mutta nykyään se on jo suhteellisen hyväksyttävää. Moni oli sitä mieltä, että vapaaehtoisesti lapsettomia on ollut aina, mutta ympäristön paine ja pelko leimautumisesta on ajanut yksilön toimimaan kuten oletetaan.

Yksilön valintojen arvostamisen ja valinnan vapauden repertuaariin liittyä olennaisesti myös keskustelut siitä, voiko elämä olla merkityksellistä ja rakkauden täyteistä ilman omia lapsia. Vastaus kuuluu, kyllä voi. Tästä kaikki ryhmäläiset olivat yhtä mieltä. Monia ryhmäläisiä harmitti se yleinen vallalla oleva uskomus siitä, että ”rakkaus omaan lapseen on suurinta rakkautta mitä maailmassa voi olla.” Keskustelijat puhuivat siitä kuinka heidät asetetaan haluamattaan lokeroon jossa oikeasta rakkaudesta ei voi tietää mitään jollet ole äiti tai isä.

Julminta julkisessa keskustelussa on se, että ei voi tietää, mitä rakkaus on, ennen kuin on äiti. Aivan kuin mittaamaton rakkaus avopuolisoani kohtaan ei olisi minkään arvoista, koska en ole äiti. Kyllä minä olisin valmis tuon ukonkin edestä luodin ottamaan, eikä tarvitse olla minun kohtuni hedelmä. Toinen, mikä sattuu, on se, että leimataan empatiakyvyttömäksi. Itsekkyuden myönnän, mutta eikö muka ole itsekästä luoda maailmaan uusi ihminen vain sen vuoksi, että haluaa itselleen perheenjäsenen, jota rakastaa ja joka rakastaa ehdoitta? Pidän itseäni

herkkänä ja myötäelän vahvasti maailman vääryyksissä; milloin itkettävät ympäristökatastrofit, milloin pakolaisten tuska. Se, ettei minulla ole lapsia, ei tee minusta jotain raakalaista, jonka rakkaus ei olisi aitoa tai joka ei voi ymmärtää kanssaihminen suruja. (vastaajana nainen)

Ryhmässä kuitenkin painotettiin, että jokaisella on omat asiat, jotka tuovat rakkautta elämään eikä kenenkään toisen rakkautta voi väheksyä omien erilaisten näkemysten vuoksi. Joku keskustelijoista mainitsikin voivansa auttaa paremmin läheisiänsä ja heidän perheitään sillä ajalla ja kapasiteetilla, joka vapautuu kun ei ole omia lapsia huolehdittavana. Tämähän on rakkautta parhaimmillaan. Rakkautta ja sen tuntemista pohdittiin todella vakavasti, josta alla oleva naiskommentoijan esimerkki kertoo:

Koen että mulla on erittäin tarpeeksi sisältöä ja rakkauttakin. Tuo rakkaussasia on sinänsä veikeä ja olen sitä funtsinut. Että rakkaus on se tunne joka on itsessä ja tekee itsen onnelliseksi, eikä sillä kohteella tavallaan välttämättä ole väliä. Jotkut rakastaa samanlaisella rakkaudella lapsiaan kuin minä rakastan ponejani. Rakkauden määrä voi toki olla erilainen, mutta luulisin että laatu on sama.

Vaikka yksilön valinnanvapauden muuttumista kohti henkilökohtaisia arvoja painotettiin, näkyi monen ryhmäläisen, etenkin naisen, kommentteista selvästi paineet tehdä lapsia. Moni oli ajatellut, että lapsia kuuluu tehdä sitten ”kun on oikea aika”. Jotkut kommentoivat jopa yrittäneensä tehdä lasta, mutta tuloksetta. Myöhemmin he olivat huokaisseet helpotuksesta, että lasta ei maailmaan ollut tullut, sillä jälkepäin ajateltuna he olisivat vain toteuttaneet yhteiskunnan odottamaa kaavaa (avioliitto, lapset). Moni oli kuvitellut joskus hankkivansa lapsia koska se kuuluu asiaan. Ryhmässä oltiin kuitenkin yhtä mieltä siitä, että ”lasten tekeminen ei olekaan kiveen kirjoitettu pakko”.

Kaiken kaikkiaan yksilön valintojen arvostamisen ja valinnan vapauden repertuaarissa kyse oli omista päätöksistä, omasta hyvinvoinnista ja hyvästä omannäköisestä elämästä johon voi olla tyytyväinen vielä vanhempanakin. Yhteisesti oltiin samanmielisiä siitä, että ajatusmaailma ja arvot ovat muuttuneet kohti itsen arvostamista ja omien valintojen tekemistä. Monelle on ollut valtava helpotus se, että voi elää sellaisessa maassa (ja ajassa), jossa on mahdollisuus valita toisin.

Kuten luvussa 5.1 (analyysin kulku) todettiin, ryhmäläisten keskusteluista ei ole suoranaisesti löydettävissä subjektipositioita joihin keskustelijat itsensä asettaisivat. Tämän vuoksi tutkimuksen tuloksissa ei erikseen ole nähtävissä toimija-asemia joihin keskustelijat sijoittuisivat luonnollisesti. Aineistoa analysoitaessa pientä pilkahdusta yksilön valintoja korostavasta subjektipositioista on kuitenkin havaittavissa arvopohdintojen kohdalla.

Yksilön valintoja korostavaa subjektipositiota rakennetaan itselle erityisesti nostamalla kirjoituksissa esiin ”tietoisia valintoja”, ”mahdollisuutta valita” sekä ”omaa onnellisuutta ja hyvinvointia”. Subjektiposition rakentumisesta antavia viitteitä tuovat hyvin esiin aiemmat suorat lainaukset keskustelijoiden teksteistä, mutta hyvänä kiteyttäjänä toimii myös seuraava naiskommentoijan kirjoitus:

Maailma on aivan eritavalla avoinna kuin ennen ja nähtävillä on paljon erilaisia valintoja ja elämäntapoja. Ei ole enää pelkästään niitä mitä suku kertoi ja kylillä kuuli. Ihmiset uskaltaa unelmoida toisin ja kuunnella itseään ja omia halujaan.

5.7 Yhteenvetoa repertuaareista

Tämän luvun tarkoituksena on esitellä yhteenvetoa aineistosta muodostuneista repertuaareista. Analyysin tuloksena tulkintarepertuaareja muodostui yhteensä kuusi, joista viisi ensimmäistä liittyy vapaaehtoisen lapsettomuuden valintaan johtaneihin perusteluihin ja viimeinen tulkintarepertuaari arvoihin ja pohdintaan siitä, arvostaako nykyinen sukupolvemme eri asioita kuin edelliset sukupolvet ja liittyykö tämä jotenkin vapaaehtoisen lapsettomuuden valintaan.

Puhetavoista selkeästi hallitsevia olivat keskustelut ja perustelut vapaaehtoisen lapsettomuuden tietoisesta elämänvalinnasta. Lähes jokainen ryhmässä keskustelleista oli jo pitkään tiennyt, ettei tule koskaan haluamaan lapsia. Myötäsytisyys ja luonnollisten vanhemmuudentunteiden puuttuminen olivat perustelujen keskiössä. Eettiset syyt, joita olivat esimerkiksi perinnöllisten sairauksien esiintyminen suvussa, maailman liikakansoittuminen ja maailman pahuus, hallitsivat myös osallistujien puhetta. ”Velat”, kuten ryhmäläiset itseään kutsuivat, kertoivat että normista poikkeamista on pakon edessä perusteltava niille, jotka toteuttavat itse normia –siis saavat lapsia, menevät naimisiin ja niin edelleen. Vapaaehtoisesti lapsettomat keskenään harvoin kyselevät toisiltaan perusteluita sille, miksei lapsia ole siunaantunut. Monet kirjoittivat, että perustelut ja selitykset on ollut pakko keksiä, kun niitä joku on kysynyt. Voidaan siis ajatella, että tämän ryhmän keskustelujen perusteella vapaaehtoista lapsettomuutta perustellaan ympäristölle eettisistä ja myötäsytisistä syistä. Muodostuneista repertuaareista tulee myös selkeästi esille keskustelijoiden maailmankuva.

Seuraavaksi esitellään tuloksia kuvaava taulukko 1, jossa vedetään yhteen aineistosta esiin nousseet puhettavat, niiden tunnuspiirteet sekä diskurssin käyttäjä ja käyttöyhteys.

TAULUKKO 1. Yhteenvedoa repertuaareista.

PUHETAPA	TUNNUSPIIRTEET	DISKURSSIN KÄYTTÄJÄ JA KÄYTTÖYHTEYS
Tietoisien elämänvalinnan repertuaari	• "velaus" myötäsytynäinen tunne joka on ohjannut elämää • omaa aikaa ja rauhaa tarvitaan hyvinvoinnin vuoksi • oma lapsuus tasapainotonta, ei ehkä osaa olla hyvä vanhempi	• rauhaa ja hiljaisuutta tarvitseva suuri huolehtija • määrittelee itsensä mahdollisesti huonoksi vanhemmaksi • emotionaalisia perusteluja esille tuova keskustelu
Luonnollisten vanhemmuuden tunteiden puuttumisen repertuaari	• hoivavietin puuttuminen • hoiva kohdistuu monilla lemmikkieläimiin, eivät kuitenkaan ole lasten korvikkeita • ei ole saanut mallia hellyydenosoituksista, ei osaa antaa hellyyttä (omille) lapsille	• määrittelee itsensä henkilöksi jolle vauvat tai lapset eivät herätä tunteita • perusteltiin vahvasti hoivavietin puuttumista
Eettisten pohdintojen repertuaari	• huoli maailman ylikansoittumisesta • maailman tulevaisuudesta ei varmuutta, ei halua tuoda tänne omaa jälkikasvua • ei halua jatkaa suvussa esiintyviä perinnöllisiä sairauksia	• eettisesti ajatteleva pohtija, joka ei halua rasittaa maapalloa jättämällä itsestään jälkeä • syvälinen keskustelu kuluttamisesta ja oikeutuksesta tehdä lapsia yhä pahenevaan maailmaan
Vapaan ja itsenäisen elämän repertuaari	• lapsi rajoittaisi elämää, vapautta ja rahankäyttöä • lapsi ei mahtuisi kiireiseen elämään • elämä on tässä ja nyt, voi tehdä mitä haluaa	• vapautta ja itsenäisyyttä tarvitseva oman tien kulkija • elämää eletään ilman rajoittavia tekijöitä • perusteltiin oikeutta hyvään omannäköiseen elämään, joka on täyttä ilman lapsiakin
Rationaalisuuden ja järkipäristämisen repertuaari	• "velat" eivät ole lapsivihaajia, monet pitävät lapsista ja lapset heistä • pohdintoja siitä miksi lapsettomuutta pitäisi perustella kenellekään	• pohtija ja tutkailija, jolla on vankat perustelut vapaaehtoisen lapsettomuuden valinnalle • tuotiin esille, että perustelut lasten hankkimatta jättämiselle on jouduttu keksimään ulkoisten paineiden vuoksi
Yksilön valintojen arvostamisen ja valinnan vapauden repertuaari	• nykyään vapaus valita ja päättää omista asioista • elämä voi olla onnellista ja hyvää vaikka se poikkeaisi normista	• omien arvojen mukaan eläjä joka ei toteuta muiden suunnitelmia • eri elämäntapojen samanarvoisuutta esille tuova keskustelu

Taulukosta käy ilmi, että jokaisella tulkintarepertuaarilla on selkeät tunnuspiirteensä. Diskurssin käyttöyhteys sekä käyttäjä tulevat esille myös aineistoa analysoitaessa. Taulukossa onkin nostettu

esille se kuinka keskustelijat itsensä määrittävät kussakin tulkintarepertuaarissa ja millaisessa keskustelussa tämä tulee esille. Kuten aiemmin mainittiin, ryhmäläisten keskusteluista ei selkeästi ole nostettavissa esiin subjektipositioita joihin keskustelijat itsensä asettaisivat. Tästä syystä tässä tutkimuksessa onkin aiheellista käyttää diskurssin käyttäjän käsitettä subjektiposition tilalla. Diskurssin käyttäjän käsite tuo esille asiasta sen toiminnallisen puolen ja tällöin keskustelijan on mahdollisuus määritellä itseään sekä puhua omista kokemuksistaan eri tavoin. Käsitteen käyttö on perusteltua tutkimuksessa, jonka tutkimusongelma keskittyy ensisijaisesti kielenkäytön moninaisuuteen eikä valtasuhteiden analysointiin. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016c, 45-46.)

6 YHTEENVETO JA ARVIOINTI

Tässä luvussa kuvaillaan yleisellä tasolla keskeisiä havaintoja tutkimuksen tuloksista sekä arvioidaan tutkimuksen tekoa. Lopuksi esitellään myös jatkotutkimusehdotuksia.

6.1 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli etsiä perusteluja sille, miksi vapaaehtoinen lapsettomuus on valittu. Tutkimuksessa tuotiin esille myös ajatuksia siitä, miten suomalaisten arvot, asenteet ja maailmankuva ovat muuttuneet aikojen kuluessa. Tutkimuksen empiirinen aineisto koostui Facebook –keskusteluista, joita käytiin tutkimusta varten perustetussa ryhmässä marrasjoulukuussa 2016. Ryhmään hakeutuneiden keskinäisestä puheesta tutkittiin sitä, miten lapsettoman elämän valinnoista sekä muusta aiheeseen liittyvästä keskusteltiin sosiaalisen median sivustolla. Saatu aineisto analysoitiin diskurssianalyysiä käyttäen.

Perhetutkimusta voidaan tänä päivänä tehdä monesta näkökulmasta ja erilaisista aiheista. Se nähdään selkeästi yhteiskunnallisesti tärkeänä ja ajankohtaisena esimerkiksi arvotutkimuksessa (Lahikainen 2005, 346-347). Tämä tutkimus voidaan erityisesti laskea kuuluvan perhetutkimuksen konstruktionistisen lähestymistavan piiriin eikä tästä näkökulmasta tehtyä tutkimusta tietävästi ole tehty aiemmin. Myös aineiston hankintaa voidaan pitää kekseliäänä, sillä aito vuorovaikutteinen puhe oli saatavissa ympäri Suomen lähes reaaliaikaisesti. Keskustelijat puhuivat vapaaehtoisesta lapsettomuudesta aktiivisesti, kommentoiden toisilleen ja kyselemällä mielipiteitä muilta. Ryhmään hakeutuneet olivat selkeästi vertaistukea vailla, mutta yhtä aikaa myös kiinnostuneita siitä, että vakavasti otettavaa tutkimusta tehdään tärkeästä aiheesta.

Tutkimuksen alussa käsiteltiin ihmisten elämäntilannetta ja erityisesti vapaaehtoista lapsettomuutta osana sitä. Elämäntilannet voivat nykyään poiketa toisistaan paljon eikä enää tarvitse toimia välttämättä siten kuin meitä edeltävät sukupolvet ovat toimineet. Elämme ajassa, jossa ihmiset haluavat päättää omasta elämästään omien toiveidensa mukaisesti. Se, että ihmisillä on mahdollisuus omiin valintoihin johtuu pitkälti yhteiskunnan muuttumisesta ympärillämme. Valintojen tekemiseen liittyy vahvasti myös se, että perheiden muodot ovat muuttumassa pois niin sanotusta normaaliperheestä. Silti ei kuitenkaan ole tavatonta, että yhä pidetään kiinni

”normiperheajatuksesta”, siis siitä, että perheessä, jotta sitä siksi voidaan kutsua, kuuluu olla isä, äiti ja yhteiset biologiset lapset (ks. esim. Keurulainen 2014). Perheestä ja perhearvoista onkin tullut yhä vahvemmin vanhojen hyvien aikojen symboli, vaikka perinteistä perhemallia ei ole enää olemassa. Jos vilkaisemme vähänkään ympärillemme, huomaamme, että erilaisia perheitä on lukematon määrä (ks. Stacey 1996; Juntunen & Krats 1997). Elämäkulut voivat siis poiketa toisistaan paljonkin, riippuen siitä, mitä valintoja ihminen kulloinkin tekee. Vapaaehtoisesti lapsettomat, jos niin voidaan sanoa, ovat valinneet elämänsä ilman lapsia. Polut joita he ovat kulkeneet ovat johtaneet hyvään ja rakkaudentäyteiseen elämään niinkin. Kuten esimerkiksi eettisten pohdintojen repertuaarissa todettiin, vapaaehtoisesti lapsettomat pyrkivät osaltaan ajattelemaan ympäristöään ei-itsekkäästä näkökulmasta.

Elämäkulkuun ja erityisesti aikuisuuden ikävaiheeseen liittyy paljon normiodotuksia. Yksi normiodotuksista Dunderfeltin (2011, 97; 106) mukaan on perheen perustaminen ja lasten kasvattaminen. Vapaaehtoisesti lapsettomat eivät kuitenkaan ole valinneet normatiivista elämäntapaa vaan elävät pikemminkin sen vastaisesti. Se, että valitsee toisin kuin valtaosa väestöstä, vaatii henkilöltä vahvaa itsetuntoa ja itsetuntemusta. Normatiivisen elämäntavan valitseminen ja siihen kuuluvien normiodotusten suorittaminen on varmasti paljon helpompi valinta kuin sitä vastaan toimiminen. Kuten ryhmäläisten teksteistä saattoi huomata (mm. rationaalisuuden ja järkipäätämisen repertuaari), on erilaisen elämän toteuttaminen vaatinut paljon voimavaroja. Keskustelijat puhuivat paljon siitä, että on ollut tuskastuttavaa perustella jatkuvasti sitä, miksi vapaaehtoinen lapsettomuus on valittu. Usein perustelut onkin jouduttu keksimään muita kuin omaa itseä varten. Toisaalta kommentteista huokui myös ajatus, että on ollut hyväkin joutua pohtimaan omia valintojaan monelta kantilta, jotta on välttytty omilta tai mahdollisen kumppanin pettymyksiltä. Vapaaehtoisesti lapsettomat ovatkin tutkailleet ja pohtineet paljon lasten hankintaa –uskaliaasti sanottuna he ovat varmasti pohtineet sitä enemmän kuin normatiivisen elämäntavan noudattajat. Lasten hankkimatta jättäminen ei ole ollut hetken mielijohde tai äkkikäännös vaan pitkäjänteisen prosessoinnin tulos.

Kuten Purjo (2014, 21-22; 24) toteaa, ihmisellä on vapaus toimia täysin oman tahtonsa mukaisesti. Joskus kuitenkin tahdonvoima kuluu muiden asettamien odotusten vastustamiseen. Toisaalta ihmiset myös saattavat väaristellä omia arvojaan niitä kysyttäessä ja aina ei toimitakaan niin kuin kerrotaan omien arvojen olevan. (Pohjanheimo 2005, 254.) Tämä pistääkin pohtimaan onko ihmisten helpompi jättää oikea mielipiteensä kertomatta kun sitä kysytään? Tämänkin tutkimuksen kohdalla tuli esille, että vapaaehtoisesti lapsettomat ovat joutuneet keksimään selityksiä valinnalleen, vaikka ne eivät aina pitäisikään paikkaansa. Toisaalta Pohjanheimon väitteen perusteella voisi myös ajatella, että normipaineet yhteiskunnassamme ovat sen verran

kovia, että omia mielipiteitään ei uskalla tuoda julki. Ryhmäläisetkin puhuivat paljon siitä, kuinka lyhyessä ajassa ilmapiiri on muuttunut sallivammaksi vapaaehtoisen lapsettomuuden suhteen, mutta yhä edelleen osa ”pysyy kaapissa” eikä tuo julki omaa arvomaailmaansa tai valintaansa koska joutuisi kyseenalaistetuksi. Joskus kuitenkin joudumme toimimaan vastoin omia arvojamme muiden näkemyksiin alistuen (Puohiniemi 2002, 19-21). Tästä esimerkkinä oli yksilön arvostamisen ja valinnan vapauden repertuaarissa esille tullut ajatus. Moni naisista oli nuorempana miettinyt, että lasten hankkiminen on kaikille pakollista. Joku keskustelijoista kertoikin yrittäneensä ulkoisten paineiden vuoksi tulla raskaaksi, mutta ”luojan kiitos, ei tullutkaan”. Myöhemmin moni naisista oli tajunnut, että lasten hankkiminen ei ole kenellekään kiveen kirjoitettu pakko. Maija Aalto (HS 9.2.2017) ja Reetta Rätty (Yle Uutiset 10.1.2017) kirjoittavat oivallisesti tästä samasta aiheesta kolumneissaan. Ketään ei pidä pakottaa hankkimaan lasta, sillä perusteet niiden hankkimiselle ulkopuolelta ovat aina väärä. Jokaisen tulee päättää asiasta itse.

Edelliseen viitaten onkin hyvä tuoda uudelleen esiin Helkaman (2015, 8-12) väite jonka mukaan toisten ihmisten arvot, jos ne yhtään poikkeavat omistamme, koetaan itselle vieraisiksi ja ne ovat vaikeampia hyväksyä. Onko tässä yksi syy minkä takia vapaaehtoinen lapsettomuus on vaikeaa hyväksyä yleisesti? Relander (2000, 281-282; 286; 291-192) ja Hautamäki & Hautamäki (2005, 167-168) väittävät, että identiteettimme ovat hämärtyvässä. Moderni yksilö on tottunut rajattomaan itsensä toteuttamiseen ja tämä johtaa siihen, että ikivanhat perinteet ja niiden välittämät kollektiiviset siteet murtuvat. Heidän mielestään on vaarana, että lipsomme kulttuuriin joka muuttaa yksilön ja yhteiskunnan välisiä suhteita. Kuten aiemmin todettiin, eikö kuitenkin ihmisen ole hyvä elää sellaista elämää kuin itse itselleen kokee hyväksi? Elämä on silloin hyvällä tolalla, kun voi hyväksyä omat arvonsa ja omat päätöksensä. Näin ainakin keskustelijoiden kommentteista voi päätellä. Toki on oltava olemassa tiettyjä raameja joiden mukaan yhteiskunta toimii, mutta eikö jatkuva muutos ole elämän edellytys? Tärkeää on elää nyt eikä ”sitkun”. Kuten eräs naiskommentoija totesi, elämä on parasta silloin kun saa olla ja olla olematta, narista ja olla narisematta. Eli siis elää elämäänsä niin kuin itse sen kokee arvokkaaksi.

Viimeisen viiden vuoden aikana Suomen ja muun Euroopan syntyvyys on laskenut tasaisesti eikä tähän ole näkyvissä käännettä. Myös vapaaehtoisesti lapsettomien joukko on aiempaa korkeampi. (Miettinen 2015.) Lapsettomuuden kulttuurista ei varmasti vielä ole syytä puhua, mutta pikkuhiljaa olemme siihen suuntaan liikkumassa –ainakin jos seuraa sitä, mitä mediassa päivittäin näkee.

Tätä tutkimusta tehdessä keskusteluryhmän ohella seurannan alla oli muitakin aihetta käsitteleviä tekstejä (mm. lehtiartikkelit, kolumnit ja haastattelut). Näitä tekstejä ei analysoida erikseen, mutta on syytä tuoda esille pääpiirteittäin se, mitä mediassa tällä hetkellä on esillä.

Mediaa ja Facebookia seuratessa oli mielenkiintoista huomata kuinka yhteneväisiä perustelut ja kommentointi oli vapaaehtoisen lapsettomuuden valinneilla. Artikkeleissa ja haastatteluissa näkyi esimerkiksi se, että monet eivät ole kokeneet biologisen kellon tikitystä, saati koskaan kokeneet haluavansa tulla vanhemmiksi. (ks. esim. Ensitreffit-Pia avoimena lapsettomuudesta: "Onko minussa jokin vialla, kun biologinen kelloni ei tikitä?" mtv.fi 15.5.2017; Näyttelijä Antti Holma: "Lopetin dokaamisen, koska se on minulle uhka" Me Naiset 7.9.2016; Nainen valitsi kissat äitiyden sijaan: "Heteronaisen ei sovi olla haluamatta lapsia" mtv.fi 1.1.2017.) Myös se, että elämä voi olla rakkaudentäyteistä ilman lapsia ja onko soveliaista tuoda esille vapaaehtoisesti valittu lapsettomuus julkisesti, näkyi artikkeleissa. Oma ja yhteiskunnan taloudellinen tilanne tai lapsiperheiden avustukset eivät myöskään ole vaikuttaneet lastenhankkimispäätökseen. Näitä aiheita käsitteleviä artikkeleita tuli myös valtakunnan mediassa vastaan. (ks. esim. Sipilä 2017 ja Nainen valitsi kissat äitiyden sijaan: "Heteronaisen ei sovi olla haluamatta lapsia" mtv.fi 1.1.2017.) Sekä mediassa, että tämän tutkimuksen kohdalla mielenkiintoista oli huomata ajatusmaailman olevan ympärillämme sellainen, että naisten koetaan olevan "luusereita" lapsettomia ollessaan kun taas miehet koetaan kiinnostavaksi. Lapsettomalta naiselta tivataan aina, miksi hän on lapseton. Miehiltä ei kysytä sitä koskaan. (Miettinen 2016.)

Ketokiven (2005, 100; 112-113) mukaan tietyissä olosuhteissa ihmisen on oltava aikuinen. Aikuistuminen on mahdollista ilman lapsia, mutta lapset jo hankkineella ei ole muita vaihtoehtoja kuin olla aikuinen. Hänen mukaansa vanhemmuuteen tulee myös olla valmis, sillä muuten voi katkeroitua oman vapauden menettämisestä. Tähän Ketokiven lausuntoon onkin syytä kiinnittää huomiota enemmänkin. Jos lapset hankkineella ei ole muita vaihtoehtoja kuin olla aikuinen, niin voidaan kysyä, ovatko kaikki lapsen hankkineet olleet valmiita siihen? Onko heistä tarpeeksi aikuisiksi, vanhemmiksi lapsilleen? Keskusteluista Facebook-ryhmässä voidaan vetää johtopäätös jonka mukaan kaikkien vanhempien ei välttämättä olisi pitänyt hankkia lasta. Tässä kohdin ei kritisoida pelkästään "muita" vaan kritiikki kohdistuu myös keskustelijoiden omiin vanhempiin. Puhuttiin siitä, kuinka oma elämä ei välttämättä ole ollut kovinkaan hyvää vanhempien ongelmien (esim. alkoholinkäyttö, mielenterveysongelmat) takia. Moni keskustelija olikin sitä mieltä, että kaikkien ei todellakaan kuuluisi hankkia lapsia.

Mediassa tuli vastaan paljon artikkeleita joissa vanhemmat katuivat lasten hankkimista. Katumusta aiheutti paljon se, että opiskelut, harrastukset ja ystävät ovat jääneet, kumppani on ollut väärä (epäluotettava, väkisin raskaaksi tullut) ja elämästä on tullut pelkästään huushollin pyörittämistä. (ks. esim. Nämä suomalaisia kaduttavat lapsen hankkimisessa: "Olisinpa ensin nauttinut elämästä". il.fi 6.2.2016; "Vihaan elämäni" - naiset tunnustavat avoimesti perhe-elämän varjot. il.fi, 26.9.2016; "Lapset ovat huonoin harrastus mikä kenelläkään voi olla" mtv.fi,

17.11.2016; ”Inhoan tätä elämää, voisinpa vain antaa lapset pois”, is.fi, 25.2.2017.) Siksi voidaankin kysyä, miksi oma elämä loppuu kun lapsia saadaan? Miksi elämästä tulee vain lasten ehdoilla pyörivä käsittämätön rumba, jossa lapset päättävät kaikesta? Kuten Satu Miettisen (2016) artikkelissa ”Itsekäs, itsekkäämpi, lapseton” todetaan, ennen lapset menivät perhe-elämässä mukana ”siinä sivussa”, nyt heistä on tullut aurinkokuninkaita. Ihmiset lopettavat elämästä omaa elämäänsä saatuaan lapsia ja nykymaailmassa asiat pyörivätkin liikaa lasten ehdoilla. Voidaan myös pohtia sitä, onko tällä vaikutusta siihen, että moni ei jaksaa lapsiperheitä tai ylipäänsä lasten käytöstä enää? Onko lapsiperheillä itsellään ollut vaikutusta negatiiviseen vastaanottoon? Paljon puhutaan lasten ”häiritsevistä metelistä” tai ”häiritsevistä käytöksestä” ja heitä esimerkiksi kielletään tulemasta ravintoloihin tai muihin ”aikuisten paikkoihin”. Mistä tämä johtuu, siitäkö, että lapsilla on liikaa valtaa ja vanhemmat eivät jaksaa huolehtia jälkikasvunsa asianmukaisesta kasvatuksesta? Kasvatus ja lasten käytös on ollut viimeaikoina tapetilla erityisesti julkisessa keskustelussa. Kantaa lasten kasvatukseen ovat ottaneet niin julkkikset kuin lastenpsykiatritkin. Pohditaan sitä, kuka kantaa vastuun ja miten. Olisikin aiheellista palata olennaiseen, siis siihen, että lapset eivät voi päättää kaikesta. He eivät ohjaile aikuisten päätöksiä tai ylipäänsä pysty tekemään aikuisille kuuluvia päätöksiä.

Miettisen (2016) artikkelissa myös todetaan, että kehityspsykologian mukaan ihmiset haluavat jättää itsestään jäljen. Monille tämä jälki on oma lapsi. Onko siis absurdia kysyä, että tekevätkö ihmiset lapsia itsekkäistä syistä? Ovatko lasten vanhemmat sittenkin itse niitä itsekkäitä eivätkä lapsettomat, joita kovasti sellaisiksi väitetään.

6.2 Tutkimuksen arviointia

Tutkimuksen reliabiliteetti (luotettavuus) ja validiteetti (pätevyys) ovat tärkeitä huomioon otettavia asioita, sillä niissä tutkimuksen objektiivisuus ja uskottavuus tulevat esille. Tutkijan tulee luoda luotettava kuva tutkimuskohteestaan ja sitä ympäröivästä maailmasta. Kaikki tutkimuksessa esitetyt kuvaukset edustavat ympäröivää maailmaa, mutta eivät ole suoria kopioita siitä. (Peräkylä 2004, 283.) Tutkimuksen aikana tutkijan on tehtävä tarkkoja selostuksia tutkimuksensa toteuttamisesta, sen vaiheista, aineiston keräämisestä ja siihen liittyvistä mahdollisista häiriötekijöistä sekä itsearviointista. Tutkimuksen lukijalle on myös kerrottava järjestelmällisesti miten aineiston luokittelu on syntynyt ja millä tutkija tulkintansa sekä menetelmänsä perustelee. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 214-215.) Silloin kun tutkija tekee erilaisia ratkaisuja tutkimuksensa aikana, hän joutuu ottamaan kantaa työnsä luotettavuuteen. (Eskola & Suoranta 1998, 151.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa, jota tämäkin tutkimus edustaa, ollaan kiinnostuneita

erilaisista tavoista, joilla ihmiset ymmärtävät maailmaansa. Laadullisessa tutkimuksessa ihmisiä kohdellaan aktiivisina toimijoina ja esitetään sekä eksplikoidaan asioita toimijoiden näkökulmasta. (Böök 2001, 126.) Kvalitatiivisella tavalla toteutettu tutkimus korostaa todellisuudesta saadun tiedon subjektiivista luonnetta. Tutkimuksessa korostetaan siihen osallistuvien ihmisten näkökulmia ja ollaan vuorovaikutuksessa yksittäisten havaintojen kanssa. (Puusa & Juuti 2011, 47.)

Potterin (2003, 138-139) mukaan reliabiliteetti ja validiteetti eivät ole selkeästi toisistaan erotettavia asioita diskurssianalyysiä tehtäessä. Diskurssianalyysissä aineistosta yleensä poimitaan toistuvia säännönmukaisuuksia ja erityisen mielenkiinnon kohteena ovat ne ilmiöt jotka jotenkin poikkeavat muusta aineistosta. Tällaisissa tapauksissa poikkeavuudet eivät ole välttämättä poikkeamia ”kaavassa” vaan ennemminkin ne voivat osoittaa aineiston aidoksi ja väärentelemättömäksi. Tutkittavien ymmärtäminen on myös yksi reliabiliteetin ja validiteetin kulmakivi. Se, että lukija voi seurata tutkimuksen etenemistä ja tutkijan valintoja läpi tutkimuksen on myös yksi luotettavuustekijä.

Diskurssianalyysin haasteiksi voidaan lukea se, että tutkija ei kuvaa tarkasti tutkimusprosessia ja menetelmää. Aloittelevalle tutkijalle diskurssianalyysin tekeminen voi olla vaikeaa, sillä kovin konkreettisia ohjeita ei analyysiin ja tulkintaan ole tarjolla. Harvoin tutkijat myöskään tuovat tarpeeksi esille teorian roolia tutkimuksen eri vaiheissa eikä viitekehystä painoteta tarpeeksi. Teorian esille tuominen on tärkeää siksi, että diskurssianalyysin sisällä teorian rooli vaihtelee paljon eri lähestymistavoissa. Myös kriittisen ja analyttisen diskurssianalyysin erot olisi syytä tuoda esille. Analyttisessä diskurssianalyysissä, jota tämäkin tutkimus edustaa, painotetaan aineistolähtöisyyttä ja kriittisessä diskurssianalyysissä aineistoa tarkastellaan pikemminkin tietoisesti valitusta näkökulmasta. Aineistolähtöisyydestä joudutaan kuitenkin käytännössä usein jonkin verran joustamaan, sillä tutkijalla on aina esitietoa tutkimastaan aiheesta ja sen reflektointi onkin välttämätöntä tutkimuksen arvioinnin näkökulmasta. (Siltaoja & Vehkaperä 2011, 228.)

Tämän tutkimuksen yksi tärkeimmistä luotettavuustekijöistä on se, että lukija pystyy seuramaan tutkimuksen etenemistä kohta kohdalta. Tutkimuksessa kerrotaan työn eri vaiheista sekä aineiston keräämisestä. Luotettavuus syntyy tutkimuksen kuluessa ja se näyttäytyy eri tavoin sen eri vaiheissa. Siihen myös sisältyy olennaisena osana tutkijan oma oppiminen, jonka esille tuominen ei kuitenkaan ole itseisarvo. Tutkijalla täytyy olla myös jonkinlainen esiymmärrys tutkittavasta kohteesta ja usein sen puuttuminen voi olla jopa syynä tutkimuksen epäonnistumiselle. Esiymmärrys sisältää erilaisia ennakkokäsityksiä aiheesta ja ihminen ei koskaan ole vapaa esitiedosta, koska sen avulla hän ymmärtää maailmaa. Huolellinen ja usealta

näkökannalta perehtyminen tutkittavaan kohteeseen lisää tutkimuksen luotettavuutta. Esiymmärryksen tarkastelua auttaa myös selkeästi esille tuodut tieteenfilosofiset kannanotot, jotka koskevat työn taustaoletuksia. (Aaltio & Puusa 2011, 158-159.)

Tutkijalla, diskurssianalyysiä tehtäessä, on olemassa erilaisia positiota. Diskurssianalyytikon työ on vuorovaikutuksellista, siis samanlaista kuin toiminta jota hän tutkii. Tutkija on vahvassa dialogissa aineistojensa kanssa ja hän suuntaa puheensa sekä kirjoituksensa aina jollekin yleisölle. Hän on kulttuurinen toimija jolla on käytössään tietyt tulkintaresurssit. Tutkija ei siis voi toimia ilman positiota, mutta itsensä ulkopuoliseksi määrittelemisenkin voi olla positio. (Juhila 2016, 411-412.)

Tässä tutkimuksessa voidaan sanoa tutkijan olevan tulkitsijan positiossa. Siinä tutkimusaineistot näyttäytyvät tutkijalle lukuisilla eri tavoilla ja keskeistä on tutkijan ja aineiston vuorovaikutuksellinen suhde. Vuorovaikutuksellisuus näkyy erityisesti haastatteluaineistoissa (kysymykset, läsnäolo), mutta myös niissä aineistoissa jotka ovat luonnollisia keskusteluja tai valmiita kirjallisia tuotteita. Tulkitsijan positiossa tutkija nojaa analyysissään vahvasti aineistoonsa ja aineiston vihjeet löytyvät sieltä. Tutkija puhuttelee aineistoaan haluamallaan lähestymistavalla ja käyttää työssään tietynlaisia tulkintaresursseja. Ensisijainen tulkintaresurssi on diskurssianalyysi monenlaisine suuntautumismahdollisuuksineen. Toisaalta arkielämä tuo tutkijalle myös käyttöön tietynlaiset tulkintaresurssit joista ei pääse koskaan eroon. Tutkija voi pyrkiä tavoittelemaan positiota, jossa käytetään mahdollisimman vähän esiymmärrystä, mutta kulttuurisena toimijana hän tietää aina jotakin. Myös tutkimuksen yleisöllä jolle tutkimusta esitellään on yhtäläillä tulkitsijan rooli. He lukevat saatuja tuloksia omien tulkintaresurssiensa läpi jolloin toimijuuden käsite laajenee kattamaan tutkijan lisäksi tutkimuksen yleisön. (Juhila 2016, 423-425.)

Yhtenä luotettavuutta lisäävänä tekijänä tässä tutkimuksessa on se, että aineistoa kerätessä ts. sosiaalisen median keskusteluja seurattaessa, tutkija tarkkaili keskusteluja ulkopuolisena eikä ottanut keskustelujen kulkuun missään vaiheessa kantaa. Ryhmäläiset keskustelivat aiheesta keskenään pysyen asialinjalla koko aineiston keruun ajan. Tutkijan pääasiallinen tehtävä oli seurata sitä, että keskustelu pysyy aiheessa eikä ylilyöntejä tai väärinkäytöksiä ryhmässä tapahdu. Kuten Bööck (2001, 127) toteaa, merkitysrakenteita tutkiessa aineistona tulee olla tekstiä, jossa tutkittavat puhuvat tarkasteltavasta asiasta omin sanoin. Repertuaarit toimivat väylänä diskurssien sisällön ymmärtämiseen ja siihen, miten sisältö on organisoitunut.

Aaltion ja Puusan (2011, 161) mukaan tutkittavan ilmiön teoreettinen peruskuvio on mahdollista saada esille riittävän aineistomäärän avulla. Aineisto voi siis satureitua ja tutkija alkaa nähdä samoja asioita ja uutta opittavaa ei näin ollen enää löydy. Saturaatiopiste on siis tärkeä kulminaatiokohta aineiston keruussa.

Tässä tutkimuksessa kerätty aineisto on kattava. Ryhmäläiset keskustelivat itselleen tärkeistä asioista hyvin vilkkaasti ja joidenkin teemojen alle tuli yli sata viestiä. Keskimääräinen vastausten määrä oli noin 30 viestiä per viestiketju. Kirjoitukset olivat myös aitoa keskustelua toisten ihmisten kanssa. Ryhmäläiset vastailivat sekä tutkijan että keskustelijoiden aloittamiin keskustelunherättäjiin antaumuksella. Viestit eivät ainoastaan liittyneet ketjun aloitukseen vaan aitoa mielipiteiden vaihtoa seurasi myös keskustelijoiden välillä kaikkien viestiketjujen sisällä. Ryhmän toiminta ja keskinäinen keskustelu oli kaikkein vilkkainta ensimmäisen puolentoista viikon aikana. Viestejä saattoi keskusteluihin tulla kymmeniä päivässä. Kahden viikon jälkeen keskustelu hiljeni aloitusviikosta eikä omia keskustelunaloituksiakaan tullut enää samaan malliin kuin ryhmän aloittaessa toimintansa. Kahden viikon aineiston keruun jälkeen aineisto oli silminnähden saavuttanut saturaatiopisteensä, sillä satunnaisia viestejä ketjuihin tuli muutaman päivän välein. Varsinainen aineiston keruu lopetettiin kahden ja puolen viikon kohdalla, sillä mitään erilaista ei viestiketjuihin enää ilmestynyt ja keskustelu hiljeni selvästi. Ryhmäläisille ilmoitettiin, että aineiston keruu lakkaa tietynä päivänä ja sen jälkeen tulleita viestejä ei oteta enää tutkimuksessa huomioon. Ryhmä kuitenkin säilyi muuten ennallaan, vaikka uusia jäseniä ei ryhmään tämän jälkeen otettukaan. Aineiston keruun aikana tutkijan tehtävä oli myös ottaa keskustelut ja niiden yksittäiset viestit talteen mahdollisimman pian. Keskusteluja seurattiin siis aktiivisesti joka päivä. Talteenoton syy ensi tilassa oli se, että viestit säilyvät tallessa mahdollisen vikatilanteen ilmestyessä sivustolle. Viestit haluttiin myös saada ylös juuri sellaisina kuin kirjoittaja oli ne ensimmäiseksi julkaissut. Facebookissahan on mahdollista muokata tai poistaa viestejä vielä jälkikäteenkin. Aineisto haluttiin siis säilyttää sellaisena kuin se alkuperäisessä muodossaan oli viestiketjuihin laitettu.

Yhtenä haasteena tutkimuksen luotettavuutta miettiessä on se, millaisia henkilöitä keskusteluryhmään valikoituu. Vaikka tutkijalla oli ylläpitäjänä oikeus valita ryhmään hakeutuvat henkilöt, on silti aina vaarana se, että joukkoon soluttautuu väärinkäyttäjiä tai henkilöitä jotka haluavat sabotoida keskustelua. Jokainen ryhmään hakeutuva hyväksyttiin ryhmään henkilökohtaisesti. On kuitenkin haastavaa profiilikuvan ja nimen perusteella päätellä sitä, kuka on aidosti vapaaehtoisesti lapseton ja kuka haluaa tarkkailijan rooliin. Oli kuitenkin onni, että ryhmä veti puoleensa vain siitä oikeasti kiinnostuneita henkilöitä. Väärinkäytöksiä ei siis tapahtunut. Kaikki yli kaksisataa ihmistä ei kuitenkaan keskustellut, osa varmasti otti ryhmän myös muunlaisena vertaistukena. Ryhmän julkinen kuvaus oli siis varmasti onnistunut, sillä heti ryhmään tullessaan ihmiset tiesivät mikä tarkoitus sillä on.

Tutkimusryhmän valikoitumisessa on syytä miettiä myös sitä, jäikö mahdollisesti joitakin potentiaalisia henkilöitä tutkimuksen ulkopuolelle. Tällaisia henkilöitä saattavat esimerkiksi olla

he, jotka eivät käytä sosiaalista mediaa tai ylipäänsä löydä itseään aiheenmukaisiin Facebook –ryhmiin. Tämä saattaisikin olla jossain tapauksessa haaste, mutta tämän tutkimuksen kohdalla vaikuttaisi siltä, että tutkimusilmoituksen lisäksi ns. puskaradio välitti viestiä tutkimusryhmästä muuallakin kuin vain Facebookissa. Tätä ajatusta tukee se, että ryhmään on ollut halukkaita tulijoita tasaisesti koko sen yli puolivuotisen olemassaolon ajan. Ryhmään olivat tervetulleita kaikki asiasta kiinnostuneet aikuiset, joten varmaksi ei voida sanoa liittyikö joku Facebookiin vain tämä tutkimuksen takia tai löysikö osa ryhmäläisistä uusia ulottuvuuksia ja liittyi tähän –ja ehkä johonkin muuhun teemaryhmään, tämän johdosta.

Tutkimuksen eettisyyteen vaikuttavat myös monet asiat. Tutkimuksen tekoon ryhdyttäessä on hyvä miettiä, onko tutkimuksen aihe muutenkin tärkeä kuin vain tutkijan itsensä vuoksi. Kun tutkimus kohdistetaan ihmisiin on muistettava tutkijan moraalinen vastuu. Tutkimuksessa mukana oleville on kerrottava miten ja mihin kerättyä aineistoa tullaan käyttämään ja miten aineisto tullaan tutkimuksen jälkeen säilyttämään tai hävittämään. Tutkimuksen eettisyyden turvaamiseksi on tutkittavilta pyydettävä lupa tutkimukseen. Tutkijan tulee myös ehdottomasti antaa takauksensa siitä, että kerättävä aineisto tullaan esittelemään lopullisessa raportissa anonymisti. (ks. esim. Karkulahti 2011, 50.) Walfordin (2010, 184-189) mukaan anonymiteetti tarkoittaa sitä, että henkilöä ei tunnisteta tutkimuksesta mitenkään ja raportti kirjoitetaan ilman mitään yksilöiviä tietoja tutkittavista. Luottamukselliseksi luvattu tieto pysyy siis raakamateriaalina vain tutkijan tiedossa ja saa päivänvalonsa muokattuna versiona. Anonymiys on helpompi toteuttaa haastatteluissa tai lyhyissä seurantatutkimuksissa kuin esimerkiksi etnografisissa tutkimuksissa joissa ihmisiä seurataan pidemmän aikaa. Tutkittavia on myös helpompi saada tutkimukseen mukaan, kun heille luvataan tieto siitä, että heitä ei tunnisteta lopullisesta tutkimuksesta.

Tämän tutkimuksen osalta luottamuksellisuus ja anonymiteetti luvattiin jo heti ryhmän esittelytekstissä. Ryhmäläiset tiesivät jo ennen hakeutumistaan ryhmään mihin ja miksi tietoja tullaan keräämään. Samalla kun henkilö hyväksyttiin mukaan hän tiesi antaneensa luvan tietojen tutkimuskäyttöön. Lupa siis kysyttiin ja saatiin ryhmään hyväksymisen yhteydessä. Keskustelijat kiintyivät lyhyessä ajassa ryhmään niin, että eivät olisi halunneet lopettaa keskustelua. Monet myös toivoivat ryhmän jatkoa senkin jälkeen kun tutkimus on valmis. Tutkittaville oli siis aiemmin ilmoitettu, että ryhmä on olemassa vain tutkimuksen valmistumiseen saakka. Heitä myös luvattiin informoida tutkimuksen käännteistä sekä sen valmistumisesta ja missä raportin voisi sen valmistuttua halutessaan lukea.

Luotettavuuden ja eettisyyden ongelmaksi koituikin ryhmäläisten toive keskustelualustan pysymisestä Facebookissa tulevaisuudessakin. Tutkimusta varten perustettu ryhmä kun oli keskustelijoiden mielestä ainoa laatuaan jossa voi asiasta keskustella asiallisesti ilman

väärinkäytöksiä sekä ilman väärinymmärtämisen riskiä. Eettisyyden ja luotettavuuden nimissä tutkimukseen osallistuneille ilmoitettiin, että ryhmä lakkaa toimimasta tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Jos ryhmä jatkaa toimintaansa tulevaisuudessa jonkun toisen henkilön ylläpitämänä, ei tutkimukseen osallistuneille henkilöille voida taata sitä anonymiteettiä, joka heille tutkimuksen alussa luvattiin. Tutkija ei voi ottaa sitä riskiä, että luottamukselliseksi tarkoitetut keskustelut jatkavat elämäänsä jonkin toisen henkilön ylläpitämässä ryhmässä ja saattavat joutua sellaisiin käsiin joihin niitä ei ole tarkoitettu. Vaikka osa ryhmästä pitäisi ajatusta ihan hyvänä, saattaa keskustelijoiden joukossa olla myös heitä, jotka ovat osallistuneet keskusteluun vain siksi, että saisivat äänensä kuuluviin tutkimuksessa. Ei siis ole oikein, että lupaus luotettavuudesta rikottaisiin. Ei myöskään ole eettisesti oikein se, että tutkimusaineisto saavuttaa rajattoman määrän lukijoita. Tutkija ei myöskään voi olla ryhmän ylläpitäjänä tulevaisuudessa, sillä profiloituminen vapaaehtoisen lapsettomuuden kannattajaksi ei olisi objektiivista. Ryhmä päätettiin siis lopettaa tutkimuksen valmistumisen jälkeen, vaikka osa ryhmäläisistä pettyikin päätökseen.

6.3 Jatkotutkimusehdotukset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut etsiä perusteluja sille, miksi vapaaehtoinen lapsettomuus on valittu. Tutkimuksessa tuotiin esille myös pohdintaa siitä, ovatko suomalaisten arvot, asenteet ja maailmankuva muuttuneet aikojen kuluessa. Empiirisenä aineistona käytettiin Facebook -ryhmän jäsenten keskusteluja ja tästä keskinäisestä puheesta etsittiin perusteluja lapsettoman elämän valintoihin sekä muihin aiheen teemoihin liittyen. Tutkittavana ollut aineisto analysoitiin diskurssianalyysiä käyttäen.

Tutkimuksen tekoa suunnitellessa aikomuksena oli Facebook -keskustelujen ohella tutkia muissa medioissa (mm. eri lehdissä, nettifoorumeilla) tapahtuvaa puhetta vapaaehtoisesta lapsettomuudesta. Tutkimusta varten perustetussa keskusteluryhmässä tapahtuva keskinäinen kommunikointi oli kuitenkin aktiivista ja viestejä kertyi analysoitavaksi todella paljon, joten muissa kanavissa tapahtuva puhe olisi siten laajentanut analysoitavaa aineistoa liikaa. Kuten aiemmin on todettu, suuret ja laajat aineistot eivät välttämättä ole paras mahdollinen lähtökohta diskurssianalyysin tekemiseen. Lehtiartikkeleiden ja muun median puhe vapaaehtoisesta lapsettomuudesta olisikin mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe. Tätä tutkimusta tehdessä keskustelu oli vilkasta aiheeseen liittyen ja erilaisia kolumneja, artikkeleita sekä nettikommentteja olisi ollut runsaasti saatavilla. Toivottavaa olisikin, että tulevaisuudessa tehtäisiin tutkimusta, jossa analysoidaan eri medioissa tapahtuvaa vapaaehtoiseen lapsettomuuteen liittyvää keskustelua. Aiheen ollessa vahvasti esillä olisi hyvä saada siitä myös tutkimustietoa.

Vapaaehtoisesta lapsettomuudesta olisi hyvä saada kerättyä haastatteluaineistoja. Yksi tapa tehdä tulevaisuudessa tutkimusta tästä aiheesta on haastatella vapaaehtoisesti lapsettomia henkilöitä ja käyttää haastatteluista saadun aineiston analyysin tulkinnessa tämän tutkimuksen tulkintarepertuaareja. Näin päästäisiin aiheeseen kiinni ja vielä syvempään analyysiin.

Ylipäätään vapaaehtoisesta lapsettomuudesta tulisi tehdä lisää tutkimusta. Tutkimus tulisi olla sellaista, joka ei syyttelisi tai osoittelisi valinnan tehneitä ihmisiä. Olisi myös mielenkiintoista vertailla suomalaisten ja muiden maiden vapaaehtoisesti lapsettomia. Onko maiden välillä eroja esimerkiksi valinnan perusteluissa?

LÄHTEET

- Aaltio, I. & Puusa, A. (2011). Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. Vantaa: Johtamistaidon opisto, 153-166.
- Aalto, M. (2017). Hei nuori nainen, älä taivu synnytyskoneeksi. <http://www.hs.fi/elama/art-2000005079881.html>> (Viitattu 9.2.2017)
- Agonito, R. (2014). *The Last Taboo: Saying No to Motherhood*. New York: Algora Publishing.
- Ahokas, M., Passini, S. & Pirttilä-Backman, A-M. (2005). Muuttuuko vai eriytyykö käsitys vastuusta? Teoksessa A-M. Pirttilä-Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja (toim.) *Arvot, moraali ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen*. Helsinki: Gaudeamus, 115-144.
- Antikainen, A. (1998). *Kasvatus, elämänkulku ja yhteiskunta*. Porvoo: WSOY.
- Burr, V. (2015). *Social constructionism*. (3. ed). London: Routledge.
- Böök, M. L. (2001). *Vanhemmuus ja vanhemmuuden diskurssit työttömyystilanteessa*. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 182. Väitöskirja.
- Dunderfelt, T. (2011). *Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen*. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Eskola, J., & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Forsberg, C. (2008). *Inte för att jag hatar barn, men...: En intervjustudie om att inte vilja ha barn*. Linköping University, Sweden.
- Forsberg, H. (2014). Konstruktionistinen lähestymistapa perheeseen. Teoksessa R. Jallinoja, H. Hurme & K. Jokinen (toim.), *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 123-138.
- Gill, R. (2003). Discourse Analysis: Practical Implementation. Teoksessa J.T.E. Richardson (toim.) *Handbook of Qualitative Research Methods for Psychology and the Social Sciences*. Leicester: BPS Books, 141-156.

- Gissler, M., Klemetti, R., Lammi-Taskula, J. & Miettinen, A. (2009). Lastenhankinnan lykkääminen. Kirjassa J. Lammi-Taskula, S. Karvonen & S. Ahlström (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi*. Helsinki: Yliopiston kirjapaino, 70-77.
- Gubrium, J. & Holstein, J. (1990). *What is family?* Mountain View (Calif.): Mayfield.
- Hacking, I. (2009). *Mitä sosiaalinen konstruktionismi on?* (I. Koskinen. Käänt.). Tampere: Vastapaino.
- Hadzizahovic, A. (2012). *Finns det skillnader i livskvalitet och livstillfredsställelse mellan frivilligt barnlösa och föräldrar?: En kvantitativ tvärsnittsstudie*. Örebro University, Sweden.
- Hautamäki, A. & Hautamäki, J. (2005). Suomalaisnuorten sosiomoraaliset minäkuvat ”hyveen jälkeisenä” aikana: alkaako sosiaalisen kameleontin aika? Teoksessa A-M., Pirttilä-Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja (toim.) *Arvot, moraalit ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen*. Helsinki: Gaudeamus, 167-196.
- Helkama, K. (2015). *Suomalaisten arvot. Mikä meille on oikeasti tärkeää?* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Helve, H. (2002). *Arvot, muutos ja nuoret*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2001). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Irwin, S. (2002). *Resourcing the Family: Gendered Claims and Obligations and Issues of Explanation*. Teoksessa E. B. Silva & C. Smart (toim.) *The New Family*. London: Sage, 31-45.
- Jokinen, A. (2016). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 251-265.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (2016). Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 75-104.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016a). *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016b). *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.

- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016c). Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 25-50.
- Juhila, K. (2016). Tutkijan positiot. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 411-443.
- Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 445-463.
- Juntunen, J. & Krats, S. (1997). Perhe tutkimuksen puristuksessa. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja. 6/1997.
- Karkulahti, E. (2011). Ukkospilviä ja Beethovenia. Klassisen musiikinkuuntelun opetuskokeilu seitsemäsluokkalaisille. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu.
- Kauppila, J. & Vanhalakka-Ruoho, M. (2008). Elämäkulkua ja elinikäinen oppiminen. Teoksessa J. Suoranta, J. Kauppila & H. Rekola (toim.) *Aikuiskasvatuksen risteysasemalla. Johdatus aikuiskasvatukseen*. Joensuun yliopistopaino, 41-113.
- Kelhä, M. (2005). Aikuisen naisen äitiys, kulttuuriset ikäjärjestykset ja naiskansalaisuus. Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – aikuisuutta etsimässä*. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 196-218.
- Ketokivi, K. (2005). Aikuistumisen ja perheen perustamisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa. Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – aikuisuutta etsimässä*. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 100-137.
- Keurulainen, A. (2014). Muuttuva suomalainen perhe. Itä-Suomen yliopisto. Dissertations in Social Sciences and Business Studies 76. Väitöskirja.
- Lahikainen, A. R. (2005). Kontekstualisoitu perhe: miten perheessä tapahtuva sosialisatio muuttuu informaation aikakaudella? Teoksessa A-M. Pirttilä-Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja (toim.) *Arvot, moraalit ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen*. Helsinki: Gaudeamus, 345-362.

Luukka, M-R. (2000). Näkökulma luo kohteen: Diskurssintutkimuksen taustaoletukset. Teoksessa K. Sajavaara & A. Piirainen-Marsh (toim.). *Kieli, diskurssi & yhteisö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 133-160.

Lähdesmäki, T., Hurme, P., Koskimaa, R., Mikkola, L., Himberg, T. (2009). Menetelmäpolkuja humanisteille. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. <<http://www.jyu.fi/mehu>>. (Viitattu 16.5.2017.)

Miettinen, A. (2015). Miksi syntyvyys laskee? Helsinki: Väestöliitto.

Miettinen, S. (2016). Itsekäs, itsekkäämpi, lapseton.

http://yle.fi/uutiset/itsekas_itsekaampi_lapseton_ennen_lapsettomuushoitoja_haettiin_salaa_nyt_piilotellaan_helppoa_elamaa/8693429 (Viitattu 28.2.2016)

Miettinen, A. & Rotkirch, A. (2008). Milloin on lapsen aika? Lastenhankinnan toiveet ja esteet. Helsinki: Väestöliitto.

Mikkola, T. (1997). Arvot ja ympäristö. Uuden keskiluokan ympäristöarvot ja –asenteet maailmankuvallisen muutoksen heijastajina. Teoksessa H. Helve (toim.) *Arvot, maailmankuvat, sukupuoli*. Helsinki: Yliopistopaino, 95-139.

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H. Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2014). Ihmisen psykologinen kehitys. Juva: PS-kustannus.

Nurmi, J-E. & Salmela-Aro, K. (2000). Ihmisen psykologinen kehitys ja elämäntyyli. Teoksessa E. Heikkinen & J. Tuomi (toim.) *Suomalainen elämäntyyli*. Helsinki: Tammi, 86-98.

Paajanen, P. (2002). Saako haikara tulla käymään? Suomalaisten lastenhankinnan ihanteet ja todellisuus. Helsinki: Väestöliitto.

Paajanen, P. (2005). Eri teitä vanhemmuuteen – kaksikymppisenä ja kolmekymppisenä lapsen saaneiden näkemyksiä perheellistymisestä ja vanhemmuudesta. Helsinki: Väestöliitto.

Pekkola, J. & Lehtonen, O. (2015). Lasten hankintaan liittyvät motiivit ja rakenteet 18-40-vuotiaiden suomalaisten keskuudessa vuonna 2015. Kymenlaakson ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A. Nro 64.

- Peräkylä, A. (2004). Reliability and Validity in Research Based on Naturally Occurring Social Interaction. Teoksessa D. Silverman (toim.) *Qualitative research: Theory, Method and Practice*. London: Sage, 283-304.
- Pohjanheimo, E. (2005). Pysyvää ja eriytyvää: Arvomuutoksia Suomessa 1970-luvulta nykypäivään. Teoksessa A-M. Pirttilä-Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja (toim.) *Arvot, moraali ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen*. Helsinki: Gaudeamus, 237-257.
- Potter, J. (2003). Discourse Analysis and Constructionist Approaches: Theoretical Background. Teoksessa J.T.E. Richardson (toim.) *Handbook of Qualitative Research Methods for Psychology and the Social Sciences*. Leicester: BPS Books, 125-140.
- Potter, J. (2004). Discourse Analysis as a Way of Analysing Naturally Occurring Talk. Teoksessa D. Silverman (toim.) *Qualitative research: Theory, Method and Practice*. London: Sage, 200-221.
- Puohiniemi, M. (2002). Arvot, asenteet ja ajankuva. Opaskirja suomalaisen arkielämän tulkintaan. Vantaa: Dark Oy.
- Purjo, T. (2014). Arvot ovat ihmisen toiminnan perusta. Tampere: Yliopistopaino.
- Puusa, A. & Juuti, P. (2011). Mitä laadullinen tutkimus on? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. Vantaa: Johtamistaidon opisto, 47-57.
- Relander, J. (2000). Kultainen nuoruus – vuosituhaten vaihteen väkinäisen viriili joukkofantasia. Teoksessa T. Hoikkala & J.P. Roos (toim.) *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhaten vaihteesta*. Tampere: Tammer-Paino, 281-303.
- Ribbens McCarthy, J. & Edwards, R. (2011). *Key Concepts in Family Studies*. London: Sage.
- Ruoppila, I. (2014). Elämäkulun teoria perhetutkimuksessa. Teoksessa R. Jallinoja, H. Hurme & K. Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 99-122.
- Räty, R. (2017). Älä patista naista hankkimaan lasta. <<http://yle.fi/uutiset/3-9388760>> (Viitattu 10.1.2017)

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 24.11.2016)

Siltaoja, M. & Vehkaperä, M. (2011). Diskurssianalyysi johtamis- ja organisaatiotutkimuksessa. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. Vantaa: Johtamistaidon opisto, 206-231.

Silva, E. B. & Smart, C. (2002). The 'New' Practices and Politics of Family Life. Teoksessa E. B. Silva & C. Smart (toim.) *The New Family*. London: Sage, 1-12.

Sipilä, A. (2017). On aika tunnustaa, että ihmiset eivät vain halua lapsia <<http://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000005198668.html>> (Viitattu 15.5.2017)

Stacey, J. (1996). In the Name of the Family. Rethinking Family Values in the Postmodern Age. Boston: Beacon Press.

Suoninen, E. (2016a). Kielenkäytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 51-73.

Suoninen, E. (2016b). Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 229-247.

Suoranta, J. (1997). Konstruktionismi ja realismi kasvatustieteissä. Teoksessa J. Eskola. *Reflektio, realismi, konstruktionismi sekä muita kasvatustieteellisiä teemoja*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 7-39.

Vilkko, A. (2000). Elämänkulku ja elämänkulkukerronta. Teoksessa E. Heikkinen & J. Tuomi (toim.) *Suomalainen elämänkulku*. Helsinki: Tammi. 74-85.

Walford, G. (2010). Research Ethical Guidelines and Anonymity. Teoksessa H. Torrance (toim.) *Qualitative research methods in education (vol 4.) Contemporary methods, issues and debates in qualitative research in education : ethics, science, policy and politics*. Los Angeles: Sage, 183-194.

Muut lähteet:

A2 Lisääntymis-ilta. <<http://areena.yle.fi/1-3081802>> (Viitattu 12.12.2016)

Ensitreffit-Pia avoimena lapsettomuudesta: "Onko minussa jokin vialla, kun biologinen kelloni ei tikitä?" <<https://www.mtv.fi/lifestyle/ohjelmat/ensitreffit-alttarilla/uutiset/artikkeli/ensitreffit-pia-avoimena-lapsettomuudesta-onko-minussa-jokin-vialla-kun-biologinen-kelloni-ei-tikita/6432312>>

(Viitattu 15.5.2017)

"Inhoan tätä elämää, voisinpa vain antaa lapset pois" <<http://www.iltasanomat.fi/perhe/art-2000005101463.html>> (Viitattu 25.2.2017)

"Lapset ovat huonoin harrastus mikä kenelläkään voi olla" <<https://www.mtv.fi/lifestyle/hyvinvointi/artikkeli/luulin-etta-vanhemmuuden-piti-olla-palkitsevaaneljan-lapsen-isa-tunnustaa-toivovansa-ettei-olisi-saanutkaan-lapsia/6171696>>

(Viitattu 17.11.2016)

Nainen valitsi kissat äitiyden sijaan: "Heteronaisen ei sovi olla haluamatta lapsia"

<<http://www.mtv.fi/lifestyle/koti/artikkeli/nainen-valitsi-kissat-aitiyden-sijaan-heteronaisen-ei-sovi-olla-haluamatta-lapsia/6243420>> (Viitattu 1.1.2017)

Nämä suomalaisia kaduttavat lapsen hankkimisessa: "Olisinpa ensin nauttinut elämästä"

<http://www.iltalehti.fi/perhe/2016020421070310_pr.shtml> (Viitattu 6.2.2016)

Näyttelijä Antti Holma: "Lopetin dokaamisen, koska se on minulle uhka"

<http://www.menaiset.fi/artikkeli/ajankohtaista/i ihmiset/nayttelija_antti_holma_lopetin_dokaamisen_koska_se_on_minulle_uhka> (Viitattu 7.9.2016)

Tilastokeskus (2017). Käsitteitä. <<http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/perhe.html>> ja

<<http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/perhetyyppi.html>> (Viitattu 6.6. 2017)

"Vihaan elämäni - naiset tunnustavat avoimesti perhe-elämän varjot"

<http://www.iltalehti.fi/perhe/2016092322361533_pr.shtml?_ga=1.44780013.852355509.1460115682> (Viitattu 26.9.2016)